

Kirjailija oman teoksensa kääntäjänä

**Roman Schatzin *Der König von Helsinki*
– käännös vai erikielinen muunnelma?**

Tiia Talvitie
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma
Käännöstiede (saksa)
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2012

Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelma
Käännöstiede (saksa)

TALVITIE, TIIA: Kirjailija oman teoksensa kääntäjänä: Roman Schatzin *Der König von Helsinki* – käännös vai erikielinen muunnelma?

Pro gradu -tutkielma 70 sivua, liitteet 32 sivua, saksankielinen lyhennelmä 14 sivua
Elokuu 2012

Tässä pro gradu -tutkielmassa perehdytään itsekääntämiseen eli sellaiseen kaunokirjalliseen kääntämiseen, jossa sekä lähde- että kohdetekstin laatijana on sama henkilö. Niin kotimaisessa kuin kansainvälisessäkin tutkimuksessa itsekääntäminen on perinteisesti jäänyt käännöstieteessä vähälle huomiolle. Tutkielman tarkoituksena on tarjota katsaus oman kaunokirjallisen tuotannon kääntämiseen ilmiönä sekä pyrkiä selvittämään käytännössä, millainen on saman henkilön laatiman lähde- ja kohdetekstin suhde. Lisäksi selvennetään kaunokirjallisuuden kääntäjän roolia ja pohditaan, mitä tavallinen kääntäjä voi oppia omia teoksiaan kääntävältä kirjailijalta.

Tutkimuksen aineistona toimivat saksalaissyntyisen Roman Schatzin alkujaan suomeksi kirjoittama omaelämäkerrallinen teos *Rakasta minut* sekä Schatzin itsensä laatima saksannos *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde*. Teosten viittä eri lukua vertailevassa tekstianalyysissä etsittiin käännökseen tehtyjä pragmaattisia adaptaatioita, joilla tässä tutkielmassa tarkoitetaan ensisijaisesti lisäyksiä, poistoja ja korvauksia. Näiden muutosten tarpeellisuutta arvioitiin pragmatiikan ja tekstinulkoisten tekijöiden kannalta. Adaptaatioiden merkittävyyden sekä niiden esiintymistiheyden perusteella selvitettiin, onko Schatzin saksannos todella käännös vai pikemminkin erikielinen muunnelma.

Analyysissä havaittiin, että lisäykset, poistot ja korvaukset ovat aineistossa varsin runsaslukuisia ja lähestulkoon yhtä yleisiä. Niiden tarpeellisuus on useimmiten kyseenalaista, sillä esimerkiksi suurin osa lisäyksistä ja korvauksista tuntui olevan tehty nimenomaan tekstin värittämiseksi eikä niinkään lukijan palvelemiseksi. Useat muutokset olivat myös niin huomattavia, ettei niitä olisi voinut odottaa ulkopuoliselta kääntäjältä. Kaiken kaikkiaan voitiin todeta, että kohdetekstissä esiintyy monia muitakin kuin käännökselle ominaisia muutoksia (kielen vaihtuminen, käännösvirheet, hienosyiset kielelliset muutokset) ja että sitä on niin ollen syytä pitää muunnelmana.

Tutkimus osoitti, että lähdeteoksen kirjoittajan itse laatima käännös saattaa poiketa alkuperäisestä huomattavastikin. Tästä voidaan päätellä, ettei ehdoton uskollisuus lähdetekstiä ja kirjailijaa kohtaan välttämättä ulkopuolistenkaan kääntäjien töissä aina palvele tarkoitustaan: myös itsekääntäjä Schatz päätyi tekemään kohdetekstiin huomattavia muutoksia, vaikka hän luonnollisesti tunsikin tarkalleen myös kirjailijaminänsä intenciot. Lisäksi todettiin, että vaikka kirjailijan on käytännössä mahdotonta tulkita omaa tekstiään väärin, hän ei silti aina ole sille paras mahdollinen kääntäjä. Mikäli halutaan korostaa käännöksen asiasisällön muuttumattomuutta, on ulkopuolisella kääntäjällä objektiivisuutensa vuoksi etulyöntiasema.

Avainsanat: itsekääntäminen, kaunokirjallinen kääntäminen, kaksikielisyys, pragmaattiset adaptaatiot, muunnelma

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Itsekääntäminen.....	4
2.1	Käsitteitä.....	4
2.2	Ilmiön taustaa	5
2.3	Itsekääntämisen erityispiirteet.....	9
2.4	Itsekääntämisen motiivit	11
2.5	Kirjailijan käänösprosessi	12
3	Pragmaattiset adaptaatiot.....	15
3.1	Pragmaattiset adaptaatiot eri teorioissa	15
3.2	Pragmaattisten adaptaatioiden lajit.....	18
3.3	Motiivit muutoksille.....	25
4	Käännös vai muunnelma?	29
4.1	Mikä on käännös?.....	29
4.2	Mikä on muunnelma?.....	30
4.3	Käännöksen ja muunnelman ero	32
5	Itsekääntäjä Roman Schatz.....	34
5.1	Aineiston esittely.....	34
5.2	Tutkimuksen funktio	35
5.3	Tutkimusmetodi	36
5.4	Analyysi	37
5.4.1	Lisäykset.....	38
5.4.2	Poistot.....	46
5.4.3	Korvaukset	54
5.4.4	Yhteenveto	62
6	Pohdintaa ja päätelmiä	65
	Lähteet.....	67
Liitteet		
	Liite 1. Schatzin saksannokseensa tekemät lisäykset.....	71
	Liite 2. Schatzin saksannokseensa tekemät poistot.....	82
	Liite 3. Schatzin saksannokseensa tekemät korvaukset.	92

Deutsche Kurzfassung

1 Johdanto

Kiinnostukseni kaksikielisiä kirjailijoita ja heidän käännoistyötään kohtaan heräsi jo muutama vuosi sitten, kun Kjell Westön *Missä kuljimme kerran* -romaanin avatessani tarkistin tapani mukaan kääntäjän nimen: ”käsikirjoituksesta suomentanut Katriina Savolainen” (Westö 2006, 3). Eikö suomenruotsalainen Westö periaatteessa olisi voinut kääntää teoksensa itse? Osaahan hän ruotsin lisäksi sujuvasti myös suomea, ja itse kääntämällä olisi ainakin voinut varmistaa myös kaikkein pienimpien vivahteiden ja piilomerkitysten välittymisen kielestä toiseen. Sittemmin huomasin, ettei kirjailija oman teoksensa kääntäjänä itse asiassa olekaan aivan utopistinen ajatus. Tarkastellessani media-alan moniosaajan Roman Schatzin alkujaan suomeksi kirjoittaman omaelämäkerran saksannosta huomasin yllättäen nimilehdellä lukevan ”aus dem Finnischen von Roman Schatz” (Schatz 2010, 3). Vain joitakin päiviä tämän havainnon jälkeen kuulin Schatzin kertovan radiohaastattelussa viimeisimmistä Suomessa ilmestyneistä teoksistaan. ”Mä käännän ne varmaan nyt talvella omalle äidinkielelleni”, Schatz totesi (YLEX Aamupalat 2010).

Kirjailijoiden omat käännökset ovat verrattain yleisiä tietokirjallisuudessa, mutta proosassa niitä lähinnä paheksutaan – olkoonkin, että omaa käännoistoimintaa ovat tosiasiasa harjoittaneet niinkin nimekkäät kirjailijat kuin Samuel Beckett, Vladimir Nabokov ja James Joyce. Ilmiötä ei myöskään juuri ole tutkittu käännoistieteessä, luultavasti siitä syystä, että sen on koettu kuuluvan enemmän kaksikielisyyden tutkimuksen piiriin. (Grutman 1998, 17–19.) Toistaiseksi tutkimus onkin käsittänyt etupäässä pelkkiä lyhyitä artikkeleita, joissa kirjailijoiden käännoistyötä on esitelty eri näkökannoilta milloin vastenmielisenä velvollisuutena (ks. Whyte 2002), milloin potentiaalisena välineenä kaunokirjallisen kääntämisen normien tutkimukselle (ks. Lamping 1992, Tanquiero 2000). Kokonaisten teosten muodossa on perehdytty lähinnä Beckettin kaksikieliseen tuotantoon (ks. Fitch 1988, Winkler 2010), mutta yksinään sen perusteella aiheesta ei kuitenkaan voi vetää kaikenkattavia johtopäätöksiä. Niinpä tutkimuksessa on muutama vuosi sitten otettu huomattava edistysaskel, kun Jan Walsh Hokenson ja Marcella Munson (2007) ovat ensimmäisinä pyrkineet tarjoamaan käänno- ja kirjallisuustieteilijöille laajemman katsauksen länsimaisten kirjailijoiden omaan käännoistoimintaan.

Hokensonin ja Munsonin (2007, 10) mukaan vain harvat ovat tutkineet niin sanottua itsekääntämistä kolmen tai useamman kirjailijan ja kielen perusteella, eikä tutkimus silloinkaan ole ollut historiallisesti kattavaa saati teorian kannalta järin merkittävää. Useimmat tutkijat tyyty-

vät ainoastaan kuvaamaan erikielisten versioiden välisiä eroavaisuuksia ja saavat lopputulokseksi pelkän yksityiskohtien listan ilman, että onnistuisivat varsinaisesti valottamaan ilmiötä (Hokenson & Munson 2007, 4).

Tähänastisesta marginaalisuudesta huolimatta ilmiö on käännöstieteen kannalta hyvin kiinnostava. On esitetty, että kirjailijoiden omien käännösten tutkimuksella voi hyvinkin olla merkitystä paitsi kaunokirjallisen kääntämisen teorialle myös käytännölle: omat käännöksethän ovat poikkeuksellisen suojattuja ulkoisilta häiriöiltä ja ylimääräisiltä vaikutteilta, jotka taas saattavat vääristää perinteisistä tutkimuksista saatuja tuloksia (Tanquero 2000, 56). Näiden käännösten pohjalta saattaisikin olla mahdollista määritellä jonkinlainen kaunokirjallisen käännöksen ihannemalli, varsinkin kun ne jo nyt toimivat huomattavina apuvälineinä ja suunnannäyttäjinä ulkopuolisille, tekstiä kolmannelle kielelle tulkitseville kääntäjille (ks. esim. Tanquero 2000, 55, 62). Toisaalta on kyseenalaista, voidaanko kirjailijan itse laatimaa käännöstä ylipäättään edes pitää käännöksenä vai onko se alkuperäisen teoksen muunnelma (Lamping 1992, 221).

Tämän tutkielman tarkoituksena on ennen kaikkea tarjota katsaus oman kaunokirjallisen tuotannon kääntämiseen ilmiönä sekä pyrkiä selvittämään käytännössä, millainen on saman henkilön laatiman lähde- ja kohdetekstin suhde. Missä menee käännöksen raja – onko kirjailijan oma käännös todella käännös vai pikemminkin erikielinen muunnelma? Entä mitä tavallinen kaunokirjallisuuden kääntäjä voi oppia omia teoksiaan kääntävältä kirjailijalta? Vastauksia näihin kysymyksiin etsin analysoimalla saksalaissyntyisen Schatzin alun perin suomeksi kirjoittamaa teosta *Rakasta minut* (2009) sekä hänen sittemmin laatimaansa saksannosta *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde* (2010). Koska teos kertoo saksalaisen elämästä Suomessa, voidaan olettaa lähde- ja kohdekulttuurin edustajien lukevan tekstiä varsin erilaisista näkökulmista ja sen olevan siksi kulloistenkin vastaanottajien tarpeisiin mukautettu. Tästä syystä aion tarkastella tutkielmassani erityisesti tutkimusmateriaalin asiasisältöä ja siihen käännettäessä tehtyjä muutoksia. Tarkemmin sanottuna kyse on pragmaattisista adaptaatioista, jotka ovat kohdetekstiin käännettäessä tehtyjä, lähdetekstistä poikkeavia lisäyksiä, poistoja, korvauksia tai järjestyksen muutoksia (Vehmas-Lehto 1999, 100).

Tutkielma jakautuu kaikkiaan kuuteen päälukuun. Johdannon jälkeen luvussa 2 esittelen länsimaisien kirjailijoiden käännöstyötä ilmiönä ja kerron sen taustasta, erityispiirteistä, syistä ja

käytänteistä. Luku 3 puolestaan keskittyy pragmaattisiin adaptaatioihin sekä niiden lajeihin ja motiiveihin. Seuraavassa luvussa 4 perehdyn tarkemmin siihen, mikä oikeastaan on käännös, mikä muunnelma ja missä piilee näiden kahden välinen ero. Näiden kolmen teoriakokonaisuuden pohjalta pyrin luvun 5 vertailevassa analyysissäni selvittämään, onko Schatzin käännös lopulta käännös lainkaan. Varsinaiset johtopäätökset esittelen viimeisessä luvussa, jossa vien analyysin tulokset yleisemmälle tasolle. Samalla arvioin työni onnistumista ja pohdin, miten tutkimusta voitaisiin jatkaa tulevaisuudessa.

2 Itsekääntäminen

2.1 Käsitteitä

Kun kirjailija kirjoittaa saman teoksen kahdella eri kielellä, perinteinen malli kirjailijan ja kääntäjän työnjaosta menettää merkityksensä. Tällaisessa kahteen kertaan laaditussa tekstissä eivät myöskään päde perinteiset käsitykset lähde- ja kohdekielestä, leksikaalisesta vastaavuudesta tai omasta ja vieraasta kulttuurista. (Hokenson & Munson 2007, 3.) Tarkempi analysointi vaatii siis uusia ajatusmalleja ja termejä, ja varsinkin jälkimmäisiä on teorian muusta vähyydestä huolimatta kehitetty jo varsin kirjava joukko.

Anton Popovič (1976, 19) käyttää termejä *authorized translation* ja *autotranslation* kuvaamaan käännoä, jonka kirjailija itse on tehnyt omasta teoksestaan. Koska tällainen käännoä perustuu vahvasti alkuperäisteoksen mallintamiseen, sitä ei Popovičin mukaan voida pitää alkuperäisen tekstin varianttina vaan sen todellisena käännoä. Hokenson ja Munson (2007, 1) puolestaan suosivat nimitystä *bilingual text*, 'kaksikielinen teksti'. Määritelmä on silti kutakuinkin sama: kyseessä on heidän mukaansa *self-translation*, käännoä, jonka on laatinut kirjailija, joka pystyy kirjoittamaan useilla kielillä ja niin ollen itse kääntää tekstejään kielestä toiseen. Itsekin omia runojaan kääntänyt Christopher Whyte (2002, 64) sen sijaan käyttää termiä *self-translation* kuvaamaan prosessia, jossa kirjailija tai runoilija tuottaa omasta tekstistään toisenkielisen version. Tekstit muistuttavat toisiaan siinä määrin, että jälkimmäistä voidaan pitää ensimmäisen käännoä. Whyte kuitenkin myöntää rajanvedon olevan hankalaa. Dieter Lampingin (1992, 221) mukaan kirjailijoiden omat käännoä sijoittuvatkin ennemmin käännoä ja paranneltujen versioiden väliselle raja-alueelle. On vaikea erottaa, onko kyse kääntämisestä vai sovittamisesta, sillä ulkopuolisten kääntäjien tekemät kaunokirjalliset käännoä eivät nekään yleensä ole aivan sanatarkkoja alkuperäisteosten jäljennöksiä.

Itse omia teoksiaan kääntävät kirjailijat siis tuottavat kaksi tekstiä, julkaisevat ne usein samalla nimikkeellä ja pitävät niitä yleensä samanarvoisina versioina (Hokenson & Munson 2007, 3). Nimellisestihän toinen on toki käännoä varsinkin sellaisissa tapauksissa, joissa nimiösivulla kirjailijan nimi mainitaan myös kääntäjän kohdalla; tästä esimerkkinä toimii jo alussa mainitsemani Schatz (2010). Toisaalta kirjailija voi myös pyrkiä erottamaan roolinsa ja käyttää kääntäjänä toimiessaan pseudonyymiä (Tanquero 2000, 59). Tällainen ratkaisu on sikäli erikoinen, että yleisö kuitenkin tuntuu pitävän kirjailijoiden omia käännoä automaattisesti

parempina kuin muiden laatimia – mikä ei niinkään perustu kattavaan tutkimukseen omien käännösten luontaisista ominaisuuksista kuin kunnioitukseen niiden luomisprosessia kohtaan (Grutman 1998, 19). Samankin henkilön laatimissa lähde- ja kohdeteksteissä voi silti olla jopa poikkeuksellisen suuria eroja, mikä kyseenalaistaa jälkimmäisen määrittämisen käännökseksi. Tilanne on hämmentävä myös silloin, ellei alkuperäisteokseen viitata kirjailijan oman käännöksen tiedoissa millään tavalla, vaikka niiden välillä olisi juonellisesti selkeä yhteys. Tällöin voidaan mielestäni olettaa, että ainakin kirjailija itse pitää niitä erillisinä teoksina ja on halunnut esitellä käännöksen alkuperäisteoksen muunnelmana.

Silloin kun erottelua ei ole tarpeen tehdä, kirjailijan itse laatimasta käännöksestä lienee käytännöllisintä käyttää Popovič'in ja Whyten mallin mukaan omaa sanaansa. Suomen kielessä tällaiselle käännökselle ei kuitenkaan tällä erää ole varsinaista vakiintunutta termiä. MonAKO Glossaryssa (2010) sen kerrotaan olevan muilla kielillä esimerkiksi *autotranslation*, *self-translation*, *Selbstübersetzung*, *egenöversättning* ja *autotraduction*, mutta suomeksi hyvin eksplisiittisesti (*kirjailijan*) *oma käännös*. Tässä työssä käytän jatkossa nimitystä *itsekääntäminen* tarkoittaessani ilmiötä yleisesti, ja prosessin tuotoksia kutsun MonAKO Glossaryn mukaisesti *omiksi käännöksiksi*. Kirjoitan paikoin myös erikielisiä *versioista* haluamatta kuitenkaan ottaa vielä kantaa siihen, onko kyseessä käännös vai muunnelma. Itsekääntämistä harjoittavista kirjailijoista puolestaan kirjoitan loogisesti *itsekääntäjinä*.

2.2 Ilmiön taustaa

Itsekääntäjät ovat kirjailijoita, jotka paitsi osaavat useampaa kieltä myös haluavat työskennellä niillä (Grutman 1998, 17). He eivät välttämättä ole kaksikielisiä syntyjään, mutta myös myöhemmin opittu kieli on tietenkin hallittava lähes äidinkielen veroisesti, jotta kaunokirjallisen tekstin tuottaminen kaikkine vivahteineen olisi sillä ylipäätään mahdollista. Kaksikielisyys on siis itsekääntämisen luonnollinen edellytys.

Kaksikielisyys on ikivanha ilmiö, jota esiintyy lähes kaikkialla maailmassa (Hassinen 2002, 405). Meillä usein normina pidetty yksikielisyys onkin todellisuudessa verrattain harvinaista, sillä enemmistö maailman asukkaista on kaksi- tai jopa monikielisiä (Tucker 1999). Jälkimmäiseen ryhmään ei itsekääntämisen kaksikielisen luonteen vuoksi ole tässä perusteltua perehtyä tarkemmin. Pelkän kaksikielisyyden määrittäminen ei silti sekään ole aivan yksinkertaista. Laajimpien näkemysten mukaan kaksikieliseksi voidaan määritellä esimerkiksi henkilö,

joka joissakin tilanteissa käyttää muutakin kuin ensikieltään, samaistuu kahteen kieleen ja/tai kulttuuriin tai niiden osiin tai ehkä jopa vain jonkin verran tuntee ja hallitsee toisen kielen kieliopillisia rakenteita (Skutnabb-Kangas 1988, 63). Suppein määritelmä taas kertoo kaksikielisen olevan henkilö, joka on omaksunut kasvuympäristössään kaksi kieltä ennen neljättä ikävuottaan (Vihman & McLaughlin 1982, 36¹; teoksessa Hassinen 2002, 405). Sirje Hassisen (2002, 406) mukaan kaksikielinen ”pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan, varttuneempi myös lukemaan ja kirjoittamaan kahdella kielellä ja automaattisesti vaihtamaan niitä, vaikka lähes samantasoista osaamista kummassakin kielessä ei olekaan saavutettu”. Hassinen ei rajaa kaksikielisyyttä omaksumisiän perusteella, koska myös aikuiset pystyvät omaksumaan uusia kieliä (mts. 406). Tässäkin esimerkiksi kelpaa vasta aikuisiällä suomen kielen oppinut Schatz, jota mielestäni voi nykyisin jo hyvällä syyllä kutsua kaksikieliseksi.

Yleensä kaksikielisillä toinen kieli on dominoiva, mutta itsekääntäjien tapauksessa molemmat kielet ovat yhtä vahvoja (Hokenson & Munson 2007, 14). Hokensonin ja Munsonin (mts. 12) määritelmän mukaan itsekääntäjä on nimenomaan kaksikielinen kirjailija, joka kirjoittaa tekstin yhdellä kielellä ja sitten kääntää sen toiselle. Menneistä vuosisadoista voidaan päätellä tämän valinnan olevan useimmiten varsin tietoinen. Toisin kuin keskiajalla, jolloin kielivalinta riippui ennen kaikkea teoksen genrestä, romantiikan aikakaudella alettiin suosia pääsääntöisesti kielellisiä ja kansallisia linjoja noudattelevaa itseilmaisua. (Grutman 1998, 17.) Tämä ei kuitenkaan estänyt itsekääntäjiä kirjoittamasta myös niin sanotuilla vierailta kielillään (esim. mts. 18).

Romantiikan aikainen kansallisen yksikielisyyden ja äidinkielen ihannoiti heikensi kaikkien käännösten asemaa (Hokenson & Munson 2007, 1–2). Itsekääntämisen kannalta kuvaavaa on, että 1800-luvun alkupuolella preussilainen teologi ja filosofi Friedrich Schleiermacher (1997) julisti kaksikielisen kirjailijan täydelliseksi mahdollisuudeksi: Schleiermacherin mukaan teoksen voi luoda vain omalla äidinkielellä, muutoin uhmaa sekä luontoa että moraalialia. Ihmisen on pakko päättää mihin kuuluu ja valita ainoastaan yksi maa, yksi kieli. (Mts. 235–236.) Itsekääntäjien arvostuksen puutteen voidaan toisaalta katsoa johtuvan myös käsitteellisistä ongelmista. Koska kirjailijan oma käännös on olemassa samanaikaisesti kahdessa kielisysteemissä, kirjailijan ja alkuperäisteoksen määrittelemine vaikeutuu; toisin sanoen teksti ei

¹ Vihman, Marilyn M. & McLaughlin, Barry 1982. Bilingualism and Second Language Acquisition in Preschool Children. Brainerd, Charles J. & Pressley, Michael (toim.), *Progress in Cognitive Development Research: Verbal Processes in Children*. Springer, Berlin. 35–38. (Hassinen 2002, 408–409.)

sovi perinteisiin tekstiteorian kategorioihin, sillä se on kahdennettu. (Hokenson & Munson 2007, 2.) Mahdollisesti tästä syystä kirjallisuus- ja kulttuurihistoriaa pyritään usein tahattomastikin pelkistämään yhden alkuperäisteoksen mallin mukaiseksi, jolloin muut kuin yksikieliset näkökulmat tekstiin saatetaan kaikessa hiljaisuudessa sivuuttaa (mts. 8).

Vähäisestä arvostuksesta huolimatta itsekääntäminen on monipuolinen ja kunnioitettava perinne, joka sai alkunsa jo antiikin Kreikassa ja Roomassa ja kukoisti etenkin keskiajalla sekä renessanssin aikana. Itsekääntäminen oli yleinen käytäntö varhaismodernissa Euroopassa, jossa kaksikielisyys oli ennemminkin sääntö kuin poikkeus ja kirjoituksia käännettiin jatkuvasti latinan ja kansankielten välillä. (Hokenson & Munson 2007, 1.) Eritoten 1500-luvun Euroopassa oli tavallista, että runoilijat käänsovät omia latinankielisiä tekstejään harjoituksen vuoksi. Koska he olivat käyneet koulunsa latinaksi, he osasivat sitä jopa paremmin kuin alkuperäistä äidinkieltään. (Grutman 1998, 18.) Kääntäminen auttoi runoilijoita kehittämään kansankielistä ilmaisukykyään ja toimi samalla keinona esitellä kansalle kirjallisuuden uusia, muualla kehittyneitä tyyliuuntauksia (Forster 1970, 30).

Vaikka itsekääntäminen on siis aikoinaan ollut hyvin tavallista, kaiken kaikkiaan sen yleisyys on kuitenkin kyseenalaista. Helena Tanquero (2000, 58) esittää, että vaikka monet kirjailijat – esimerkiksi Paul Celan, Jorge Semprún ja Antonio Tabucchi – ovat kirjoittaneet useammalla kuin yhdellä kielellä, vain hyvin harvat ovat todella kääntäneet omia töitään. Näin on siitä huolimatta, että kaikki edellä mainitut ja myös monet muut merkittävät kirjailijat kuten Friedrich Hölderlin ja Paul Valéry ovat kyllä muutoin toimineet kääntäjinä. Toisaalta Lampingin (1992, 213) mielestä kirjailijoiden omat käännökset eivät ole aivan harvinaisiakaan: pelkääntään modernissa saksankielisessä kirjallisuudessa esimerkkitapauksia ovat runoilijat Stefan George, Rainer Maria Rilke, Yvan Goll, Hilde Domin sekä Hans Magnus Enzensberger, puhumattakaan sellaisista romaanikirjailijoista kuin Klaus Mann tai Robert Neumann.

Edellisiä vielä huomattavasti tunnetumpi esimerkki on jo johdannossa mainittu irlantilainen Samuel Beckett, joka käänsi englanninkielistä tuotantoaan ranskaksi ja päinvastoin. Beckett aloitti kääntämällä ystävänsä Alfred Péronin avustuksella romaaninsa *Murphyn*, joka oli julkaistu englanniksi ennen toista maailmansotaa (Grutman 1998, 20). Ranskannos ilmestyi kuitenkin vasta vuosikymmentä myöhemmin, ja koska englanninkielinen versio oli ehtinyt vakiinnuttaa asemaansa niinkin kauan, käännöksen mahdollisuudet olivat rajatut ja se vastasi sisällöltään suurin piirtein alkuperäistä. Sittemmin Beckett tapasi kuitenkin aloittaa

kääntämisen jo originaalia työstäessään. (Grutman 1998, 20.) Tällöin hän ei tukeutunut ainoastaan alkuperäisteoksen lopulliseen muotoon vaan käytti paikoin hyväkseen myös sen luonnoksia joko viittaamalla niihin tietoisesti tai työstämällä niitä tiedostamattaan eteenpäin (Fitch 1988, 70). Menetelmää voidaankin pitää eräänlaisena kaksikielisenä luomisprosessina (Grutman 1998, 20).

Kuuluiisiin itsekääntäjiin lukeutuu myös Beckettin tuttava, niin ikään irlantilainen kirjailija ja runoilija James Joyce. Jacqueline Risset (1984) toteaa romaanin *Finnegans Wake* eri versioita käsittelevässä artikkelissaan, ettei Joyce edes yrittänyt tehdä italiankielisestä käännöksestään englanninkielisen alkuperäisteoksen vastinetta. Sen sijaan kyseessä on pikemminkin yksityiskohtainen laajennusosa, uusi taso ja rohkeampi variaatio. (Mts. 6.) Joycea myöhempien aikojen merkittävimpana itsekääntäjänä taas voidaan Whyten (2002, 64) mukaan pitää Nobel-palkittua venäläis-amerikkalaista runoilijaa Joseph Brodskya. Whyte kutsuu runoilijaa samalla myös itsekääntäjistä pahamaineisimmaksi. Puututtuaan ensin alituisen hänen teoksiaan työstäneiden kääntäjien työhön Brodsky alkoi lopulta kääntää tekstejään itse. Omiin englanninnoksiinsa hän saattoi esimerkiksi lisätä uusia säkeitä sinne, minne koki niiden sopivan.

Paikoin itsekääntäminen on ollut myös eräänlainen kansallinen ilmiö. Flaamilaiset kirjailijat ovat romantiikan aiheuttamasta paradigmanmuutoksesta huolimatta todistaneet vääräksi oletuksia ”vieraalle” kielelle kääntämisen ja sillä luomisen mahdottomuudesta: vanhemman polven kirjailijat kirjoittavat tekstinsä ensin täydellisellä ranskan kielellä ja kääntävät sen sitten paikallisesti värittyneeksi hollanniksi, kun taas nuoremmat kirjoittavat ensin standardihollantia ja sitten kenties vuosia myöhemmin julkaisevat ranskankielisen version (Grutman 1998, 18–19). Käännössuunnan muutos johtuneeksi sosiopoliittisista muutoksista (mts. 19). Flaamit saivat 1930-luvulla uuden perustuslain ansiosta ensi kertaa mahdollisuuden opiskella yliopistossa omalla äidinkielellään (Grutman 1991²; teoksessa Grutman 1998, 19).

Muidenkin kuin flaamilaisten itsekääntäjien toisena kielenä on aina 1100-luvulta lähtien ollut huomattavan usein ranska. Syinä tähän lienevät Pariisin keskeinen asema keskiajalla, Ranskan hugenottien diaspora Euroopassa ja Amerikassa sekä kielen rooli ylipäätään. Varhaismodernina aikana ranska oli nimittäin yleisessä käytössä *lingua francana* eli myös ei-äidinkielisten

² Grutman, Rainier 1991. L'écrivain flamand et ses langues: Note sur la diglossie des périphéries. *Revue de l'Institut de sociologie* 60. 115–128. (Grutman 1998, 603.)

puhujien keskinäisenä kommunikointivälineenä, ja myöhemmältä 1600-luvulta alkaen sitä on pidetty myös ensisijaisena diplomatian kielenä. Ranskan kielen asemaa onkin osaltaan turvannut myös kansainvälinen eliitti. (Hokenson & Munson 2007, 15.)

2.3 Itsekääntämisen erityispiirteet

Yleisen käsityksen mukaan kaunokirjallisesta käännöksestä tulisi välittyä kirjailijan ääni, ei kääntäjän (Tanquero 2000, 56). Kirjailijan alkuperäisiä intentioita on kuitenkin useimmiten mahdoton arvata, sikäli kuin teoksen kirjoittamisella ylipäänsä on ollut jokin varsinainen, syvempi tarkoitus. Käännös ei siis edusta kirjailijan tarkoitusperiä vaan ainoastaan kääntäjän tulkintaa niistä (Nord 1997, 85). Riitta Oittinen (2000) kirjoittaakin kääntämisen olevan aina myös uudelleenkirjoittamista: kun asiat esitetään uudella kielellä, ”ne saavat uuden sävyn ja tunnelman, ne pukevat ylleen toisen kielen ja kulttuurin ja muuttuvat osaksi toista kulttuuria, kieltä ja kirjallisuutta” (mts. 65). Lisäksi kääntämistä voidaan pitää uudelleenkirjoittamisena jo siitäkin syystä, että ihminen kokee asiat väistämättä aina oman itsensä kautta – niin siis myös lukiessaan ja kääntäessään (mts. 65).

Vaikka lukija yleensä odottaakin löytävänsä kirjailijan oman tyylin myös käännetystä teoksesta, nykyisin tunnustetaan silti yleisesti, että myös julkaisukynnyksen ylittänyt käännös on vain yksi lukuisista tulkintamahdollisuuksista (Tanquero 2000, 56–57). Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa kaunokirjallisen kääntämisen normia, vaan normeja on aina ollut useita – osa rinnakkaisia ja osa jopa toistensa vastaisia (Lamping 1992, 213). Periaatteessa kaunokirjallisuuden kääntäjän työn tulisi kuitenkin nykyisen teknologian ansiosta olla ennennäkemättömän helppoa. Kehittyneet kommunikaatiovälineet mahdollistavat välittömän vuorovaikutuksen kääntäjän ja kirjailijan välillä, ja kääntäjä voi periaatteessa koska tahansa kysyä neuvoa tulkintaongelmiinsa. Jotkut kääntäjät ovat olleet tässä onnellisessa asemassa jo pitkään, sillä ainakin saksalaiskirjailija Günter Grass järjestää kääntäjilleen virhetulkintojen välttämiseksi jopa yhteisiä seminaareja ja luentoja. (Tanquero 2000, 56–57.)

Olipa kirjailijan ja kääntäjän suhde sitten miten läheinen ja kääntäjän työtapana kuinka uskollinen tahansa, kääntäjä ei siltikään voi täysin välttyä värittävästä tekstistä omilla näkemyksillään. Tämä on aina ollut jonkinasteinen este käännösten täsmälliselle tutkimukselle. Yleispäteviä johtopäätöksiä on hankala vetää, mikäli tutkijalla on käytettävissään ainoastaan yhden

kääntäjän subjektiivinen tulkinta – joka siis sekkin on vain yksi monista mahdollisista. (Tanquero 2000, 55–57.)

Kirjailijoiden omat käännökset ovat kaunokirjallisessa kääntämisessä poikkeustapauksia, sillä kirjailija ja kääntäjä ovat yksi ja sama henkilö. Juuri tästä syystä omien käännosten tulisi osoittaa erityisen selvästi, mikä kaunokirjallisessa kääntämisessä on mahdollista ja sallittua. (Lamping 1992, 213.) Kuten sanottu, kääntäjän työ heijastaa aina myös hänen omaa taustaan-
sa ja kokemuseräänsä. Koska kirjailijoiden omissa käännoksissä tällaista ulkopuolista häiriö-
tekijää ei esiinny, niihin perehtyminen voi myös auttaa selventämään kaunokirjallisuuden
kääntäjän roolia (Tanquero 2000, 56). Myös ”uskollisen” ja ”vapaan” käännoksen käsitteet
saattaisivat täsmentyä (mts. 63). Huomattavaa on sekkin, että kahdella kielellä kirjoittavat tasa-
painoilevat kahden eri kirjallisuustradition välillä, mistä syystä he ovat mainio lähde myös
kirjallisuuden normien tutkimukselle (Grutman 1998, 18).

Vaikka itsekääntämisen tutkimus nähdäänkin mahdollisuutena myös monien muiden teorioi-
den täsmentämiseen, vain harvalla tuntuu olevan jonkinlainen näkemys siitä, miten aihetta
loppujen lopuksi tulisi tutkia. Itsekääntämisen teoria on hyvin hajanaista osittain juuri siitä
syystä, etteivät tutkijat yksinkertaisesti rohkene tarttua aiheeseen (Hokenson & Munson 2007,
10). Brian Fitch (1988) on yksi niistä harvoista, jotka ovat yrittäneet kehittää itsekääntämisen
teoreettista mallia. Fitch (mts. 60) on tutkimuksessaan perehtynyt Samuel Beckettin tuotan-
toon ja esittää, että Beckettin teosten englannin- ja ranskankieliset versiot ovat niin erilaisia,
ettei niistä mitenkään voi saada samanlaista lukukokemusta. Myöhemmin Fitch päätyy hie-
man paradoksaaliseen tulokseen: vaikka tekstien väliset poikkeamat ovat hänestä liian suuria,
jotta niistä jälkimmäistä voitaisiin kutsua perinteiseksi käännokseksi, niiden samankaltaisuu-
det ovat toisaalta nekin niin huomattavia, ettei toista tekstiä voida pitää myöskään itsenäisenä
teoksena (mts. 78). Fitchin (mts. 135) mielestä tekstit ovat saman prosessin vaihtoehtoisia
lopputuloksia, variantteja jostakin, jonka olemassaolo ei ole konkreettista vaan perustuu ni-
menomaan kyseisiin variantteihin.

Fitchin (1988) mukaan Beckettin tekstejä tutkittaessa on usein pyritty vain arvioimaan kirjai-
lijän käännoštaitoja ja kaksikielisyyttä vertailemalla tietyn teoksen erikielisiä versioita. Pää-
määränä tulisi kuitenkin olla versioiden välisen suhteen määrittäminen. Tällöin ymmärrettäi-
siin paremmin myös itsekääntäjän toimintaa ja siihen liittyviä prosesseja, mikä niin ikään toisi
käännoštieteeseen merkittävää uutta tietoa. (Mts. 14–15.) Toisaalta myös Fitchin omaa tutki-
musta voidaan pitää puutteellisena, sillä vaikka Beckett on itsekääntäjistä luultavasti tunne-

tuin, hänen työnsä huolellisenkaan tutkimisen perusteella ei voida luoda teoriaa koko ilmiölle (Grutman 1998, 20). Ihannetapauksessa siis tutkittaisiin kerralla useamman itsekääntäjän teoksia, Hokensonin ja Munsonin (2007, 206) mukaan vieläpä etsimällä teksteistä jatkuvuutta eikä eroja.

Jos kuitenkin ajatellaan Fitchin paradoksia sekä etenkin luvun 2 alussa esitettyjä Popovič'in ja Whyten määritelmiä kirjailijan omasta käännöksestä, huomataan, että jatkuvuus ja samankaltaisuus ovat itsekääntämisessä oikeastaan itsestään selviä. Niinpä saattaisi sittenkin olla hedelmällisempää ja ennen kaikkea yksinkertaisempaa keskittyä lähde- ja kohdetekstien välisiin eroihin – kaikki niiden ulkopuolelle jäävään on käytännöllisesti katsoen nimenomaan yhtäläistä. En myöskään usko, että yhden tutkijan on välttämättä tarpeen perehtyä monen itsekääntäjän teksteihin, sillä myös usean yksittäisen tapaustutkimuksen perusteella aiheesta on varmasti mahdollista muodostaa jonkinlainen kokonaiskuva. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että itsekääntämistä aletaan tutkia muidenkin kirjailijoiden kuin Beckettin perusteella sekä mielellään myös useampien kieli- ja kulttuuriparien kannalta.

2.4 Itsekääntämisen motiivit

Miksi kirjailijat sitten ylipäättään kääntävät teoksiaan itse? Pelkkä tyytymättömyys jo olemassa oleviin käännöksiin tuskin yksin riittää selittämään valintaa, vaikka se esimerkiksi Brodskylle toimikin itsekääntämisen kimmokkeena. Loppujen lopuksi syitä on monia. Puhuessaan kaksikieliset yleensä vaihtavat kieltä tiedostamattaan, mutta kirjoittaessaan heidän on valittava vain jompikumpi (Beaujour 1989, 38). Tämä saattaa tuntua turhautavalta. Itsekääntäminen onkin ratkaiseva kohta useimpien kaksikielisten kirjailijoiden kehityskaareissa: se on ollut eräänlainen siirtymäriitti lähes kaikille kirjailijoille, jotka nykyisin työskentelevät myös jollakin muulla kielellä kuin sillä, jolla alun perin alkoivat kirjoittaa proosaa (mts. 51).

Voitaneen siis sanoa, että useat kaksikieliset kirjailijat alkavat jossakin uransa vaiheessa tuntea tarvetta ilmaista itseään myös toisella kielellään. Tarkemmat motiivit jäävät kuitenkin usein arvailun varaan, sillä lausuntoja aiheesta ei juuri ole annettu. Esimerkiksi brittiläinen Michael Hamburger on kertonut saksantaneensa erään runonsa siksi, että tarvitsi sen saksankieliseen kokoelmaansa eikä sitä ollut vielä kukaan muukaan kääntänyt (Lamping 1992, 214). Venäläissyntyinen Vladimir Nabokov puolestaan on myöntänyt, että hänen omien käännös-

tensä tarkoituksena oli vain saattaa teokset laajemman, englannin kieltä taitavan yleisön saataville (Tanquero 2000, 58).

Lampingin (1992) mukaan itsekääntämisellä on kolme pääasiallista funktiota: yleisöön kohdistuva (*publikumsbezogen*), kirjailijaan kohdistuva (*autorbezogen*) sekä teokseen kohdistuva (*werkbezogen*) funktio. Yleisöön kohdistuva funktio tarkoittaa, että sanoma välitetään sellaiselle kohderyhmälle, joka ei hallitse alkuperäisen teoksen kieltä. (Mts. 214.) Kyse on siis kaiken kääntämisen perimmäisestä tarkoituksesta. Lampingin (mt.) esittelemä kirjailijaan itseensä kohdistuva funktio puolestaan kattaa kirjailijan omat poeettiset kieliharjoitukset. Vaikkei kirjailija olisikaan kaksikielinen, hän saattaa silti haluta kääntää tekstejään kielelle, joka on esimerkiksi jonkun hänen arvostamansa kirjoittajan äidinkieli tai jota hän muutoin pitää hyvänä kaunokirjallisen ilmaisun välineenä. (Mts. 216.) Nämä kaksi ensimmäistä tehtävää kiteytyvät mainiosti itsekääntämisen taustan yhteydessä esitellyissä keskiajan runoilijoissa (ks. alaluku 2.2), jotka käänsivät latinankielisiä tuotoksiaan maallikoiden luettavaksi ja harjoittelivat samalla käyttämään kansankieltä. Lampingin (mt.) mukaan kolmas, teokseen itseensä kohdistuva funktio puolestaan tarkoittaa alkuperäisteoksen päivittämistä verrattain huomattomien keinoin. Käännökseen voidaan kenties sisällyttää sellaisia poeettisia efektejä, jotka eivät alkuperäisteoksen kielellä olleet mahdollisia. (Mts. 216.) Tämä tuntuisi olleen tärkeää esimerkiksi Brodskylle, joka laajensi runojaan niiden englanninnoksissa (ks. alaluku 2.2).

Erilaisuudestaan huolimatta nämä kolme itsekääntämisen funktiota eivät kuitenkaan ole ristiriidassa keskenään eivätkä ne sulje toisiaan pois. Vaikka kirjailija olisi kääntänyt teoksensa vain huvikseen tai vieraan kielen taitojensa kehittämiseksi, kohdeteksti saattaa silti kohdekielellisen vastaanottajan näkökulmasta olla uskollinen käännös, joka välittää lähdetekstin sanoman hänenkin luettavakseen. Myös päivitetystä teoksista sanoma välittyy ainakin semanttisella tasolla. Siten omat käännökset ovat yleensä enemmän tai vähemmän uskollisia lähdetekstille, ja niiden keskeisimpänä tehtävänä tuntuu tavallisten käännösten tapaan olevan viestin välittäminen kieli- ja kulttuurirajan yli. (Lamping 1992, 219.)

2.5 Kirjailijan käännösprosessi

Kirjailijoiden omat käännökset voidaan kategorisoida niiden syntyvän perusteella. Rainier Grutmanin (1998, 20) mukaan oleellimmat eroavaisuudet käännösten välillä seuraavat niiden laatimisajankohdasta. Ratkaisevaa on, onko kyseessä simultaaninen oma käännös (*simul-*

taneous auto-translation), jota on kirjoitettu rinnakkain lähdetekstin kanssa, vai viivästynyt oma käännös (*delayed auto-translation*), joka on julkaistu vasta lähdetekstin viimeistelyn tai julkaisemisen jälkeen. Lamping (1992, 213) puolestaan jakaa omat käännökset ennen kaikkea sen perusteella, onko käännös tehty kirjailijan äidinkieleen vai hänelle vieraaseen kieleen päin. Varsinaiset itsekääntäjät eivät kuitenkaan ole yhtä helposti luokiteltavissa kuin heidän tuotoksensa. Esimerkiksi Beckett tuotti teoksistaan kaikentyypisiä käännöksiä – niin simultaanisia kuin viivästyneitä ja sekä englannin- että ranskankielisiä (Grutman 1998, 20).

Vaikka kirjailijoiden omat käännökset olisivatkin tavallisesti verrattain uskollisia, kirjailijakääntäjällä on ymmärrettävästi kuitenkin aivan toisenlaista auktoriteettia kuin tavallisella kaunokirjallisuuden kääntäjällä, jonka perinteisen käsityksen mukaan on pyrittävä työssään uskollisuuteen ja sitä myöten ekvivalenssiin eli vastaavuuteen. Koska itsekääntäjä on myös lähdetekstin kirjoittaja, hänellä on valta tehdä kohdetekstiin sellaisiakin alkuperäisestä poikkeavia muutoksia, joita ei ulkopuolisen tekemänä välttämättä hyväksyttäisi. Grutman (1998, 19) huomauttaakin oman käännöksen tuottamisen eroavan tavanomaisesta kääntämisestä jo siinä, ettei se jakaudu erillisiin lukemisen ja kirjoittamisen vaiheisiin vaan on lähinnä kaksivaiheinen kirjoittamisprosessi. Originaalin ja käännöksen ollessa saman henkilön laatimia originaalin asema ei myöskään enää ole niin ehdoton ja ylivoimainen (Fitch 1988, 130–131). Sitä ja käännöstä voidaan siis periaatteessa pitää samanarvoisina variantteina tai versioina (mts. 131–132) – toisin kuin esimerkiksi Popovič (1976) määritelmän mukaan (ks. alaluku 2.1).

Vapaudestaan ja auktoriteetistaan huolimatta itsekääntäjä on Tanquieron (2000) mukaan kuitenkin ennen kaikkea kääntäjä. Kun kirjailija alkaa kirjoittaa teostaan toisella kielellä, teoksen sisäisen fiktiivisen maailman luomisprosessi on jo kokonaan päättynyt aivan kuten tavallistenkin kääntäjien työssä. Siksi luovuus kohdistuu nyt vaistomaisesti enemmän kieleen kuin esimerkiksi henkilöhahmojen tai tapahtuma-ajan ja -paikan kehittelyyn. (Mts. 59–61.) Tanquiero ei kuitenkaan ota huomioon Grutmanin (1998, 20) esittelemää simultaanista käännöstopiaa, jossa kirjailija työstää kahta erikielistä tekstiä rinnakkain eikä kumpaakaan voida varsinaisesti kutsua lähdetekstiksi. Vaikka Grutman ei itse määrittelekään tarkemmin, mikä hänen mainitsemansa ratkaiseva ero simultaanisen ja viivästyneen oman käännöksen välillä on, Tanquieron näkemyksen perusteella sen voidaan päätellä liittyvän kieliasun viimeistelyasteeseen. Viivästyneessä käännöksessä kieli olisi siten hiotumpaa.

Vaikkei itsekääntäjä siis tavallisesti puuttuisikaan teoksen varsinaiseen juoneen, hän voi kirjailijan aseman turvin tehdä pieniä korjauksia. Mikäli esimerkiksi tekstin rytmi, koheesio ja koherenssi ovat sitä kirjoittaessa jääneet sisältöä vähemmälle huomiolle, mahdolliset puutteet voidaan korjata käännöksessä. Kirjailija on muutenkin selvästi erityisasemassa muihin potentiaalsiin kääntäjiin nähden: virhetulkintojen mahdollisuus on käytännössä olematon, sillä tässä tapauksessa kääntäjä tuntee kirjailijan tekstille aikomat merkitykset tarkalleen ja tietää siksi myös, milloin on soveliasta poiketa lähdetekstistä ja milloin ei. (Tanquero 2000, 59–61.)

Kääntäessään katalonialaisen Antoni Marín teosta portugaliksi Tanquero (2000) itse on hyötynyt siitä, että hänellä on ollut käytettävissään myös kirjailijan itsensä laatima espanjannos. Näin hän on voinut valita alkuperäisteoksen ja käännöksen ratkaisujen sekä omien tulkintojensa väliltä parhaan mahdollisen vastineen. Samalla Tanquero on tehnyt havaintoja itsekääntäjänä toimineen Marín ratkaisuista. Mielikuvien herättämiseen pyrkivissä kohdissa Marí on käyttänyt vapaampaa käännösstrategiaa kuin teoksen varsinaisessa asiasisällössä, minkä lisäksi hän on myös selventänyt joitakin vaikeita kohtia ja korjannut alkuperäisteoksen asiavirheitä. Kirjailijan asemassa Marí on myös tehnyt käännöksessään useita poistoja, lisäyksiä, tiivistelmiä ja korvauksia, joita kääntäjät usein pyrkivät pikemminkin välttämään. (Mts. 61–62.) Tällaisia muutoksia kutsutaan pragmaattisiksi adaptaatioiksi (Vehmas-Lehto 1999, 100).

Itsekääntäjät tekevät kääntäessään muutoksia, jotka lähes aina tuntuvat johtuvan tarpeesta, halusta tai tilaisuudesta suunnata teksti uudelle yleisölle. Uuden kirjallisuuskentän mukanaan tuomien kulttuuristen ongelmien vuoksi tehtävä on äärettömän laaja, ja kukin kirjailija valitsee omat keinonsa sen suorittamiseen. (Hokenson & Munson 2007, 206.) Niinpä uskon, että kirjailijoiden omissa käännöksissä pragmaattisia adaptaatioita on yleensäkin poikkeuksellisen paljon: koska kirjailija-kääntäjällä on periaatteessa kaikki valta päättää käännöksen sisällöstä, hän saattaa esimerkiksi jättää pois sellaisia asioita, joita kohdekielisen lukijan ei hänen mielestään tarvitse tietää tai lisätä tarkennuksia sinne, missä ne helpottavat tekstin ymmärtämistä. Pragmaattisiin adaptaatioihin onkin perusteltua perehtyä tarkemmin luvussa 3.

3 Pragmaattiset adaptaatiot

Pragmatiikka ei niinkään tutki kielen tarkoitusta kuin sitä, mitä kielen varsinaiset käyttäjät kulloinkin tarkoittavat. Kiinnostuksen kohteena ovat siis kieliopin ja sanaston sijaan ennemminkin kielen käyttöä säätelevät säännöt ja periaatteet, toisin sanoen se, miksi tietynlainen kieli on tietyissä tilanteissa sopivampaa. (Hickey 1998, 4.) Pragmaattinen osaaminen onkin olennainen osa kääntäjän kompetenssia, minkä lisäksi kääntäjän on tunnettava myös kohdekulttuurin erikoispiirteet ja osattava mielessään samaistua kohderyhmän edustajiin. Nämä kyvyt auttavat häntä arvioimaan, millaisia muutoksia käännettävä teksti vaatii ollakseen sujuva ja ymmärrettävä myös kohdekulttuurissa. Rune Ingo (1990) käyttää tästä arvioinnista nimitystä *pragmaattinen analyysi*. Analyysillä pyritään takaamaan, että käänнос todella tulee toimimaan uudessa viestintätilanteessa sekä uudessa kieli- ja kulttuuriympäristössä. Niinpä kääntäjä joutuu pohtimaan ja tasoittamaan erilaisilla muutoksilla paitsi kielellis-konventionaalisia eroja myös kulttuuri- ja taustatietoeroja. (Mts. 187.)

Samaan asiaan liittyy Katharina Reissin ja Hans J. Vermeerin (1984) kehittämä niin sanottu *skoposteoria*. Skopos merkitsee kreikan kielessä 'tarkoitusta', ja myös itse teoria pohjautuu käänноksen käyttötarkoituksen huomioimiseen (mts. 96). Reiss ja Vermeer (mt.) määrittelevät kääntämisen tavoitteelliseksi toiminnaksi, jota ohjaavat kohdetekstillä asetetut päämäärät ja tavoitteet. Etusijalla ovat siis käänноksen tuleva ympäristö ja kohdeyleisö, jolloin se, että käänнос vastaa tarkoitustaan on tärkeämpää kuin se, miten se on laadittu. Skoposteorian mukaan tarkoitus siis pyhittää keinot. (Mts. 100–103) Näin ollen sitä on luonnollisesti myös kritisoitu siitä, ettei kääntäjällä sen mukaan näytä olevan enää mitään velvollisuuksia lähdetekstiä saati sen kirjoittajaa kohtaan (Koskinen 2004, 381). Siksi Christiane Nord (2009, 30–32) on tuonut skoposkeskusteluun mukaan lojaalisuuden käsitteen. Tällä hän tarkoittaa sitoutumista niin lähde- kuin kohdetekstin tilanteeseen sekä vastuuta paitsi lähdetekstin kirjoittajaa myös kohdetekstin vastaanottajaa kohtaan.

3.1 Pragmaattiset adaptaatiot eri teorioissa

Inkeri Vehmas-Lehdon (1999) mukaan *pragmaattiset käänноsongelmat* ovat ongelmia, jotka liittyvät eri tilannetekijöiden ja varsinkin käänноksen vastaanottajien huomioimiseen käännettäessä. Niihin luetaan yleisesti myös kulttuuriset ongelmat, kuten normi- ja konventioerot läh-

de- ja kohdekulttuurin edustajien kielenkäytössä. Tällaisten ongelmien ratkaisemiseksi tehtäviä muutoksia puolestaan kutsutaan *pragmaattisiksi adaptaatioiksi* tai *pragmaattisiksi muutoksiksi*. Niillä muokataan uuteen kulttuuri- ja kieliympäristöön sopiviksi sellaiset lähdetekstin kohdat tai jaksot, jotka eivät suoraan käännettyinä toimisi hyvin kohdekielessä. Toisin sanoen pragmaattinen adaptaatio on merkitysten ”muokkaamista käänöksessä vastaanottajakunnan, käänöksen funktion ja muiden tilannetekijöiden huomioon ottamisen vuoksi”. (Vehmas-Lehto 1999, 99–100.)

Vehmas-Lehdon (1999) määritelmä vaikuttaa yksiselitteiseltä, mutta sen heikkoutena on suppeus ja sikäli myös lievä harhaanjohtavuus. Pragmaattisten adaptaatioiden annetaan ymmärtää koskevan vain niitä lähdetekstin kohtia, joissa muutokset ovat käänöksen toimivuuden kannalta välttämättömiä. Aina tekstin muokkaaminen ei kuitenkaan ole välttämättömyys vaan kääntäjän oma valinta: vaikka jonkin kohdan voisi kääntää myös sellaisenaan (esim. *Sankt Nikolaus* → *Pyhä Nikolaus*), kääntäjä saattaa silti itse haluta tuoda tekstiä lähemmäs kohdeyleisön kokemuspäiriä ja kulttuuria (esim. *Sankt Nikolaus* → *Joulupukki*). Kyse on siis eräänlaisesta tekstin kotouttamisesta, sen muokkaamisesta kohdeyleisön tarpeita vastaavaksi.

Pragmaattisia adaptaatioita ei silti voida pitää täysin samana asiana kuin kokonaisvaltaisempaa kotouttamista. Kotouttaminen on koko tekstiin kohdistuva käänösstrategia, jossa prioriteettina on saada käänöksestä mahdollisimman sujuva ja helppolukuinen häivyttämällä siitä systemaattisesti lähdekielen ja -kulttuurin vieraat elementit (ks. Venuti 1995). Pragmaattisia adaptaatioita sen sijaan voidaan käyttää tarpeen ja harkinnan mukaan, sillä ne ovat pikemminkin tilannekohtaisia käänösmenetelmiä. Vehmas-Lehdon (1999) mukaan pragmaattiset adaptaatiot ovatkin luonnollinen osa kääntämistä, olipa kääntäjä itse minkä suuntauksen kannattaja tahansa (mts. 100). Voitaneen silti olettaa, että tietoisesti kotouttamalla käänetyissä teksteissä pragmaattisia adaptaatioita esiintyy huomattavan paljon.

Pragmaattisen adaptaation määrittelemisestä tekee ongelmallista myös käsitteen häilyvyys ja monimuotoisuus, sillä samaa tai lähes samaa termiä on käänöstieteessä käytetty useissa muissakin yhteyksissä ja merkityksissä. Esimerkiksi Elda Weizman ja Shoshana Blum-Kulka (1987, 61–62) viittaavat pragmaattisella mukautuksella (*pragmatic adjustment*) prosessiin, jossa (käännetyn) tekstin lukija joutuu tukeutumaan totutusta poikkeavaan pragmaattisten sääntöjen kokonaisuuteen tulkitakseen tekstin oikein. Näin voi käydä esimerkiksi luettaessa reportaasia, joka muistuttaa ennemminkin novellia kuin asiatekstiä. Vaikka tekstin informatiiv-

vinen funktio olisi ristiriidassa sen kaunokirjallisten piirteiden kanssa, lukijat eivät syytä kirjoittajaa epätarkkuudesta vaan soveltavat tekstiin fiktion pragmaattisia sääntöjä. (Weizman & Blum-Kulka 1987, 63–65.) Tämä teoria on kuitenkin varsin kaukana Vehmas-Lehdon (1999) määritelmästä, joka perustuu ennemmin esimerkiksi Ingon (1990) kirjoituksiin.

Ingo (1990) tosin ymmärtää pragmaattisen adaptaation käsitteen laajemmin ja lukee pragmaattisiin adaptaatioihin, tässä tapauksessa *pragmaattisiin vastineisiin*, myös niin sanotut käyttövastineet. Käyttövastineeksi hän nimittää sellaista käännösvastinetta, jota ”käytetään tietyn vieraskielisen sanan tai ilmauksen vastineena tai joka mahdollisista semanttisista ja muista eroavuuksista huolimatta tietyssä tilanteessa on hyvä ja toimiva käännösvastine”. (Mts. 106.) Esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa sukunimeä edeltävä puhuttelusana *neiti*, joka nykysaksassa kääntyy kohteliaimmin muotoon *Frau*, ’rouva’ – semanttista vastinetta *Fräulein* pidetään vanhahtavana ja käytetään vain erikseen pyydettyä. Vehmas-Lehdon (1999, 99) mukaan osa tällaisista käyttövastineista voidaan kuitenkin luokitella pikemminkin lingvisti- siksi käännöskeinoiksi tai paikoin myös transpositioiksi eli sanaluokan vaihdoksiksi. Kuten myöhemmin Michael Schreiberin (1999) käännösmenetelmien yhteydessä (ks. alaluku 3.2) todetaan, sanastoon ja kielioppiin liittyvät menetelmät on pragmaattisten adaptaatioiden yhteydessä perusteltua sivuuttaa.

Kontekstivastineet sen sijaan ovat myös Vehmas-Lehdon (1999, 99) mielestä pragmaattisia adaptaatioita. Kontekstivastineet ovat käännösvastineita, joita valittaessa on huomioitu vastaanottajien tarpeet sekä kulttuuri- ja muut erot. Tarkemmin sanottuna kyse on nimenomaan kielenulkoisiin seikkoihin liittyvistä lisäyksistä ja ylimääräisistä selityksistä, joiden tarkoitus on auttaa vastaanottajaa ymmärtämään käännöksen sanoma. (Ingo 1990, 106–107.) Esimerkiksi saksankielisessä tekstissä esiintyvä erisnimi *Tegel* saattaisi suomennoksessa täydentyä *Berlin-Tegelin lentoasemaksi*.

Vehmas-Lehto (1999) ei Ingoon (1990) viitattaessaan kuitenkaan ota huomioon, että tämä toisaalla teoksessaan kertoo pragmaattisista adaptaatioista myös hieman suorasanaistemmin. Ingon (mt.) mukaan kohdetekstiin tehdään käännettäessä muodollisia, semanttisia ja pragmaattisia lähdetekstistä poikkeavia muutoksia. Ne eivät aina kuitenkaan ilmene täysin puhdaspiirteinä, sillä esimerkiksi juuri pragmaattiset muutokset aiheuttavat väistämättä myös muodon ja semanttisen merkityksen muutoksia. (Mts. 199.)

Samaan tapaan Andrew Chesterman (1997, 94–112) jakaa erilaiset käännösstrategiat (*translation strategies*) kolmeen ryhmään: syntaktisiin, semanttisiin ja pragmaattisiin. Strategioiden sijaan kyse on kuitenkin *käännösmenetelmistä*: Schreiberin (1993, 54) mukaan käännösstrategia (*Übersetzungsmethode*) voi kattaa koko tekstin, ja sen valinta riippuu muun muassa tekstityypistä ja käännöksen tarkoituksesta. Sen sijaan käännösmenetelmät (*Übersetzungsverfahren*) kohdistuvat yksittäisiin katkelmiin. Niiden valintaan vaikuttavat paitsi kulloinenkin kieli ja kulttuuripari myös nimenomaan valittu käännösstrategia (Schreiber 1999, 151). On kuitenkin muistettava, että pragmaattiset adaptaatiot ovat käännösstrategioista riippumaton ilmiö.

Schreiber (1999) itse luokittelee käännettäessä tehtävät muutokset kolmelle eri käännoystyypille ominaisiksi menetelmiksi. Käännoystyypeistä tekstinsisäiskäännöksissä (*Textübersetzungen*) etusijalla ovat tekstinsisäiset invariantit eli piirteet, jotka tulee säilyttää käännoksessä, kun taas tekstinulkoiskäännöksissä (*Umfeldübersetzungen*) korostuvat tekstinulkoiset invariantit kuten tekstin alkuperäinen tarkoitus ja kulttuurinen vaikutus. Interlingvaaliset eli kielten väliset muunnemat (*interlinguale Bearbeitungen*) puolestaan perustuvat variantteihin eli tarkoituksellisiin muutoksiin. (Mts. 152–153.) Näistä lähinnä kahden jälkimmäisen tyyppin menetelmät vaikuttavat pragmaattisilta adaptaatioilta (ks. taulukko 1, s. 21).

3.2 Pragmaattisten adaptaatioiden lajit

Vehmas-Lehto (1999, 100) jakaa pragmaattiset adaptaatiot *lisäyksiin, poistoihin, korvauksiin ja järjestyksen muutoksiin*. Näistä tavallisimpia ovat korvaukset ja erityisesti lisäykset. Poistot ja järjestyksen muutokset sen sijaan ovat melko harvinaisia. Tekstin osien poistamista on usein vaikea perustella, ja järjestyksen muutoksista aiheutuu helposti ketjureaktio, joka edellyttää yhä uusien muutosten tekemistä.

Ingon (1990) teoriasta tarkastelen tässä pragmaattisten vastineiden (ks. mts. 106) sijasta mielestäni paremmin kuvaukseen sopivia, käännettäessä tapahtuvia pragmaattisia muutoksia (ks. mts. 199). Niitä tarvitaan pragmaattisissa erikoistapauksissa eli sellaisissa lähdetekstin kohdissa tai jaksoissa, jotka eivät sellaisinaan käännettyinä toimisi kohdekielellä ja joita kääntäjäksi joutuu muokkaamaan uuden kulttuuri- ja kieliympäristön mukaisiksi (mts. 237). Vehmas-Lehton (1999) termin ilmaistuna muokkaamisessa täytyy silloin olla kyse nimenomaan pragmaattisista adaptaatioista, sillä täsmälleen tällaisiksihan Vehmas-Lehto määrittelee nii-

denkin käyttötilanteet (ks. Vehmas-Lehto 1999, 99–100). Toisaalta kumpikaan ei ota huomioon muutosten mahdollista fakultatiivisuutta.

Ingon (1990, 237–250) esimerkkejä pragmaattisista erikoistapauksista ja niiden ratkaisusta ovat (1) *muodon varassa toimivat kieliaineokset*, (2) *tekstin täydennys*, (3) *tekstin muokkaus*, (4) *erisnimet* sekä (5) *idiomit*. On siis huomattava, ettei tämä luettelo niinkään kuvaa erilaisia pragmaattisten adaptaatioiden lajeja kuin tapauksia, joissa pragmaattinen adaptaatio on paikallaan. Merkityksiä avaamalla tapauksissa voidaan kuitenkin havaita yhteneväisyyksiä Vehmas-Lehdon (1999) jaotteluun.

Muodon varassa toimivissa kieliaineoksissa (1) informatiivinen funktio on toissijainen ja tärkeimmällä sijalla on esteettikka, esimerkiksi äänneasu. Niinpä tällaiset kohdat päädytään usein korvaamaan jollakin merkityssisällöltään poikkeavalla esteettisen, ekspressiivisen tai imperatiivisen tason käänösvastineella. (Ingo 1990, 237.) Idiomeja (5) käännettäessä tilanne on päinvastainen: koska niiden merkitystä ei aina voi päätellä niihin kuuluvien sanojen perusteella ja koska niiden informatiivinen sisältö on kuitenkin oleellinen, on tavallisinta korvata ne jollakin semanttisesti vastaavalla kohdekielen idiomilla (mts. 245–246). Tekstin täydennys (2) puolestaan tarkoittaa lisäyksiä, jotka johtavat lukijan oikeille jäljille, vaikka jokin nimi tai käsite olisikin hänelle vieras (esim. em. kontekstivastine *Tegel* → *Berlin-Tegelin lentoasema*) (mts. 238). Tekstin kokonaisvaltainen muokkaus (3) esimerkiksi kustantajan toiveesta taas todennäköisesti edellyttää niin lisäyksiä, poistoja, korvauksia kuin järjestyksen muutoksiakin.

Erisnimien (4) kääntäminen sen sijaan on nähdäkseni vaikeammin kytkettävissä pragmaattisten adaptaatioiden lajeihin. Ingo (1990) keskittyy vieläpä pitkälti paikannimiin, joiden käsitteleminen on mielestäni tässä yhteydessä jokseenkin irrelevanttia: kuten Ingo itsekin kertoo, useimmissa kielissä on monille ulkomaisille paikannimille omat muotonsa. Siten kääntäjä käyttää itsestään selvästi kohdekielen nimivarianttia, mikäli sellainen on olemassa (esim. *Berlin* → *Berliini*) – ellei, käytetään tietenkin lähtökielen muotoa (esim. *Everswinkel* → *Everswinkel*). (Mts. 242; esimerkit ovat omiani.) Fiktiivisten paikan- ja erisnimien kääntäminen on toki asia erikseen, mutta samalla kyseessä on pikemminkin kokonainen taiteenlaji kuin jokin, josta selviäisi pelkästään jotakin lisäämällä, poistamalla tai korvaamalla saati järjestystä muuttamalla (vrt. Kapari-Jatta 2008, 71–73).

Schreiberin (1999) näkemys pragmaattisten adaptaatioiden ja yleensäkin käännosmenetelmien lajeista on vielä huomattavasti edellisiä monitahoisempi. Kuten alaluvussa 3.1 todettiin, Schreiberin (mt.) mukaan yksi mahdollinen tapa luokitella käännostyyppit on jako tekstinsisäiskäännöksiin, tekstinulkoiskäännöksiin sekä interlingvaalisiin muunnelmiin. Kullekin tyyppille ovat tunnusomaisia tietyt käännosmenetelmät. (Mts. 151–153.)

Schreiberin (1999) menetelmät nojautuvat vahvasti Jean-Paul Vinayn ja Jean Darbelnet'n (1958) tunnetuksi tekemään komparatiiviseen stilistiikkaan (*stylistique comparée*). Komparatiivisen stilistiikan edustajat ovat kielten pintarakenteita vertailemalla pyrkinneet löytämään kieliparikohtaisia käännosongelmia ja kehittämään niihin helposti omaksuttavia ratkaisumalleja (Prunč 2007, 44). Myös Vinay ja Darbelnet (1958, 47–55; 1995, 31–41) esittelevät erilaisia käännosmenetelmiä, joita ovat suora eli leksikaalinen laina (ransk. *emprunt*, engl. *borrowing*), käännoslaina (*calque*), sanasanainen käännos (ransk. *traduction littérale*, engl. *literal translation*), transpositio (*transposition*), modulaatio (*modulation*), ekvivalenssi (ransk. *équivalence*, engl. *equivalence*) ja adaptaatio (*adaptation*). Heidän mukaansa samassa virkkeessä voi esiintyä useita eri menetelmiä, ja joissakin käännosissa niitä voi olla jopa hankala erottaa toisistaan. Esimerkiksi transpositio saattaa olla samaan aikaan myös modulaatio ja ekvivalenssi. (Vinay & Darbelnet 1995, 40–42.)

Vinayn ja Darbelnet'n (1995, 31–41) käännosmenetelmistä kaikki paitsi käännoslaina ja ekvivalenssi esiintyvät samankaltaisina myös Schreiberin (1999) luokittelussa. Ekvivalenssi onkin komparatiivisen stilistiikan näkökulmasta totuttua monitahoisempi käsite. Toisaalta sillä voidaan tarkoittaa suhdetta tietyn kieliparin funktioltaan samankaltaisten elementtien välillä, mutta toisaalta kyseessä voi olla myös tämän suhteen syntyyn johtava konkreettinen käännostapa (Prunč 2007, 49).

Seuraavassa taulukossa esittelen Schreiberin (1999) käännosmenetelmät käännostyyppien mukaan ja selvitän, mitä menetelmistä voidaan pitää pragmaattisina adaptaatioina. Schreiber (mt.) on kehittänyt luokittelun aiempien teostensa (1993, 1997) pohjalta. Esimerkit ovat viimeistä lukuun ottamatta omiani.

	aihepiiri	käännösmenetelmä	esimerkki
tekstinsisäiskäännös	sanasto	leksikaalinen laina (<i>lexikalische Entlehnung</i>): leksikaalisen yksikön lainaaminen lähdekielestä	sauna → Sauna, f.
	sanasto	leksikaalinen korvaus (<i>lexikalische Ersetzung [Substitution]</i>): lähdekieleen leksikaalisen elementin korvaaminen kohdekielisellä elementillä	koira → Hund, m.
	sanasto	leksikaalinen rakennemuutos (<i>lexikalischer Strukturwechsel</i>): muutos sananmuodostuksen tasolla	<u>Tanssiminen</u> on hauskaa. → <u>Tanzen</u> macht Spaß.
	kielioppi	sanasanainen käännös (<i>Wort-für-Wort-Übersetzung</i>): sanamäärän, -luokkien ja -järjestyksen säilyttäminen lähdekielen mukaisina	Se on totta. → Es ist wahr.
	kielioppi	permutaatio (<i>Permutation</i>): sanajärjestyksen muutos	Minä <u>olen nähnyt</u> sen elokuvan. → Ich <u>habe den Film gesehen</u> .
	kielioppi	ekspansio/reduktio (<i>Expansion/Reduktion</i>): sanamäärän kasvattaminen tai pienentäminen	Se ei <u>liene</u> mahdollista. → Es <u>dürfte nicht möglich sein</u> .
	kielioppi	kategoriansisäinen muutos (<i>intrakategorialer Wechsel</i>): kieliopillisen funktion muutos sanaluokan sisällä	housut → Hose, f.
	kielioppi	transpositio (<i>Transposition</i>): sanaluokan muutos	En <u>ehdi</u> tehdä sitä. → Ich <u>habe keine Zeit</u> , das zu machen.
	kielioppi	transformaatio (<i>Transformation</i>): syntaktisen rakenteen muutos	Sodassa kaatuneet sotilaat → die Soldaten, die im Krieg gefallen sind
	semantiikka	semanttinen laina (<i>semantische Entlehnung</i>): sisällön ilmaiseminen samoin keinoin kuin lähdetekstissä	mustaa valkoisella → schwarz auf weiß
	semantiikka	modulaatio (<i>Modulation</i>): perspektiivin vaihdos	Olisi <u>hyvä</u> , jos... → Es wäre <u>nicht schlecht</u> , wenn...
	semantiikka	eksplikaatio/implikaatio (<i>Explikation/Implikation</i>): tekstin eksplisiittistäminen t. implisiittistäminen	Oli aivan hiljaista. → Niemand sagte etwas.
	semantiikka	mutaatio (<i>Mutation</i>): tekstin denotaatiivisen sisällön korvaaminen toisella	mustan kissan paksut posket → chinesisches Schlüsselchen
	semantiikka	parateksti (<i>Hilfsverfahren [Schreiber 1999, 152], Paratext [Schreiber 1993, 233]</i>): kääntäjän huomautus, alku- t. loppusanat	Isoisäni oli <u>Kekkos</u> luokkatoveri. → Mein Großvater war ein Mitschüler von <u>Kekkonen</u> (ein ehemaliger Präsident Finnlands).
tekstinulkokäännös	tekstinulkoinen	korjaus (<i>Korrektur</i>): lähdetekstin virheellisen sisällön oikaiseminen kohdetekstissä tarkoituksenmukaiseksi	Lentoasema sijaitsee 17 <u>m:n</u> päässä Tampereelta. → Der Flughafen liegt 17 <u>km</u> von Tampere entfernt.
	tekstinulkoinen	adaptaatio (<i>Adaptation</i>): informaation mukauttaminen kohdekulttuuriin	Vuoden 2003 <u>alusta</u> autoilijoiden on täytynyt hoitaa puhelunsa hands-free-laitteen avulla. → <u>Seit dem 1. Februar 2001</u> dürfen Autofahrer nur noch mit Freisprecheinrichtung telefonieren.
muunnelma	muunnelma	lisäys/lyhennelmä (<i>Zusatz/Kürzung</i>): informaatiomäärän tarkoituksellinen muuttaminen	lastenkirjojen moralisoivat lisäykset (ks. esim. Schreiber 1993, 292)

Taulukko 1. Käännösmenetelmät Schreiberin (1999, 152–153) mukaan.

Taulukosta voidaan huomata monien menetelmien muistuttavan toisiaan ja kuvauksissa olevan useita päällekkäisyyksiä, sillä esimerkiksi paratekstit ja lisäykset tarkoittavat samankaltaista tekstin täydentämistä ja semanttinen laina voi usein olla samalla myös sanasanainen. Edellä esitettyjen näkemysten valossa kuitenkin vain selkeä vähemmistö menetelmistä vaikuttaa pragmaattisilta. Jos kerran pragmaattinen adaptaatio tarkoittaa sellaista muutosta, jolla suoraan käännettynä mahdollisesti toimimaton kohta muokataan uuteen kieli- ja kulttuuriympäristöön sopivaksi (ks. Ingo 1990, 237; Vehmas-Lehto 1999, 99–100) ja joka pääasiassa liittyy kielenulkoisiin seikkoihin (ks. Ingo 1990, 106–107; Vehmas-Lehto 1999, 99), Schreiberin (1999) käänös menetelmistä tätä kuvausta vastaavat selkeimmin tekstinulkoiskäännökselle ominaiset korjaus ja adaptaatio sekä interlingvaalisen muunnelman lisäys ja lyhennelmä. Tekstinsisäiskäännökselle tyypillisissä käänös menetelmissä näkökulma on vahvasti myös kielensisäinen, ja siksi ainakaan sanastoon ja kielioppiin liittyviä menetelmiä ei mielestäni tässä yhteydessä tule huomioida. Sen sijaan semantiikkaan liittyvä mutaatio muistuttaa vahvasti Ingon (1990, 237) kielen varassa toimivan kieliaineuksen kääntämistä, ja kuten edellä todettiin, niin ikään semanttiset paratekstit ovat tekstin täydentämistä. Siksi luen myös mutaatiot ja paratekstit pragmaattisiksi adaptaatioiksi.

Chesterman (1997) viittaa pragmaattisilla käänös menetelmillään sellaisiin toimintamalleihin, jotka liittyvät kohdetekstin lopulliseen informaatiomäärään ja siihen, millaiseksi kääntäjä arvioi käänöksen tulevan lukijakunnan. Siinä missä syntaktisilla menetelmillä manipuloidaan tekstin muotoa ja semanttisilla sen merkitystä, pragmaattiset menetelmät kohdistuvat tekstin koko sanomaan. (Mts. 107.) Verrattaessa Chestermanin (mts. 108–112) pragmaattisten menetelmien lajeja Schreiberin (1999) käänös menetelmiin ylipäätään voidaan kuitenkin havaita monia yhtäläisyyksiä, joita niitäkin havainnollistan taulukolla. Kunkin menetelmän kohdalla ylempi esimerkki ja siihen mahdollisesti liittyvät korostukset ovat Chestermanin, kun taas alemmat vastaavat ovat omiani.

pragmaattinen menetelmä	Esimerkki	menetelmän nimi ja tyyppi Schreiberin mukaan
kulttuurinen suodatus (<i>cultural filtering</i>): lähdekielen (kulttuurispesifisen) aineksen korvaaminen kohdekielen kulttuurisella t. funktionaalaisella vastineella, ts. kotouttaminen	Familiennamen → surname	adaptaatio tekstinulkoiskäännös
	<u>Bundespräsident/in</u> , m./f. → presidentti	
eksplisiittisyyden muutos (<i>explicitness change</i>): tekstin eksplisiittistäminen t. implisiittistäminen	Artikel- und Preisänderungen vorbehalten. → <u>We reserve the right to make alterations to articles and prices.</u>	eksplikaatio/implikaatio tekstinsisäiskäännös

	<u>Unser Personal beantwortet gern alle Fragen.</u> → Kysymyksiin <u>vastataan</u> mielellään.	
informaation muutos (<i>information change</i>): oleellisen informaation lisääminen, epäolennaisen poistaminen t. tiivistäminen	Hamburg wird im Linienverkehr angefliegen. → The <u>Vienna</u> – Hamburg route will be one of our new scheduled services. In Warendorf war es sehr schön. → <u>Sak-san</u> Warendorfissa oli todella kaunista.	lisäys/lyhennelmä muunnelma
interpersoonallinen muutos (<i>interpersonal change</i>): tekstin/kirjoittajan ja lukijan välisen suhteen muuttaminen esim. tekemällä tekstistä (epä)muodollisempi	Damit können ... Meilen-Guthaben <u>gesammelt</u> ... werden. → This means that passengers can <u>clock up</u> “Qualiflyer” mileage... Setzen Sie sich, bitte. → Istu alas.	-
illokutionaarinen muutos (<i>illocutionary change</i>): muutos puheaktissa, esim. toteamuksen muuttaminen käskyksi, retorisen kysymyksen t. huudahduksen lisääminen	Beweggrund war seine Sorge über der [sic] Unfrieden zwischen Polen, Russen, Deutschen und Juden in seinem Geburtsort Bjalistok. → <u>His motive?</u> The unrest between Poles, Russians, Germans and Jews in his native town Bialystok. <u>Du solltest</u> schon schlafen gehen. → <u>Mene</u> jo nukkumaan.	-
koherenssin muutos (<i>coherence change</i>): tekstin kulun l. informaatiojärjestyksen muuttaminen	”[T]he original German of the airline text starts with an introductory paragraph of a couple of sentences, and the second paragraph then focuses on the route innovations – –. But the translation has no paragraph break here, after the introductory sentences.” (Chesterman 1997, 111.) Fischer starb 1978, ein Jahr nach der Diagnose. Er hatte Lungenkrebs. → Vuonna 1977 Fischerillä diagnosoitiin keuhkosyöpä, ja hän kuoli vuotta myöhemmin.	-
osittainen käänнос (<i>partial translation</i>): tiivistävä kääntäminen, transkriptio, pelkän äänen kääntäminen tms.	My heart leaps up when I behold / A rainbow in the sky. (Wordsworth) → Mai hart lieb zapfen eibe hold / er renn bohr in sees kai. (Jandl) ” <u>Ich liebe dich</u> ”, sagte Juanes. → “ <u>Ih liibe dih</u> .”	mutaatio tekstinsisäiskäännös
näkyvyyden muutos (<i>visibility change</i>): tekstin kirjoittajan t. kääntäjän esiin tuominen esim. alaviitteillä ja huomautuksilla	”At one point of the novel, the hero travels from Russia to Helsinki, which is – – personified in the figure of one ‘Uncle Jukka’. The point is that this Uncle Jukka is without a doubt Jukka Mallinen, the translator, whom Popov has thus incorporated as a character in the very novel which Mallinen will translate. – – [T]o Finnish readers the translator is most obviously ‘present’, ‘visible’, not transparent.” (Chesterman 1997, 112.)	lyhennelmä muunnelma parateksti tekstinsisäiskäännös

	Am Nachmittag hat ihre Oma <u>Knödel</u> gemacht. → Iltapäivällä hänen mummonsa teki <u>knöödeleitä</u> ¹ . ¹ perinteinen keskieurooppalainen ruoka: usein täytettyjä, joko suolaisia tai makeita kuumassa vedessä keitetyjä tai-kinapalloja	
transeditointi (<i>transediting</i>): huonolaatu- isen lähdetekstin editointi käännöksessä esim. osien järjestystä vaihtamalla t. kokonaan uudelleen kirjoittamalla	- Bis 1916 war Finnland ein Teil der <u>Sow- jetunion</u> . → Vuoteen 1917 saakka Suomi oli osa <u>Neuvosto-Venäijää</u> .	korjaus tekstinulkoiskäännös
muuta: esim. tekstin layoutin tai kieliva- riantin muuttaminen	”[T]he layout was in two parallel col- umns on a single page, with the German on the left. The German signature was right-justified and the English one left- justified, so that the page ended with both signatures aligned in the centre.” (Ches- terman 1997, 112.) saksalaisen tekstin mukauttaminen itäval- talaiselle yleisölle, esim. Aprikose, f. → Marille, f.	adaptaatio tekstinulkoiskäännös

Taulukko 2. Chestermanin (1997, 108–112) pragmaattiset käännösmenetelmät verrattuna Schreiberin (1999, 152–153) käännösmenetelmiin ja -tyyppeihin.

Vaikkei kaikille Chestermanin (1997) käännösmenetelmille olekaan täysin yksiselitteistä vastinetta Schreiberin (1999) jaottelussa, niissä voidaan eksplisiittisyyden muutosta lukuun ottamatta huomata yhtymäkohtia nimenomaan niihin Schreiberin menetelmiin, joiden edellä katsoin olevan pragmaattisia adaptaatioita: korjaukseen, adaptaatioon, lisäykseen ja lyhennelmään, mutaatioon sekä paratekstiin. Myös vastineettomiksi jääneet menetelmät vaikuttaisivat ensi silmäyksellä vastaavan pragmaattisten adaptaatioiden kuvausta. Interpersoonallisessa muutoksessa esimerkiksi puhuttelumuoto nimenomaan korvataan toisella, mikä ei vaikuta pelkästään tekstin kieleen vaan myös sen koko tyyliin. Illokutionaarinen muutos puolestaan voi tarkoittaa paitsi korvausta myös lisäystä, ja koherenssin muutos edellyttää samalla järjestyksen muutosta. Toisaalta ainakin esimerkkitapauksissa lähdetekstin voisi kääntää myös suoraan kohdeyleisön siitä juuri häiriintymättä. Niin ollen muutokset eivät suinkaan ole välttämättömiä eivätkä siksi vastaa pragmaattisen adaptaation tiukimpia määritelmiä.

Mikäli lopulta verrataan niin Vehmas-Lehdon (1999), Ingon (1990), Vinayn ja Darbelnet’n (1995), Schreiberin (1999) kuin Chestermaninkin (1997) teorioita, havaitaan niissä kaikissa viitattavan tavalla tai toisella kolmenlaisiin pragmaattisiin adaptaatioihin:

- lisäykset
 - o muita nimityksiä: kontekstivastine, täydennys (Ingo 1990, 106–107, 238), paratekstit, korjaus (Schreiber 1999, 152–153), informaation muutos, näkyvyyden muutos (Chesterman 1997, 109–112)
- poistot
 - o muita nimityksiä: lyhennelmä (Schreiber 1999, 153), informaation muutos, osittainen käänös (Chesterman 1997, 109–112)
- korvaukset
 - o muita nimityksiä: mutaatio, korjaus (Schreiber 1999, 152–153), adaptaatio (Vinay & Darbelnet 1995, 39–40; Schreiber 1999, 153), kulttuurinen suodatus, transeditointi (Chesterman 1997, 108–112)

Näitä voitaneen pitää keskeisimpinä pragmaattisten adaptaatioiden lajeina. Niinpä tässä tutkielmassa pragmaattisilla adaptaatioilla tarkoitetaan käännettäessä tehtäviä lisäyksiä, poistoja tai korvauksia, joiden avulla teksti pyritään tuomaan lähemmäs kohdekielistä yleisöä. Kyseeseen tulevat sekä välttämättömät, kohdekulttuurin edellyttämät muutokset että sellaiset muutokset, joilla ei niinkään ole merkitystä informaation välittymisen kannalta.

3.3 Motiivit muutoksille

Edellä on käsitelty jo runsaasti esimerkkejä sellaisista tapauksista, joissa pragmaattiset adaptaatiot ovat aiheellisia tai ainakin mahdollisia. Ne sekä etenkin pragmaattisen adaptaation määritelmä antavat vihjeitä siitä, miksi kyseisiä muutoksia ylipäätään tehdään. Aiheeseen on kuitenkin syytä perehtyä vielä syvällisemmin.

Lähdetekstin laatija on kirjoittanut tekstinsä ”tietyissä tarkoituksessa tietynä aikana tietyssä paikassa tietylle vastaanottajajoukolle, jonka siis ovat muodostaneet hänen samassa kulttuuri-
piirissä elävät aikalaisensa” (Ingo 1990, 188). Voidaan siis olettaa, että lähettäjällä ja vastaanottajalla on jokseenkin samanlaiset lähtökohdat niin elinympäristön, tapakulttuurin, kielenkäyttötottumusten kuin muidenkin taustatietojen suhteen. Käännettäessä nämä tekijät eivät kuitenkaan enää pysy samoina. (Mts. 188.) Kieli- ja kulttuurierojen vuoksi lähde- ja kohdetekstistä on jo lähtökohtaisesti mahdotonta saada keskenään identtisiä (Reiss & Vermeer 1984, 125). Lisäksi kääntäjä joutuu joka tapauksessa tavalla tai toisella muokkaamaan tekstiä säilyttääkseen edes sen funktion.

Ingon (1990, 296–297) mukaan syitä tekstin semanttisen informaation muuttumiselle voivat olla eroavaisuudet lähdetekstin ja käännöksen vastaanottajaryhmien kulttuuri-, tieto-, aika-, sivistys- sekä kieliympäristöissä. Chesterman (1997, 113) on osin samoilla linjoilla todetessaan, että sisällön muuttamiseen tai jopa kaunisteluun saattavat johtaa lukijoiden ja toimeksiantajan odotukset, toimeksiantajan vaikutusvalta, käännöksen laatimisaikana vallitseva kulttuurinen ja poliittinen ilmapiiri sekä mahdollisesti myös kääntäjän oma ideologia. Vehmas-Lehto (1999, 101) puolestaan nimeää syitä nimenomaan pragmaattisille adaptaatioille. Yleisiä motiiveja ovat niin ikään aika-, paikka- ja tekstifunktioerot, viestin vastaanottajien taustatietojen erot, lähde- ja kohdekulttuurin erot sekä konventioerot.

Aika-, paikka- ja tekstifunktioerot liittyvät juuri siihen, että käännös laaditaan eri aikana, eri paikassa ja todennäköisesti ainakin osittain eri tarkoitusta varten kuin lähdeteksti. Niinpä viestintätilanne on erilainen, ja näkökulmaa joudutaan muuttamaan. (Vehmas-Lehto 1999, 101.) Yksinkertaisena esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa ulkomaisen uutistoimiston välittämä uutinen, joka kertoo ”tänään perjantaina” tapahtuneesta onnettomuudesta – lauantain lehteen käännettävässä uutisessa on korvattava ajanmääre toisella ja viitattava eilispäivään. Kaunokirjallisuudessa taas saattaa käydä vaikkapa niin, että aikuisille suunnattu romaani käännetään syystä tai toisesta lastenkirjaksi (Oittinen 2004, 165).

Taustatietojen erot puolestaan ovat läheisesti kytköksissä kulttuurieroihin: koska lähde- ja kohdetekstin lukijat edustavat eri kulttuuripiirejä, viimeksi mainituilla ei välttämättä ole valmiuksia ymmärtää lähdetekstin sisältöä sellaisenaan. Tämä vaihtelee sen mukaan, miten kulttuurispesifisestä asiasta lähdetekstissä on kyse. Tavallinen adaptaatiomuoto taustatietojen tasoittamisessa on asioiden selittäminen eli lisäysten tekeminen. (Vehmas-Lehto 1999, 103.) Tehokas keino auttaa lukijaa on lisätä suoraan juoksevaan tekstiin selittävä sana tai sanaliitto (Ingo 1990, 238). Tällaisista ratkaisuista esimerkkeinä mainittakoon paikannimiin liitettävät määritteet: *die Stadt Tampere, der See Näsijärvi*. Toisaalta käännettävässä tekstissä on voitu selittää jokin käännöksen kohderyhmälle itsestään selvä, tyypillisesti kohdekulttuuriin tai -kieleen liittyvä asia, jolloin informaatiota voidaan tarvittaessa myös karsia (Vehmas-Lehto 1999, 101).

Lisäksi taustatietojen eroavaisuus vaikuttaa muun muassa alluusioiden kääntämiseen (Vehmas-Lehto 1999, 103). Toisaalta alluusioiden voidaan katsoa liittyvän myös suoraan kulttuuriin. Alluusiot ja muut niin sanotut *kulttuuritöyssyt* (*culture bumps*) ovat lähdekulttuurisidon-

naisia elementtejä, jotka suoraan käännettyinä todennäköisesti aiheuttavat väärinymmärryksiä tai ainakin ymmärtämisvaikeuksia (Leppihalme 1997, 3–4). Esimerkiksi Väinö Linnan *Tuntemattomasta sotilaasta* kuuluisaksi tullut fraasi ”aika velikultia” saattaisi muissa yhteyksissä esiintyessään aiheuttaa suomen kielestä kääntävälle ongelmia – sikäli kuin hän ylipäätään tunnistaisi viittauksen.

Varsinaiset kulttuurierot johtuvat yhteiskunnasta, tavoista ja ajattelutavasta, toisin sanoen siitä, että käännöksen lukijat yksinkertaisesti elävät eri ympäristössä kuin lähdetekstin vastaanottajat. Pragmaattisten adaptaatioiden tekeminen on tavallista varsinkin käytettäessä erilaisia mittajärjestelmiä sekä silloin, kun lähdetekstin sanalle ei vain ole vastinetta kohdekielessä. (Vehmas-Lehto 1999, 105–106.) Suomen kielestä käännettäessä tällaisia sanoja voivat olla esimerkiksi *vihapuhe*, *kelakortti* ja *löyly*. Sekä mittayksiköiden että vastineettomien sanojen kohdalla tyypillisiä pragmaattisia adaptaatioita ovat korvaukset (mts. 106).

Konventioerot liittyvät siihen, miten tietyn tekstilajin tekstejä on tapana kirjoittaa lähde- ja kohdekielessä. Konventioihin sisältyvät muun muassa tekstin rakenne, välimerkkien käyttö, tekstin osien järjestys sekä puhuttelumuoto. (Vehmas-Lehto 1999, 107–108.) Erilaisten tehokeinojenkin käytössä on eroavaisuuksia. Esimerkiksi suomesta englantiin käännettävään tekstiin saatetaan lisätä joitakin tunteellisia tai tuttavallisia elementtejä, jotta kohdeteksti vastaisi lukijoidensa odotuksia. (Chesterman 1997, 114.) Samoin myös *kollokaatiot* eli kahden tai useamman sanan vakioyhdistelmät ovat usein kielikohtaisia (Ingo 1990, 297). Suomen kielessä päätöksiä *tehdään*, kun taas saksalainen käyttää aivan toista verbiä: *Entscheidungen treffen*.

Eri kielissä on lisäksi määrällisiä konventioeroja eli eroja kielellisten keinojen käyttötaajuudessa ja jakaumassa, ja vaikka käännetty teksti olisi näennäisesti korrektia, siitä saattaa konventioerojen vuoksi tulla outo vaikutelma (Vehmas-Lehto 1999, 110–112). Yleisen käsityksen mukaan käännöstekstin tulisi kuitenkin olla yhtä aitoa ja sujuvaa kieltä kuin suoraan kohdekielellä kirjoitetun tekstin kieli (Ingo 1990, 199). Kääntäjän onkin yleensä suositeltavaa mukauttaa teksti tavalla tai toisella kohdekielen konventioihin: ellei niitä noudateta, teksti voi olla vaikeaselkoinen tai jopa harhaanjohtava. Käytännössä käännöksiin jää kuitenkin useimmiten myös vierasta ainesta. (Vehmas-Lehto 1999, 109.) Toisinaan kyseessä voi toki olla myös tarkoituksellinen tyylikeino, sillä esimerkiksi Lawrence Venutin (1995) mielestä kääntäjän ei kuulukaan olla näkymätön.

Koska käytännössä on mahdotonta tietää tarkkaan käännöksen vastaanottajien tietomäärää, pragmaattiset adaptaatiot on tehtävä jonkinlaisen arvioidun, keskimääräisen tietomäärän mukaan. Muutosten tarpeellisuutta arvioitaessa ja sopivaa keinoa pohdittaessa hyvänä apuna toimivat kohdekieliset rinnakkaistekstit. (Vehmas-Lehto 1999, 112.) Tässä kohtaa herää kuitenkin jälleen tutkielman olennaisin kysymys: kuinka paljon muutoksia on mahdollista tehdä, jotta kohdetekstiä voi vielä kutsua käännökseksi?

4 Käännös vai muunnelma?

4.1 Mikä on käännös?

Kuten alaluvussa 3.3 todettiin, kääntäjän on jo kielten (rakenteellisten) eroavaisuuksien vuoksi mahdotonta tehdä kohdetekstistään lähdetekstin täydellinen vastine. Jos kieliä tarkastellaan lähemmin kulttuurin ja kansallisten ominaispiirteiden ilmaisijana, havaitaan, että vieraskielisiä tekstejä pystytään siinäkin suhteessa kääntämään vain summittaisesti (Stolze 2008, 35). Viestinnän osapuolet ja tilanne huomioitaessa tietyn kielisysteemin toisintaminen on oikeastaan jopa täysin mahdotonta. Toisaalta kääntämisen mahdottomuus on kuitenkin lähinnä teoreettista ja ilmenee sanojen ja lauseiden tasolla. Kun tekstit nähdään kielellisten rakenteiden sijaan kokonaisuuksina, ristiriita teorian ja käytännön välillä häviää ja teksti on kuin onkin käännettävissä. (Prunč 2007, 123–124.) Kuvaavaa on, miten Ingo (1990, 24) kertoo ranskalaisen lingvistin ja käännöstieteilijän Georges Mouninin ilmaisseen asian: ”Kääntäminen on teoriassa mahdotonta, mutta käytännössä suhteellisen mahdollista.”

Prosessin tuloksena syntyvä kohdeteksti on käännös nimenomaan kohde- eikä lähdekulttuurissa (Toury 1995, 29). Käännöksen rajat määrittelee ensisijaisesti kohdekulttuuri normeineen, ja käännöksenä voidaan lopulta pitää mitä tahansa tekstiä, joka kohdekulttuurissa sellaiseksi hyväksytään. Toisaalta on huomattava, että myös kääntäjien toimeksiantajat kuten EU vaikuttavat siihen, mitä voidaan pitää käännöksenä ja mitä ei. Samoin kääntäjät itse ovat osaksi vastuussa käännöksen määritelmästä: onhan käännöksen laatija kuitenkin käytännöllisesti katsoen ensimmäinen, joka tuotostaan jonkin tekstin käännökseksi esittää. Niinpä käännöksen määritelmä ei olekaan sidoksissa pelkästään kohdekulttuuriin, olkoonkin, että viime kädessä juuri se vahvistaa käännöksen aseman. (Chesterman 1997, 59.) Osa määrittävistä normeista kun on lähdekulttuuriperäisiä, osa monikulttuurisia (Pym 1992, 163–166).

Gideon Touryn (1995, 33–35) mukaan käännöksen määritelmän täyttymiselle on kolme ehtoa: 1) sille on (ollut) olemassa tavallisesti erikielinen lähdeteksti, 2) lähdetekstin ominaisuuksia on siirtynyt kohdetekstiin ja 3) näiden tekstien välillä on intertekstuaalinen suhde. Chesterman (1997) pitää viimeistä ehtoa ongelmallisena, sillä on vaikea tietää, millaista intertekstuaalista suhdetta voidaan pitää kääntämiselle ominaisena. Yleisesti ottaen tekstien voitaneen

edellyttää olevan huomattavan samankaltaisia – mikä tosin herättää kysymyksen, mitä tarkoitetaan ”huomattavalla” saati ”samankaltaisella”. (Chesterman 1997, 62.)

Toisaalta Chesterman (1997) huomauttaa, ettei käännöksen tarvitse olla täydellinen voidakseen tulla hyväksytyksi käännökseksi: myös huono käännös on käännös, haluttiin sitä tai ei. Käännöksen ei myöskään tarvitse olla täysin adekvaattinen. (Mts. 60.) Esimerkiksi kuuluisa lastenkirja *Hanhiemon iloinen lipas* (1954) sisältää satakunta runoa, jotka teoksen suomentaja Kirsi Kunnas on itse riimitellyt vanhojen englantilaisten lastenlorujen aiheista (*Hanhiemon iloinen lipas* 2012).

4.2 Mikä on muunnelma?

Kohdeteksti saattaa poiketa alkuperäisestä tekstistä niin muodon kuin sisällönkin osalta. Ensiksi mainittu tulee kyseeseen esimerkiksi silloin, kun laaditaan uutta ja ajanmukaista käännöstä jostakin klassikkoteoksesta. (Ingo 1990, 82.) Kielihän on jatkuvassa muutostilassa, eikä teksti välttämättä enää vastaa alkuperäistä tarkoitustaan saati luo sitä vaikutelmaa, jonka suomentaja aikoinaan halusi välittää. Sisällön muokkaaminen puolestaan on tarpeen useimmiten sellaisissa tapauksissa, joissa lähde- ja kohdekielen kulttuuritaustat ovat ainakin teoksen aihepiirin suhteen erilaiset (mts. 82). Lisäksi kääntäjä voi esimerkiksi tieteellisiä ja erikoisalojen tekstejä popularisoidessaan joutua puuttumaan sekä muotoon että sisältöön (mts. 82).

Käytännön tarpeesta huolimatta muunnelmiin on kuitenkin usein suhtauduttu torjuvasti ja jopa vihamielisesti. Käännöstä kun pidetään lähdetekstille uskollisena, samana tekstinä, kun taas muunnelma on nimensä mukaisesti muuteltu, toinen teksti – ”negatiivista manipulointia ja merkki arvostuksen puutteesta”. (Oittinen 1995, 23.) Schreiberin (1993, 97) mukaan muunnelmalle (*Bearbeitung*) ei tosin juuri ole tarkkoja määritelmiä, sillä niiden laatimisen sijaan useimmat aihetta tutkivat keskittyvät lähinnä kuvaamaan yksittäistapauksia tai erilaisia muunnelmatyyppejä. Jokseenkin tätä linjaa noudattelee myös Gero von Wilpert (2001), joka kuitenkin samalla tarjoaa täsmällistä tietoa.

Bearbeitung, jede das Original verändernde Umgestaltung eines Werkes nicht durch den Autor selbst (→ Fassung), sondern durch fremde Hand; im engeren Sinn im Ggs. zur gattungsändernden →Adaption, →Dramatisierung oder →Bühnenbearbeitung vor allem die modernisierende, aktualisierende, straffende, formal oder kompositorisch ändernde Umformung aus dem Bestreben heraus, dem Werk die für seine Aufnahme in einer bestimmten Zeit, einem bestimmten Land oder bei einem bestimmten Publikum (z. B. Jugend) günstigste Gestalt zu geben – –.

(Von Wilpert 2001, 76; alleviivaus omani.)

Von Wilperin (2001, 76) mukaan muunnelmassa teos siis muotoillaan uudelleen tiettyä aikaa, maata tai yleisöä varten. Vaikkei tässä määritelmässä varsinaisesti olekaan kyse kääntämisestä, etenkin kaksi viimeistä muuttujaa tuntuvat viittaavan siihen, että myös kielen vaihtuminen olisi usein olennainen osa prosessia. Itsekääntämisen kannalta erityisen mielenkiintoista on lisäksi se, että määritelmän mukaan muunnelman laatijan tulee olla joku muu kuin teoksen kirjoittaja. Kirjoittajan itsensä muuntelema teksti kun ei olekaan *Bearbeitung* vaan *Fassung* (mts. 76). Jälkimmäinen voidaan tilanteesta riippuen suomentaa niin ikään muunnelmaksi tai esimerkiksi muodoksi tai versioksi.

Fassung, die vom Autor bei der Niederschrift gegebene Gestalt e. lit. Textes. Bei Überarbeitungen e. Werkes entstehen nach Textbestand, Form oder Intention abweichende Doppel- oder mehrfache F.en, die, in der Reihenfolge der Entstehung verfolgt, ebenso aufschlußreich für die geistige und künstler. Entwicklung des Dichters als für die dem Kunstwerk selbst entströmenden Formanforderungen und Entfaltungskräfte sind: – – Von ihnen sind der Erstdruck als Ausgangspunkt der Rezeption, die →Ausgabe letzter Hand als letztwillige Autor-F. zu bedenken.

(Von Wilpert 2001, 261.)

Kirjailijan laatima muunnelma on siis uusi versio hänen alun perin teokselle antamastaan muodosta. Samalla se kertoo paitsi kirjailijan henkisestä ja taiteellisesta kehityksestä myös varsinaisen taideteoksen kehityskelpoisuudesta ja sen muotoon kohdistuvista odotuksista. (Von Wilpert 2001, 261.) Määritelmä jättää kuitenkin epäselväksi sen, miksi kirjailijat ylipäättään muotoilevat teoksiaan uudelleen. *Bearbeitung*-määritelmän mukaisesti kyseessä voisi olla tekstin päivittäminen tai sen suuntaaminen eri maahan tai eri yleisölle, jolloin ollaankin jo varsin lähellä itsekääntämistä ja sen motiiveja (ks. alaluku 2.4).

Schreiber (1993, 105) itse käsittää muunnelman olevan viestintäkanavasta riippumaton tekstin muodonvaihdos, jossa vähintään yksi tekstin yksilöllinen piirre säästyy, mutta joka muuten perustuu variantteihin eli tarkoituksellisiin muutoksiin. Omaksi ryhmäkseen hän erottaa jo alaluvussa 3.1 mainitut interlingvaaliset muunnelmat, joissa myös kieli vaihtuu toiseen. Schreiberin (mts. 118–119) mukaan tällainen muunnelma voi syntyä kolmella tapaa: tekstiä muunnellaan ja käännetään samanaikaisesti, muunnelma laaditaan alkuperäistekstin käännök-

sen pohjalta tai alkuperäistekstin samankielinen muunnelma käännetään toiselle kielelle. Marginaalisuudestaan huolimatta interlingvaaliset muunnelmat ovat hyödyllinen tutkimuskohde, kun pyritään määrittämään muunnelman ja käännöksen eroa ylipäätään (Schreiber 1993, 120).

4.3 Käännöksen ja muunnelman ero

On kirjailijoita, jotka kiistävät käännösten ja muunnelmien välillä olevan mitään eroa. Toiset taas myöntävät eron olemassaolon, mutta eivät vain pidä sitä tärkeänä. (Schreiber 1993, 122.) Voidaanhan ajatella niinkin, että jokainen käännös on joka tapauksessa jo muunnelma sinänsä. Nordin (2009) mukaan kääntäjä joutuu aina ottamaan huomioon tulevat lukijat ja toimeksiantajan vaatimukset, ja siksi myös tekstin muunteleminen on useimmiten välttämätöntä. Siitä huolimatta kääntäjän odotetaan tosin myös pysyvän uskollisena lähdetekstin kirjoittajan tarkoituspäälle. (Mts. 30–31.)

André Lefevere (1975, 76) korostaa käännöstä ja muunnelmaa (t. versiota) eroteltaessa teoksen muotoa. Hänen mukaansa aito käännös on teksti, joka niin ikään on alkuteoksen kirjailijan tulkinnalle uskollinen; muunnelmassa taas säilytetään alkutekstin sisältö, mutta muoto on uusi. Reissin ja Vermeerin (1984) mielestä taas ero on siinä, että muunnelmalla kohdekulttuurista ei pyritä tavoittamaan alkuperäisen kaltaista vastaanottajaryhmää. Sen sijaan sen avulla halutaan saavuttaa lähdetekstistä poikkeavia päämääriä, ja siinä halutaan tietoisesti muuttaa yhtä tai useampaa lähdetekstin ominaisuutta. (Mts. 136–137.) Muutosten tahallisuutta voidaanakin pitää eräänä käännöksen ja muunnelman erottamisen kriteerinä. Kuten Kurt Honolka (1978, 155)³ Schreiberin (1993, 104) mukaan kiteyttää: se, joka *haluaa* käännöksessään muuttaa lähdetekstiä, on oikeastaan tekemässä muunnelmaa.

Oittisen (1995) mukaan käännöksen ja muunnelman eroavuus ei kuitenkaan riipu pelkästään kohdetekstin muodosta tai kääntäjän päämääristä vaan myös tarkastelijan omasta näkemyksestä. Jos kääntämisen mieltää samuuden tavoitteluksi ja toistoksi, muunnelma merkitsee väistämättä jotakin lähdetekstistä poikkeavaa. Jos taas kääntämisen näkee inhimillisenä toimintana inhimillisissä tilanteissa, on vaikeaa määritellä muunnelma joksikin muuksi. (Mts. 30.) Tällöinhän muunteleminen liittyy kaikkeen kääntämiseen aivan kuten Nordkin (2009,

³ Honolka, Kurt 1978. *Opernübersetzungen*. Heinrichshofen, Wilhelmshaven. (Schreiber 1993, 335.)

30–31) esittää. Oittisen (1995, 30) mielestä käännöstä ja muunnelmaa onkin mahdotonta erottaa toisistaan, sillä ”kumpaankin sisältyy samanlaisia elementtejä ja määrittely riippuu aina näkökulmasta ja kokonaisesta tulkintatilanteesta”.

Mikäli jonkinlaisen perustavanlaatuisen eron löytäminen kuitenkin on välttämätöntä, suunta- viivoja voi hakea Schreiberin (1993) teoriasta. Schreiberin (mts. 104–105) mukaan käännök- sen ideana on – kieltä lukuun ottamatta – säilyttää mahdollisimman monia lähdetekstin omi- naisuuksista. Muunnelmassa niitä sen sijaan on lupa muuttaa, kunhan säästetään ainakin yksi piirre, joka edelleen osoittaa muunnelman ja alkuperäisen tekstin välisen yhteyden. Käännök- sen voidaan siis katsoa perustuvan invariantteihin eli käänöksessä säilytettäviin piirteisiin, muunnelmien vuorostaan päinvastaisesti variantteihin eli tarkoituksellisiin muutoksiin (mts. 105; vrt. alaluku 3.1). Mahdollisia muunnelmiin liittyviä muutoksia ovat esimerkiksi vaikean tekstin yksinkertaistaminen, huonon tekstin parantaminen ja epäkelvon tai asiattoman tekstin siistiminen (mts. 105). Sen sijaan ainoa käänöksiltä edellytettävä variantti on kieli (mts. 124). Käänöksissä saattaa toki esiintyä myös selviä käänkösvirheitä sekä hienosyisempiä kieleen liittyviä muutoksia, jolloin esimerkiksi jokin suoraan käännettynä toimimaton muo- dollinen elementti on korvattu kohdekielen vastaavalla. Muunlaiset poikkeamat lähde- ja kohdetekstin välillä on nähtävä tarkoituksellisina muutoksina ja siksi muunnelmaan viittaavi- na. (Mts. 126–129.)

On huomattava, että myös yksittäisestä tekstistä joitakin osia voidaan pitää käänöksinä, joi- takin muunnelmina (Schreiber 1993, 121). Tästä ja kaikelle kääntämiselle ominaisesta muun- telemisesta huolimatta pyrin silti tutkielmani analyysiosassa löytämään yksiselitteisen ratkai- sun sille, kumpaa ryhmää tutkimani kohdeteksti edustaa. Edellä käsiteltyjen näkemysten pe- rusteella määrittelen käännökseen tekstiksi, joka sisällöltään ja tulkinnaltaan on mahdollisim- man lähellä lähdetekstiä ja jonka kääntäjä ja kohdekulttuuri niin ikään määrittelevät käännök- seksi. Muunnelmana pidän tekstiä, jossa on runsaasti muita kuin Schreiberin (mt.) määritte- lemiä, nimenomaan käänökselle ominaisia variantteja ja jolla halutaan saavuttaa lähdeteks- tistä poikkeavia päämääriä.

5 Itsekääntäjä Roman Schatz

5.1 Aineiston esittely

Aivan viime vuosina on julkaistu erikoisen paljon teoksia, joissa Suomea ja suomalaisia käsitellään hieman humoristiseen sävyyn ulkopuolisen näkökulmasta. Tästä ilmiöstä esimerkkeinä voidaan mainita ainakin Wolfram Eilenbergerin (2010) *Finnen von Sinnen*, Dieter Hermann Schmitzin (2011) *Die spinnen, die Finnen* sekä Phil Schwarzmännin (2011) *How to Marry a Finnish Girl*. Kaikkia kolmea teosta yhdistää kolme tekijää: kirjoittaja on mies, kirjoittajalla on suomalainen vaimo ja teos on – ainakin näennäisesti – suunnattu ulkomaiselle yleisölle. Viimeksi mainittua voidaan epäillä vähintäänkin Schwarzmännin (2011) tapauksessa. Teoksen on kustantanut suomalainen Gummerus, ja takakannen teksti ”Don’t let Finns read this book!” lienee niin ollen ymmärrettävissä pikemminkin käänteispsykologiana kuin kirjaimellisena kieltona.

Eräänlainen edelläkävijä Suomi-teosten joukossa on tutkimusaineistonani toimiva, saksalais-syntyisen Roman Schatzin (s. 1960) ensimmäinen kokonaan suomeksi kirjoittama teos *Rakasta minut* (2009, julkaistu alun perin 2006). Sen kohderyhmä käy selkeästi ilmi jo kielestä, ja Schatzin itse laatima, niin ikään aineistooni kuuluva saksannos *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde* (2010, julkaistu alun perin 2008; vastaisuudessa lyhennetty *Der König von Helsinki*) on julkaistu vasta kaksi vuotta myöhemmin. Itsekääntämisen termein jälkimmäinen on siis äidinkieleen päin laadittu, viivästynyt oma käännös. Tapaus on sikäli erikoinen, että kirjailijana, tv-toimittajana, ohjaajana ja esiintyjänä tunnettu Schatz on oppinut alkuperäisteoksessa käyttämänsä suomen kielen vasta aikuisiällä. Hän tapasi suomalaisen, nyttemmin jo entisen vaimonsa Länsi-Berliinissä ja muutti tämän vuoksi Suomeen vuonna 1986 (Virta 2007).

Tarkastelemani teos on lisäksi omaelämäkerrallinen ja sikäli varmasti kirjailijalle tavallistakin henkilökohtaisempi teksti. Toisaalta Schatz (2009) korostaa heti teoksen alussa sen tulkinanvaraisuutta: ”Tämä kirja on fiktiivinen teos. Ehkä oikeasti ei ole tapahtunut mitään, kaikki ihmiset saattavat olla täysin kuvitteellisia.” (Mts. 4.) Olisikin joka tapauksessa vaarallista tehdä kirjailijan tuotannon perusteella johtopäätöksiä hänen elämästään (Linnér 1978, 148). Vaikka teos olisi avoimen subjektiivinen ja minä-muotoinen, sitä ei ole syytä pitää luotettava-

na biografisena tietolähteenä, sillä jo tekstin taiteellinen muotoilu muuttaa sen suorasta itseilmaisesta joksikin muuksi (Linnér 1978, 159).

Oletetusti *Rakasta minut* ja *Der König von Helsinki* kuitenkin kertovat Schatzin vaiheista aina syntymästä keski-ikään ja Saksan vuosista Suomeen. Päähenkilön ihmissuhteiden lisäksi kantavina teemoina ovat suomalaisuus ja vieraaseen kulttuuriin sopeutuminen. Jo tämä luo kiintoisan kontrastin alkuteoksen ja saksannoksen välille: suomalaiset lukijat tarkastelevat heistä itsestään tehtyjä huomioita arvatenkin täysin eri näkökulmasta kuin saksalaiset tai saksankieliset.

Kielen puolesta sekä lähde- että kohdeteksti edustavat humoristista ja kepeää linjaa, joka samalla pääpiirteittäin noudattaa oikeakielisyyden normeja ja on siten helppolukuista. Toisaalta suomenkieliseen teokseen on jäänyt joitakin oikeinkirjoitussääntöjen vastaisia muotoiluja, esimerkiksi ”Sirpa!!”, ”ketä Te olette” ja ”Toinen Maailmansota” (alleviivaukset omiani). Voidaankin kysyä, eikö kustannustoimittaja ole katsonut tarpeelliseksi puuttua virheisiin vai onko niillä nimenomaan haluttu korostaa, ettei Schatz erinomaisesta kielitaidostaan huolimatta ole syntyjään suomalainen kirjailija – olkoonkin, että vastaavanlaisia pikkuvirheitä saattaisi tehdä myös moni äidinkielen kirjoittaja.

5.2 Tutkimuksen funktio

Analyysini tarkoituksena on ennen kaikkea selvittää, millainen on saman henkilön laatiman lähde- ja kohdetekstin suhde. Onko Schatzin omasta teoksestaan laatima saksannos todella käänös vai pikemminkin erikielinen, alkuperäisestä poikkeava muunnelma? Vaikka kyseessä on yksittäistapaus eikä sen perusteella siksi voida vetää kaikenkattavia johtopäätöksiä, uskon, että tutkimustuloksistani ja mahdollisista uusista havainnoistani on aiempien vastaavien tapaustutkimusten tavoin hyötyä itsekääntämisen luonteen määrittämisessä. On tärkeää laajentaa tutkimusta myös muiden kirjailijoiden kuin pelkästään Beckettin tuotantoon, joka tunnettuudestaan huolimatta edustaa vain hyvin pientä osaa itsekääntämisen koko kentästä.

Tutkimukseni auttaneen myös täsmentämään kaunokirjallisuuden kääntäjän roolia. Koska kirjailijan oma käänös on täysin vapaa ulkopuolisen kääntäjän tulkinta- ja näkemyseroista johdettavista muutoksista, sitä voidaan mahdollisista muutoksista huolimatta pitää täydellisen uskollisena – oma käänöshän vastaa kirjailijan alkuperäistä tekstiä ja tarkoituksena juuri niin tar-

koin kuin hän itse katsoo tarpeelliseksi. Näin ollen kirjailijoiden omista käännöksistä on mahdollista päätellä jotakin siitä, kuinka merkittävä ekvivalenssi lähde- ja kohdetekstin välillä todella on tarpeen.

Mielenkiintoista kaunokirjallisuuden kääntäjän roolin kannalta on myös se, onko kirjailija sittenkään aina ylivoimaisesti paras kääntäjä tekstilleen: vaikka hän hallitsisikin kohdekielen täydellisesti, kielitaito ei automaattisesti tarkoita ilmaisukykyä saati kohdekulttuurin tunte-
musta. Schatzille tämä tuskin lienee ongelma, sillä kuten todettu, *Der König von Helsinki* on käännös hänen äidinkieleensä päin. Vaan entä jos kirjailija kaikessa vallantunteessaan tekee tekstiin niin suuria muutoksia, ettei sen alkuperäinen sanoma enää tavoita kohdekielisiä luki-
joita? Kenties vieras näkökulma auttaakin välittämään tekstin kaikkein neutraaleimmalla ta-
valla kieli- ja kulttuurirajan yli, vaikka kirjailijan omaa käännöstä pidetään yleensä ihanteelli-
sen objektiivisena ja värityttömänä tuotoksena. Saattaahan erityisesti Schatzin tapauksessa olla niin, että teoksen autobiografinen luonne on rohkaissut häntä käännöksessä tavallista va-
paampaan ilmaisuun.

5.3 Tutkimusmetodi

Kuten edellä totesin, tutkimukseni on yksittäinen tapaustutkimus. Kuvaan itsekääntämisen luonnetta aineistosta poimimieni esimerkkien avulla ja teen niiden pohjalta uusia havaintoja. Tutkimusotteeni on yhdistelmä kvalitatiivista ja kvantitatiivista. Laadullisen tutkimuksen pe-
riaatteiden mukaisesti pyrin toki selventämään ilmiön merkitystä ja syventämään sitä koske-
vaa tietämystä, mutta kyseisen päämäärän saavuttaakseni uskon samalla tarvitsevani paitsi
hypoteeseja myös tekstien eroavaisuuksien tilastointia.

Schatzin teosten laajuuden vuoksi rajaan aineistoni reiluun neljäsosaan: luvut 1 ja 2, keskivai-
heille sijoittuva luku 9 sekä viimeiset luvut 17 ja 18 antanevat analyysin kannalta riittävän
katsauksen molempiin kieliversioihin. Aineiston käsittelyn pohjana ovat Nordin (2009) ana-
lyysimalliin perustuva vertaileva tekstianalyysi sekä luvussa 3 eri teorioiden perusteella mää-
rittelemäni pragmaattisten adaptaatioiden lajit. Toteutan tutkimuksen vertailemalla Schatzin
teoksia ensin sivu kerrallaan ja etsimällä käännökseen tehtyjä lisäyksiä, poistoja ja korvauk-
sia, jotka sitten tässä tutkielmassa jaan omiin taulukkoihinsa niitä vastaavien lähdetekstikat-
kelmien kanssa (ks. liitteet).

Esimerkkejä kustakin muutostyypistä nostan esiin yksityiskohtaisemmissa käsittelyosuuksissa, joissa pohditaan muutosten tarpeellisuutta pragmaatiikan ja tekstinulkoisten tekijöiden (esim. ajan, paikan ja kohderyhmän) kannalta. Tutkimuksen deskriptiivisyys sulkee kuitenkin pois tekstien keskinäisen arvottamisen, eikä aikomuksenani olekaan asettaa lähdetekstiä ja käännöstä minkäänlaiseen paremmuusjärjestykseen – lukevathan lähde- ja kohdekuulttuurin edustajat tekstiä muutenkin varsin erilaisista näkökulmista. Toki yksittäisten muutosten voidaan katsoa esimerkiksi parantaneen kohdetekstin luettavuutta tai edistäneen sen ymmärrettävyyttä, mutta tällöin kyse on nimenomaan niiden tarpeellisuuden arvioimisesta.

Ensimmäinen hypoteesini on, että teksti on mukautettu kulloistenkin vastaanottajien tarpeisiin ja että kohdetekstissä esiintyy siksi runsaasti pragmaattisia adaptaatioita. Tästä syystä pyrin tarkastelemaan nimenomaan tutkimusmateriaalin asiasisältöä ja kohtia, joissa tekstin välittämä informaatio on käännöksessä tavalla tai toisella muuttunut. Tyyllillisiä ratkaisuja, kuten rytmiä, koheesiota ja koherenssia, en tässä yhteydessä pidä relevantteina, sillä pragmaattiset adaptaatiot liittyvät ensisijaisesti juuri kielenulkoisiin seikkoihin. Korvausten yhteydessä jätän huomiotta myös sanojen ja fraasien vakiintuneet, usein sanakirjoissakin esitetyt vastineet. Vaikka kirjaimellinen sisältö näissä tapauksissa muuttuisikin, tarkoite on silti käännöksessä sama (esim. *ämmä* → *Kuh*; *pitää jllk puhuttelu* → *mit jmdm ins Gericht gehen*). Samaan tapaan en myöskään pidä korvauksina tapauksia, joissa suora esitys on muutettu epäsuoraksi tai päinvastoin.

Toinen hypoteesini liittyy kohdetekstin luokitteluun. Koska oletuksenani on, että kohdetekstissä esiintyy runsaasti pragmaattisia adaptaatioita, arvelen sen siksi myös olevan pikemminkin muunnelma kuin käännös. Lopullisia johtopäätöksiä tehtäessä tukeudun luvun 4 lopussa esittämiini käännöksen ja muunnelman määritelmiin.

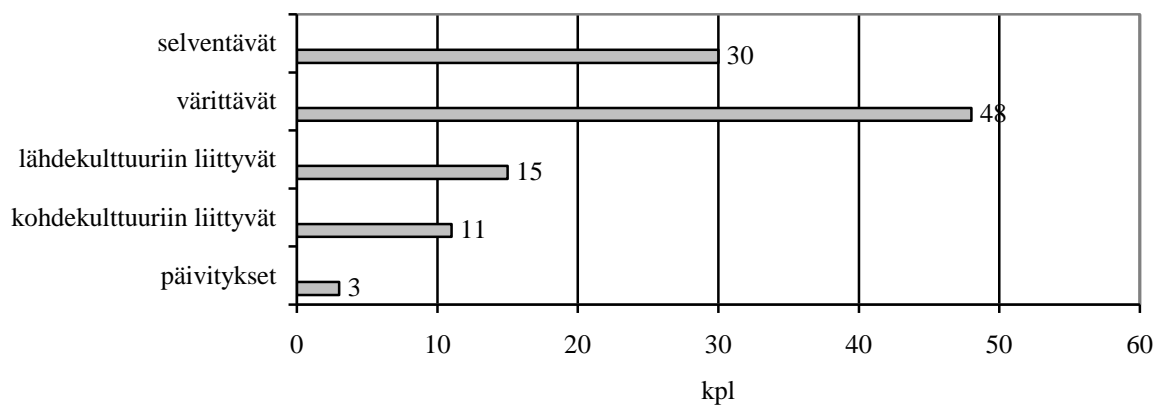
5.4 Analyysi

Sekä analyysiosuuden katkelmissa että liitesivujen taulukoissa nähtävät alleviivaukset ovat itse lisäämiäni. Mikäli katkelmassa ei ole lainkaan alleviivauksia, se on kokonaisuudessaan joko poistettu käännöksestä, lisätty siihen tai korvattu eri informaatiolla. On myös huomattava, että monet katkelmat saattavat esiintyä useammassakin muutoskategoriassa, sillä havaintojeni mukaan joihinkin *Der König von Helsinki* -teoksen virkkeisiin on tehty kahden- tai jopa kolmenlaisia lähdetekstistä poikkeavia muutoksia.

5.4.1 Lisäykset

Tutkimusaineistossa esiintyy kaiken kaikkiaan 107 lisäyksiksi laskettavaa muutosta (ks. liite 1). Tämä tekee lisäyksistä aineiston yleisimmän pragmaattisten adaptaatioiden lajin. Kyseisissä tapauksissa Schatz on lisännyt saksannokseen jotakin sellaista informaatiota, joka suomenkielisestä alkuperäisteoksesta puuttuu. Paikoin on toki vaikeaa vetää raja eri adaptaatiotyyppien välille. Onko esimerkiksi *saksalaisen* kääntäminen muotoon *süddeutsch* lisäys vai korvaus? Tässä tutkielmassa olen katsonut tällaisten tapausten (myös esim. *kaverit* → *Schulkameraden*) kuuluvan lisäysten ryhmään, sillä alkuperäiseen sanaan on nimenomaan lisätty määrite.

Karkeasti lisäykset voidaan jakaa viiteen ryhmään, joita ovat selventävät, tekstiä värittävät, lähdekulttuuriin liittyvät ja kohdekulttuuriin liittyvät lisäykset sekä päivitykset, jotka tarkoittavat useimmiten kokonaisia lisättyjä kappaleita. Kuten seuraavasta, eri lisäystyyppien esiintymistiheyttä kuvaavasta kaaviosta voidaan havaita, näistä selkeästi tavallisimpia ovat kaksi ensin mainittua ryhmää.

Kuva 1. Eri lisäystyyppien esiintyminen tutkimusaineistossa.

Niin kuin luvussa 2 todettiin, itsekääntämisen olennaisia osia ja usein myös motiiveja ovat lähdetekstin päivittäminen ja parantelu kohdetekstissä. Monet Schatzin tekemät lisäykset – kaikkiaan 30 – tuntuvatkin perustuvan juuri pyrkimykseen rakentaa käännöksestä entistä selkeämpi ja helppotajuisempi kokonaisuus, jolloin lukijan ei välttämättä tarvitse erikseen pohtia eri asioiden kytkeytymistä toisiinsa.

Esimerkki 1

RM (Rakasta minut) s. 22: ”Herra kersantti, antakaa minulle avaimet!” hän käski. ”Ajan itse.”

DKVH (Der König von Helsinki) s. 23: „Herr Hauptgefreiter, steigen Sie aus und geben Sie mir die Schlüssel“, befahl er. „Ich fahre selbst.“

Katkelmissa kuvataan, miten humaltunut vääpeli käskee kersanttia luovuttamaan autonsa hänelle. Käännöksessä asia on kuitenkin ilmaistu vielä eksplisiittisemmin tähdentämällä, että kersantin tulee avainten luovuttamisen lisäksi ennen kaikkea astua ulos autosta. Kyseinen tarkennus ei kontekstin huomioon ottaen olisi ollut välttämätön, sillä molemmissa tapauksissa lukijalle lienee muutenkin selvää, että vääpeli aikoo itse istua ajajan paikalle.

Esimerkki 2

RM s. 30: Luise oli laittanut ruokaa – –.

DKVH s. 31: Seine neue Frau Luise hatte gekocht – –.

Päähenkilön isän uutta vaimoa ei ole mainittu tekstissä kertaakaan aiemmin, mistä syystä suomenkielisen alkuteoksen lukija saattaa aluksi ihmetellä, kuka tekstissä yhtäkkiä esiintyvä Luise oikein on. Vaikka tämän asema käy kyllä myöhemmistä virkkeistä ilmi, tilanne voi saada lukijan epäilemään itseään ja uskomaan, että hän on lukenut tekstin huolimattomasti. Mikäli lukija tällöin alkaa selata kirjaa taaksepäin ja etsiä mahdollisia aiempia viittauksia aiheeseen, lukukokemus keskeytyy ja häiriintyy. Saksannoksessaan Schatz onkin tarkentanut asiaa ja lisännyt nimen edelle määritteen ”seine neue Frau”.

Käännöksessä esiintyy myös useita sellaisia täydennyksiä, joiden funktio vaikuttaa olevan yksinkertaisesti tekstin värittäminen. Voi olla, että vieraalla kielellä kirjoittaessaan Schatz ei aina ole kyennyt käyttämään ilmaisuvoimaansa kaikessa laajuudessaan ja siinä määrin kuin olisi halunnut. Toisaalta kyse voi näissäkin tapauksissa olla myöhemmistä oivalluksista ja pyrkimyksestä parantaa tekstiä.

Esimerkki 3

RM s. 227: Rovaniemen Suomalais-saksalaisen ystävyysseuran puheenjohtaja haki minut lentoasemalta. Hän oli ammatiltaan sotilas, maavoimien majuri, ja hän vastasi Lapin alueen maanpäällisestä puolustuksesta.

DKVH s. 245–246: Der Vorsitzende des lappländisch-deutschen Freundschaftsvereins holte mich am Flughafen ab. Auf dem Parkplatz tummelten sich ein paar Rentiere, wir mussten einige Minuten warten, bis wir losfahren konnten. Der Vorsitzende des Freundschaftsvereins war von Beruf Soldat mit dem Dienstgrad Major, und er war, wie er mir stolz erzählte, verantwortlich für die Bodenverteidigung von Rovaniemi, in enger Zusammenarbeit mit der Luftwaffe natürlich. Und er war nicht nur der Vorsitzende des lappländisch-deutschen, sondern auch des lappländisch-österreichischen und des lappländisch-schweizerischen Freundschaftsvereins. Und dann hatte er noch ein Hobby.

Käännöksessä katkelmaan on lisätty paitsi täydentäviä välihuomautuksia (”wie er mir stolz erzählte”, ”in enger Zusammenarbeit mit der Luftwaffe natürlich”) myös kokonaisia virkkeitä, joissa esitellään alkuteokseen nähden täysin uutta informaatiota. Lentoaseman pysäköintialueella juoksentelevat porot tuovat saksannokseen lappilaista eksotiikkaa, jota suomalaisille suunnatussa alkuteoksessa ei välttämättä niinkään tarvinnut korostaa – tai johon Schatz on törmännyt vasta myöhemmin jossakin toisessa yhteydessä, jolloin hän on halunnut liittää tapauksen osaksi kertomustaan.

Tarkentavat tiedot ystävyysseuran puheenjohtajasta lienevät joka tapauksessa täysin todenmukaisia, sillä edelleen ainakin Napapiirin Suomalais-Saksalaisen Yhdistyksen sekä Sveitsin Ystävät Suomessa ry:n Rovaniemen paikallisosaston aktiiveihin lukeutuu majuri Eero Pajula (ks. Napapiirin Suomalais-Saksalainen Yhdistys r.y. 2012; Sveitsin Ystävät Suomessa ry 2012; Pajula 2012). Koska kyseessä on suomalaisittain varsin tunnistettava henkilö, Schatz lienee miehen yksityisyyden suojaamiseksi kertonut hänestä alun perin ylimalkaisemmin.

Der König von Helsinki sisältää muutenkin osin sellaista informaatiota, jota ei välttämättä olisi ollut soveliasta paljastaa alkuperäiselle suomalaisyleisölle. Tarinassa eräs päähenkilön naisystävistä on suomenruotsalainen Camilla Lindgren, jonka täti Selma Lindgren on ammatiltaan taidemaalari (Schatz 2009, 183). Todellisuudessa Schatzin tiedetään seurustelleen taiteilija Tove Janssonin veljentyttären Sophia Janssonin kanssa (Ilta-Sanomat 2006). Niinpä voitaneen olettaa, että teoksen Selma Lindgrenillä viitataan nimenomaan Tove Janssoniin.

Esimerkki 4

RM s. 226: ”I had a phone call from an American company today”, Camilla sanoi miettiväisen oloisena.

DKVH s. 244: „Heute hat mich eine amerikanische Firma angerufen. Disney“, begann Camilla vorsichtig.

Sekä lähde- että kohdetekstissä taiteilijan veljentyttären on ottanut yhteyttä amerikkalainen yhtiö, joka on tarjoutunut ostamaan oikeudet taiteilijan teoksiin. Käännöksessä tähdennetään kyseisen yhtiön olevan Disney. Tällöin saksankielinen lukijakunta saa tietoonsa jotakin sel-laista, jota suomalaisille ei välttämättä ole haluttu kertoa avoimesti. Sanoohan tarinan Camil-lakin kieltäytyneensä tarjouksesta juuri siksi, etteivät suomalaiset raivostuisi (Schatz 2009, 227).

Erityisen kiintoisia saksannokseen tehtyjä lisäyksiä ovat ne, jotka liittyvät selkeästi joko läh-de- tai kohdekulttuuriin. Lähdekulttuurista aiheutuvat täydennykset ovat usein tarpeellisia ja käännöksissä siksi myös tavallisia, sillä lähdetekstissä kuvatut ilmiöt eivät aina sellaisinaan ole kohderyhmän kannalta ymmärrettäviä.

Esimerkki 5

RM s. 129: Kaukainen sukulaismies kertoi itsekin työskennelleensä Suomessa, neljäkymmentäluvulla.

DKVH s. 145: Mein entfernter Onkel erzählte, er sei selbst in den Vierzigerjahren dienstlich in Finnland gewesen, in Uniform.

Esimerkki 6

RM s. 227: Markkinointikiertueen viimeinen etappi oli Rovaniemi. Jostain syystä tunsin oloni hieman epävarmaksi. Jaksaisivatko rovaniemeläisetkin nauraa vitseilleni? Kuinka siellä suhtauduttaisiin saksalai-seen? Miten vanhat arvet siellä olivat parantuneet?

DKVH s. 245: Die letzte Etappe der Tournee führte mich zum Polarkreis nach Rovaniemi. Ich wusste, dass die deutschen Truppen die Stadt im Herbst 1944 fast vollständig verbrannt hatten, als Rache für den unerwarteten Separatfrieden, den die Finnen hinter dem Rücken ihrer deutschen Waffenbrüder mit den Sowjets geschlossen hatten. Mir war ein bisschen mulmig zumute. Würde man hier über meine Witze la-chen? Waren die alten Wunden schon verheilt? Wie würde man mich als Deutschen hier aufnehmen?

Nordin (2009, 40) mukaan tekstejä analysoitaessa tekstinulkoisista tekijöistä tulee ottaa huo-mioon muun muassa ajan ja paikan vaikutus. Esimerkeissä 5 ja 6 viitataan Suomen ja Saksan jatkosodan aikaiseen aseveljeyteen sekä yhteistyötä seuranneeseen Lapin sotaan kumppanei-den välillä. Mikäli näitä esimerkkejä tarkastellaan ajan ja paikan kannalta, voidaan todeta, että meillä Suomen ja Saksan sodanaikaiset suhteet ovat edelleen osa historianopetusta ja myös muutoin hyvin etenkin vanhemman polven muistissa. Saksan historiaan sen sijaan on viimei-

sen vuosisadan aikana mahtunut monia merkittävämpiäkin käännteitä – esimerkkeinä voitaneen mainita vaikkapa kansallissosialistien valtaannousu sekä Saksojen jako ja myöhempi yhdistyminen. Onkin ymmärrettävää, ettei monikaan nykysaksalainen välttämättä ole tietoinen maansa roolista 1940-luvun Suomessa, muiden saksankielisten maiden asukkaista puhumattakaan.

Oletettavasti tästä syystä Schatz on lisännyt ensimmäiseen katkelmaan täydennyksen ”in Uniform”, joka helpommin mutta edelleen implisiittisesti antaa ymmärtää kaukaisen sukulaismiehen olleen Suomessa nimenomaan sotilaallisissa tehtävissä. Esimerkin 6 katkelmaan Schatz on lisännyt jopa yhden virkkeen mittaisen tiivistelmän maiden yhteisestä sotahistoriasta. Lisäksi hän on täsmentänyt Rovaniemen sijaitsevan napapiirillä.

Esimerkki 7

RM s. 116: Alkuvuosina 50-luvulla hän oli opettanut englantia, muun muassa yhdelle ministerille, joka halusi verotuksellisista syistä maksaa koulutuksesta arvopapereilla eikä käteisellä ja antoi hänelle jonkun kumisaapastehtaan osakkeita.

DKVH s. 131: Damals in seinen ersten Jahren in Finnland hatte er unter anderem in Privatstunden den Außenminister in der englischen Sprache unterwiesen. Der Minister hatte damals aus steuertechnischen Gründen nicht mit Barem gezahlt, sondern Tom Aktien einer prosperierenden kleinen finnischen Gummistiefelfabrik* überlassen.

* Nokia

Vaikka Nokian matkapuhelimet ovat epäilemättä maamme tunnetuimpia vientituotteita, tuotemerkin nimi ei ulkomailla herättäne läheskään samanlaisia assosiaatioita kuin kotimaassa. Suomessa Nokia tuo monille puhelinten lisäksi mieleen myös Nokian kumisaappaat, olkoonkin, että jalkineyhtiö eriytyi nykypäivän Nokiasta vuosikymmeniä sitten. Suomalaiselle on siis päivänselvää, mihin ”kumisaapastehtaalla” viitataan. Saksannokseensa Schatz on kuitenkin asiaa selventääkseen lisännyt paitsi eksplisiittisen alaviitteen myös pari täydentävää adjektiivia: kyse oli ”pienestä”, mutta ”menestyvästä” ja mitä ilmeisimmin myös kehittyvästä suomalaisesta kumisaapastehtaasta.

Toisaalta kirjailija-kääntäjä ei ole päätenyt täydentämään pelkästään suomalaiseen vaan myös saksalaiseen kulttuuriin liittyviä osuuksia. Usein käänöksistä jätetään pois sellaisia lähdetekstin kohtia, joissa selitetään kohdekulttuurin ilmiöitä ja jotka niin ollen ovat kohdekulttuurin edustajien kannalta epäoleellisia (vrt. alaluku 3.3). *Der König von Helsinki* -teoksesta voi-

daan kuitenkin havaita, että kääntäjä – tai ainakin etuoikeutettu itsekkääntäjä – voi halutessaan myös laajentaa kohdekulttuuriin liittyviä mainintoja ja tuoda tekstiä siten lähemmäs lukijaa.

Esimerkki 8

RM s. 24: Muutama päivä myöhemmin istuin jännittyneenä Länsi-Berliinin *Freie Universitätin** opintolainatoimiston edessä.

* 'Vapaa Yliopisto' (Berliinin perinteinen Humboldt-Yliopisto oli jäänyt jaossa Itä-Berliinin puolelle)

DKVH s. 25: Ein paar Tage später saß ich nervös vor dem BAFöG-Büro, auf einem der kilometerlangen Korridore der Berliner Freien Universität.

Käännöksessä Schatz kertoo opintolainatoimiston sijainneen ”eräällä yliopiston kilometrien pituisista käytävistä”. Lähdetekstissä kyseistä mainintaa ei ole. Lisäyksen voidaan katsoa johtuvan kohderyhmän erilaisuudesta: saattaahan olla, että osa teoksen saksalaisista lukijoista on itsekin opiskellut kyseisessä yliopistossa, jolloin lisäys kenties ilahduttaa, kytkee tekstin lukijan kokemusmaailmaan ja luo yhteenkuuluvuuden tunnetta lukijan ja kirjailijan välille.

Esimerkki 9

RM s. 118: Radiolla oli muun muassa yhteinen lähetys ”*Stimme der DDR:n*”* kanssa. Suoran lähetysten nimi oli ”*Hallo Berlin, hier ist Helsinki!*” ja se juonnettiin samanaikaisesti sekä Helsingistä että Itä-Berliinistä käsin.

* DDR:n ääni

DKVH s. 133: Einer unserer Radiosender strahlte vor dem Mauerfall regelmäßig eine Gemeinschaftssendung mit der *Stimme der DDR* aus. Die mehrstündige Live-Sendung hieß *Hallo Berlin, hier ist Helsinki, in der DDR hieß sie umgekehrt. Moderiert wurde sie gleichzeitig von einem Redakteur in Helsinki und einem in Ostberlin.*

Katkelmissa kuvataan Schatzin itsensäkin juontamaa itäsaksalais-suomalaisista radiolähetystä. Käännöksessä Schatz kertoo lähdetekstin informaation lisäksi, että ohjelmaa lähetettiin ennen muurin murtumista säännöllisesti, se kesti useamman tunnin ja sen nimi oli DDR:ssä päinvas-tainen Suomeen nähden. Näistä etenkin jälkimmäinen tieto on tärkeä täydennys saksalaisluki-joille, joista osa mahdollisesti aikoinaan kuunteli lähetystä. Lisäksi ”vor dem Mauerfall” toi-mii saksalaisesta näkökulmasta havainnollisena ajanmääränä.

Kohdekulttuuri on otettu huomioon myös täysin toisenlaisissa yhteyksissä, joissa lisäysten funktio ei niinkään perustu asiasisällön täydentämiseen kuin kulttuuritöyssyjen (ks. Leppi-halme 1997) välttämiseen.

Esimerkki 10

RM s. 229: ”En ole aikeissa ostaa kirjanne [sic]. Silmäni ovat nykyään niin huonoina, etten enää pysty lukemaan. Mutta haluan pyytää Teiltä anteeksi, että me jätimme teidät pulaan silloin vuonna 1944!”

DKVH s. 247: „Junger Mann, es tut mir leid, aber ich werde ihr neues Buch nicht kaufen. Meine Augen sind heutzutage so schwach, dass ich nicht mehr lesen kann. Ich wollte Ihnen nur persönlich die Hand schütteln und mich bei Ihnen dafür entschuldigen, dass wir euch Deutsche damals im Herbst 44 im Stich gelassen haben.“

Esimerkki 11

RM s. 234: ”Ette. Te teitte ihan oikein.”

”Hyvää yötä.”

”Hyvää yötä.”

DKVH s. 252: „Nein, habt ihr nicht. Ihr habt genau das Richtige getan. Danke.“

„Gern geschehen. Gute Nacht.“

„Gute Nacht.“

Kansakuntaakohtaisia stereotyyppisiä listatessa suomalaisiin yhdistetään usein vähä- ja suorapuheisuus. Ilmiö näkyy myös Schatzin teoksissa: siinä missä dialogi on lähdetekstissä suomalaisen tapaan hyvin tiivistä, siihen on kohdetekstissä saatettu lisätä jokunen kohteliaisuusfraasi tai muu pehmentävä sanankäännös. Esimerkin 10 saksankielisessä käännöksessä vanha mies aloittaa puheensa alkutekstistä poiketen puhuttelulla ja pahoittelulla ja tahtoo anteeksi-pyyntönsä lisäksi vielä puristaa päähenkilön kättä. Esimerkissä 11 päähenkilö puolestaan keskustele tyttärensä kanssa. Vaikka ei voidakaan tietää, onko keskustelu todellisuudessa käyty suomen vai saksan kielellä (mikäli se ylipäätään on käyty), lähde- ja kohdeteksti ilmentävät samaa tendenssiä. Keskieurooppalaisesta lukijasta alkuperäinen, äkillinen eteneminen hyvänyöntöivotuksiin olisi saattanut vaikuttaa töksähtävältä, joten käännöksessä siirtymää on pehmennetty kohteliaisuusfraaseilla ”kiitos” ja ”eipä kestä”.

Huomattavimpia käännökseen tehtyjä lisäyksiä ovat kuitenkin kokonaiset kappaleet, jotka eivät esiinny alkuteoksessa lainkaan. Näissä tapauksissa kyse on eräänlaisesta tekstin päivittämisestä.

Esimerkki 12

DKVH s. 238: Ich musste mit dem Fallschirm und einer sexy Lehrerin auf dem Rücken aus einem Flugzeug springen und mich dabei filmen lassen. Die Zeitschrift für Hundehalter druckte ein vierseitiges Interview, obwohl ich keinen Hund hatte. Als unser Heavybarde mit der Latexmaske den europäischen

Trällerwettbewerb gewann, wollten die Sportzeitungen von mir einen Kommentar: Ob Lordi für Finnland wichtiger sei als Paavo Nurmi oder Lasse Virén. Als ein bekannter Schlagersänger überraschend an seinem unlauteren Lebenswandel starb, musste ich für ihn einspringen und in der Sendung ‚Tanzt mit den Sternen‘ live mit Schwimmweltmeistern und Formel-1-Rennfahrern um die Wette tanzen. Als ich meiner Tochter davon erzählte, sagte sie: „Das ist ja toll, Papa! Wer ist denn dein Stern?“

Die finnischen Frauenzeitschriften wählten mich zum viertsexysten Mann des Jahres. Wenn ich nur wüsste, ob ich darauf stolz sein oder mich dafür schämen soll.

Rakasta minut julkaistiin alun perin vuoden 2006 alussa. Vuoden 2008 saksannokseen lisäämässään kappaleessa Schatz käsittelee medianäkyvyyttään ja listaa samalla tapauksia, joista ainakin osa on todistettavasti tapahtunut vasta alkuvuoden 2006 jälkeen: Esimerkiksi ”[a]ls unser Heavybarde mit der Latexmaske den europäischen Trällerwettbewerb gewann” viittaa selvästi suomalaisen Lordin voittoon Eurovision laulukilpailuissa toukokuussa 2006. Schatz kertoo myös tulleen kutsutuksi mukaan *Tanssii tähtien kanssa* -televisio-ohjelmaan, kun ensin osallistujaksi kaavailtu tunnettu iskelmälaulaja menehtyi. Schatz esiintyi ohjelmassa vuonna 2007 ennen kuvausten alkua kuolleen Kirka Babitzinin tilalla (MTV3 2007).

Esimerkki 13

DKVH s. 241: Camilla bekam einen Anruf von der Schwedischen Volkspartei. Man war auf der Suche nach Kandidaten für die bevorstehende Reichstagswahl, und als kleine, von einer linguistischen Minderheit lebende Organisation war die Schwedische Volkspartei auf der Suche nach prominenten Stimmenfängern.

„I wouldn’t go into politics if I were you“, sagte ich, als Camilla mir davon erzählte.

„They weren’t asking for me. They were asking for you.“

Dem Himmel sei Dank, dass ich keinen finnischen Pass habe! Womöglich hätte ich mich ja doch kaufen lassen.

Käännöksessä on myös kappale, jossa kerrotaan Suomen ruotsalaisen kansanpuoleen pyytäneen päähenkilöä ehdokkaakseen eduskuntavaaleihin. Koska mainintaa ei ole lähdeoteoksessa, kyse on todennäköisesti nimenomaan vuoden 2007 eduskuntavaaleista, jotka siis pidettiin vasta vuosi alkuteoksen ilmestymisen jälkeen mutta vuotta ennen saksannoksen julkaisua. Näin ollen kyseessä olisi jälleen eräänlainen teoksen sisällön päivitys, tapaus, joka on sattunut vasta *Rakasta minut* -teoksen valmistuttua mutta jonka Schatz on käännöstä laatiessaan kokenut mainitsemisen arvoiseksi.

Teosten eriäviin julkaisuajankohtiin liittyy myös seuraavaan katkelmaan tehty lisäys.

Esimerkki 14

RM s. 231: Rakas äiti! Sinullahan on tänään syntymäpäivä!

DKVH s. 249: Liebe Mama! Wenn ich mich nicht täusche, hast du heute Geburtstag, und noch dazu einen runden!

Viimeisessä luvussa päähenkilö käy kuvitteellista keskustelua kuolleen äitinsä kanssa. Suomenkielisestä tekstistä poiketen hän mainitsee saksannoksessa äidin täyttävän pyöreitä vuosia – mikä kenties juuri vuonna 2008 pitikin paikkansa.

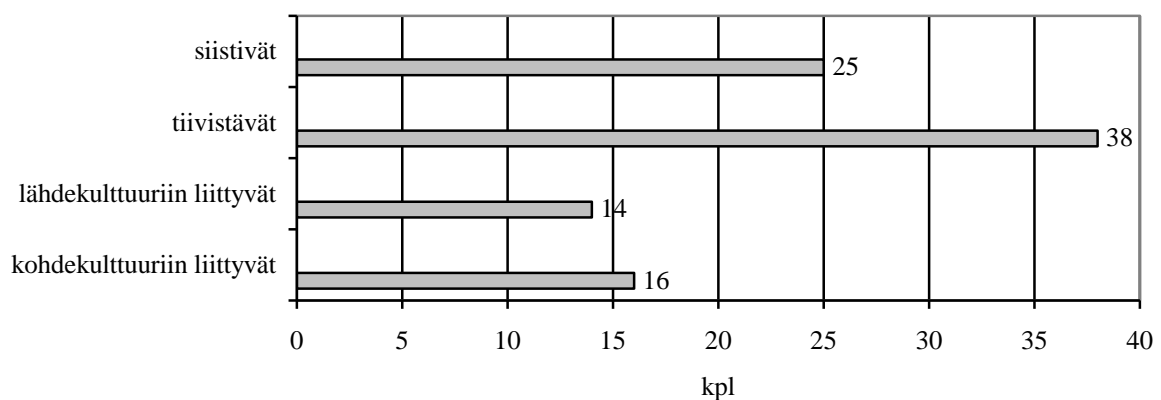
On mahdotonta antaa täysin yleispätevää arviota siitä, ovatko käännökseen tehdyt lisäykset tarpeellisia vai eivät. Uskon, että alkuperäiseen muotoonsa jätettyinä ymmärtämisvaikeuksia olisivat saattaneet aiheuttaa ainoastaan Suomen sotahistoriaan ja Nokiaan liittyvät sekä muut lähdekulttuurisidonnaiset viittaukset, joita myös ulkopuolinen kääntäjä olisi luultavasti häiriöttömän lukukokemuksen takaamiseksi tavalla tai toisella päätyntä avaamaan. Sen sijaan tekstin muu selkiyttäminen, värittäminen tai päivittäminen, alkuperäiseltä kohderyhmältä saatun informaation lisääminen, kohdekulttuuriviittausten laajentaminen tai tapakulttuurieroavaisuuksien loiventaminen eivät mielestäni olisi olleet saksankielisen lukijakunnan kannalta lainkaan välttämättömiä. Esimerkiksi dialogin osittainen jäykkyys olisi voinut toimia mielenkiintoisen vieraannuttavana, suomalaisuudesta kertovana elementtinä, eikä saksankielisen maan asukas luultavasti olisi osannut kaivata lisäinformaatiota Schatzin kytköksistä Suomen televisioviitteeseen tai eduskuntavaaleihin. Toki tekstillä on edelleen – tai ehkä etenkin nyt – kaikki edellytykset täyttää vastaanottajiensa odotukset ja toimia saksankielisessä Euroopassa erään Suomessa asuvan saksalaisen omaelämäkertana. On kuitenkin kyseenalaista, toimiiko käännös näin enää lähdetekstin suorana vastineena.

5.4.2 Poistot

Käännöstä laatiessaan Schatz ei ole huomionnut aivan kaikkea alkuperäisteoksen asiasisältöä, vaan hän on sulkenut joitakin sen osia saksannoksensa ulkopuolelle. Tällaisia poistoiksi laskettavia muutoksia on tutkimusaineistossa 93 kappaletta (ks. liite 2). Koska sekä lisäyksiä että korvauksia (ks. alaluku 5.4.3) esiintyy aineistossa yli kymmenen kappaletta enemmän, poistot ovat aineiston harvinaisimpia pragmaattisia adaptaatioita. Havainto ei varsinaisesti ole yllättävä: kuten alaluvussa 3.2 todettiin, poistojen tekeminen on usein vaikeasti perusteltavissa ja

siksi käänöksissä verrattain epätavallista (vrt. Vehmas-Lehto 1999, 100). Toisaalta Schatzin kaksoisrooli sekä kääntäjänä että päätösvaltaisena kirjailijana selittänee sen, miksi käänökseen on tehty poistoja näinkin paljon eikä niiden määrä loppujen lopuksi kovinkaan merkittävästi poikkeaa lisäysten ja korvausten vastaavista.

Poistot voidaan karkeasti, joskaan ei välttämättä aukottomasti jakaa neljään ryhmään: tekstiä siistiviin ja tiivistäviin sekä lähde- ja kohdekulttuuriin liittyviin poistoihin. Näiden ryhmien suuruutta havainnollistan jälleen kaaviolla.

Kuva 2. Eri poistotyyppien esiintyminen tutkimusaineistossa.

Useimmat poistot liittyvät siis tekstin tiivistämiseen, jossa on pohjimmiltaan kyse samasta asiasta kuin selventävissä lisäyksissä. Itsekääntämisen luonteeseen kuuluu, että käänöksestä halutaan tehdä entistä selkeämpi, helppotajuisempi ja yksinkertaisesti parempi teksti, ja toisinaan tätä tarkoitusta saattaa palvella paremmin turhien yksityiskohtien karsiminen kuin tarkennusten lisääminen.

Esimerkki 15

RM s. 23: En moneen vuoteen sietänyt puolustus- enkä pelastusvoimien sotilaita, pappeja, poliiseja, hoivimestareita, merimiehiä, turva- tai palomiehiä, postinkantajia, lääkäreita [sic] ja sairaanhoitajia.

DKVH s. 23–24: Viele Jahre lang konnte ich keine Soldaten, Priester, Briefträger, Kellner und Ärzte ertragen.

Katkelmissa päähenkilö kertoo armeija-ajan aiheuttamasta univormukammostaan, jonka vuoksi hän ei vuosikausiin sietänyt useiden eri ammattikuntien edustajia. Lähdetekstiin näistä on laadittu huomattavasti seikkaperäisempi luettelo kuin käänökseen, josta poliisit, merimie-

het, turva- ja palomiehet sekä sairaanhoitajat on jätetty kokonaan pois ja puolustus- ja pelastusvoimien sotilaat on korvattu yksinkertaisesti *Soldaten*-sanalla. Vaikka listaa on karsittu huomattavasti, se tuntuu oikeastaan olevan alkuperäistä helppolukuisempi ja -tajuisempi. Muutamana ammatin puuttuminen ei aiheuta varsinaisia ymmärtämisvaikeuksia, ja kohdetekstistä välittyy kutakuinkin sama sanoma kuin lähdetekstistä: asepalvelus sai päähenkilön viroksumaan paitsi sotilaita myös muita jonkinlaisen virkapuvun kantajia.

Esimerkki 16

RM s. 232: Mitenköhän minä ottaisin kummastakin kulttuurista ne hyvät asiat ja yhdistäisin ne omaksi dialektiseksi proteesiksi? Tule sellaiseksi kuin olet.

DKVH s. 250: Wie soll ich das Beste aus den beiden Kulturen machen?

Toisessa tiivistämisestä havainnollistavassa esimerkissä Schatz leikittelee pseudotieteellisellä suomen kielellä. ”Dialektinen proteesi”, ’väittelevä tekojäsen’, ei tietävästi todellisuudessa tarkoita mitään, jolloin myös sen informaatioarvo on käytännössä olematon eikä sanaparia välttämättä ole ollut tarpeen kääntää. Sama koskee fraasia ”tule sellaiseksi kuin olet”, joka niin ikään on jätetty pois saksannoksesta. Toisaalta esimerkiksi hakukone Googlessa (2012) fraasin suora käänös ”werde wie du bist” tuottaa 27 000 osumaa. Ilmaisun voidaan siksi olettaa olevan myös saksan kielessä varsin yleinen ja sikäli myös periaatteessa käyttökelpoinen – olkoonkin, ettei sen perimmäinen merkitys tarkemmin ajatellen ole kovin kaukana kehäpäätelmästä. Kääntämättä jättäminen perustuu siis nimenomaan haluun selkiyttää ja yksinkertaistaa tekstiä.

Toiseksi suurimman ja samalla kaikkein moninaisimman poistojen ryhmän muodostavat tekstin siistimiseen pyrkivät poistot. Monimuotoisuudesta huolimatta näitä poistoja yhdistää niiden perimmäinen syy eli se, että käänös on kirjoitettu saksaksi saksankieliselle kohdeyleisölle. Monin paikoin Schatz on luultavasti tietoisesti pyrkinyt välttämään uusien lukijoiden loukkaamista, mutta kulttuuristen ja henkilökohtaisten syiden lisäksi myös kohdekieli sinänsä lie-nee rajoittanut esimerkiksi kirosanon ynnä muiden alatyylisyyksien kääntämistä.

Esimerkki 17

RM s. 232: Suomen perustajaäidit sanoivat joskus: ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua, olkaamme siis suomalaisia.” Olisiko siinä ratkaisu? ”Saksalainen en enää ole, suomalaisiksi en perkele tule, kaipa minun on siis pakko olla eurooppalainen.”

DKVH s. 250: Vielleicht so wie die Gründerväter Finnlands, die sagten: „Schweden sind wir nicht, Russen wollen wir nicht werden, lasst uns also Finnen sein!“ Meine Version wäre dann: „Deutscher bin ich nicht mehr, Finne will ich nicht werden, also bin ich Europäer!“

Suomen kielen perinteinen kirosana *perkele* on alkujaan tarkoittanut paholaista (Grönros ym. 2008). Sittemmin se on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa eräänlaisena vahvike- ja täytesanana, jollaisena se toimii myös yllä olevassa *Rakasta minut* -teoksesta otetussa katkelmassa. Toisaalta perisuomalainen *perkele* luo kontekstiinsa samalla mielenkiintoista kontrastia: ”suomalaisiksi en perkele tule”. Kuten vieraisissa kielissä yleensä, ei saksassakaan kuitenkaan ole sanalle vastinetta, jonka käyttöskaala olisi täysin sama kuin suomessa. Esimerkiksi niin ikään paholaista tarkoittavat *Satan* tai *Teufel* ovat merkitykseltään tavallisesti konkreettisempia (Kunkel-Razum ym. 2007). Kohdan käännöksestä Schatz onkin päättänyt jättämään voimasanat tyystin pois. Suomalaisen kirosanan ja suomalaisuudesta kieltäytymisen oletettavasti tarkoituksellinen ristiriita jää tällöin näkymättömiin, mutta toisaalta saksankielinen lukija tuskin osaa sitä kaivatakaan.

Käännöksen kieli vaikuttaa sen vastaanottoon luonnollisesti niinkin, että nyt myös Schatzin suomea taitamattomat sukulaiset ja tuttavat Saksassa voivat vaivatta lukea teoksen. Juuri tätä kirjailija-kääntäjä lienee ajatellut tekstiä saksantaessaan.

Esimerkki 18

RM s. 25: Keräsin paperit talteen, työnsin ne takaisin kirjekuoreen ja nousin tuoilta. Minulla oli lievästi huvittunut olo, vaikken sinä päivänä ollut polttanutkaan aamusätkää.

DKVH s. 26: Ich sammelte meine Papiere ein, stopfte sie zurück in den braunen Umschlag und stand auf.

Suomessa Schatz on tullut tutuksi tietynasteisesta päihdemyönteisyydestään (ks. Schatz 2009) ja toisinaan rivoistakin kommentistaan (ks. MTV3 2012). Vaikkei Schatzin maine välttämättä Saksassakaan ole täysin puhtoinen, vaikuttaa paikoin siltä, että kotimaassaan hän pyrkii pitämään yllä hieman siistimpää imagoa. Esimerkiksi yllä olevista katkelmista voidaan huomata Schatzin jättäneen kääntämättä kokonaisen virkkeen, jossa hän viittaa opiskeluaikaiseen

huumausaineiden käyttöönsä. Syynä saattaa olla se, ettei kirjailija-kääntäjä ole halunnut esimerkiksi sukulaistensa lukevan asiasta – olipa kyseessä fiktiivinen seikka tai ei.

Kuten edellä todettiin, Schatz tuntuu muutenkin pyrkineen välttämään paitsi perheensä myös ylipäätään saksalaisten loukkaamista. Tämä näkyy kohdissa, joissa Schatz alun perin on kirjoittanut negatiiviseen sävyyn esimerkiksi vanhemmistaan tai kotimaansa historiasta.

Esimerkki 19

RM s. 19: Ja sekin minulle selvisi vasta paljon myöhemmin, että hänellä oli ollut siihen aika monta todella hyvää syytä. En silloin nimittäin vielä tiennyt, että isäni oli ehtinyt elämänsä aikana siittää ainakin seitsemän lasta ainakin neljän eri naisen kanssa...

DKVH s. 19: Und erst viel später erfuhr ich, dass er dazu mehr als einen guten Grund gehabt hatte.

Lähdetekstissä päähenkilö kertoo isänsä sterilisaatiosta ja vihjaa ensimmäisessä virkkeessä, että tällä oli ”siihen aika monta todella hyvää syytä”. Seuraavassa virkkeessä tähdennetään, että näillä syillä tarkoitetaan jälkeläisiä. Kohdetekstistä tämä tarkennus on jätetty pois, jolloin viittaus steriloinnin syihin jää varsin implisiittiseksi ja lukijan itsensä pääteltäväksi. Tarkoituksena on ollut varjella isän mainetta tämän asuinmaassa.

Esimerkki 20

RM s. 225: Hän ei ilmeisesti tiennyt, että meitä länsisaksalaisia kidutettiin koko kouluajan kerran kuukaudessa sulkemalla meidät aulaan ja näyttämällä meille koskettavia dokumenttielokuvia keskitysleirien ruumiskasoista, jottemme saisi nukuttua moneen yöhön. Itä-Saksassa koululaisten ei tarvinnut käsitellä Natsi-menneisyyttä, sillä kun Saksaa jaettiin kahtia, jonkun suuren ihmehen kautta kaikki entiset natsit olivat jääneet lännen puolelle.

Taasko tuo seitsemän y:n syyllisyyskysymys? Minähän en koskaan ollut tappanut ketään, vaikka myönnettäköön että joskus on liipannut läheltä. Isänikään ei edes päässyt Hitlerjugendiin!

DKVH s. 243: Offenbar wusste er auch nicht, dass man als Schüler im Westdeutschland der Siebzigerjahre einmal pro Monat in der Aula zusammengepfertcht wurde und sich zwei Stunden lang schwarzweiße Dokumentarstreifen mit endlosen Reihen ausgehungertes Toten ansehen musste, und dass wir damals jedes Mal einige Nächte lang nicht richtig schlafen konnten. Nicht mal mein Vater hatte es in die Hitler-Jugend geschafft!

Esimerkin 20 lähdetekstikatkelmassa Schatz kertoo sarkastisesti Itä-Saksan suhtautumistavasta natsimenneisyyteen. Saksannoksessa kohtaa ei ole, ja se onkin monella tapaa arkaluontoinen: Sekä Saksan jako että natsismi ovat kipeitä asioita maan historiassa, eikä niistä vielääkään ole kovin yleistä vitsailla. Lisäksi katkelmassa ivataan itäsaksalaisia antamalla ymmärtää, että nämä uskoivat omiensa olleen täysin syyttömiä kolmannen valtakunnan aikaisiin tapahtumiin.

Kääntämättä on jäänyt myös maininta siitä, ettei päähenkilö koskaan ole tappanut ketään – ”vaikka myönnettäköön että joskus on liipannut läheltä”. Tämän voidaan katsoa liittyvän jälleen oman imagon siistimiseen. ”Seitsemän y:n syyllisyyskysymys” puolestaan viittaa selvästi suomen kielen monimutkaisuuteen ja vokaalien runsauteen, mikä tekee kohdan poistamisesta perusteltua. Suomen kieltä taitamattomalle *syyllisyyskysymys*-sana olisi pitänyt selittää erikseen esimerkiksi alaviitteessä, ja vaikka Schatz onkin sekä suomen- että saksankielisessä teoksessa paikoin turvautunut kyseiseen keinoon, olisi se ehkä tässä kiinnittänyt liikaa lukijan huomiota kohdan vähäiseen informaatioarvoon nähden. (Alaviitteisiin palataan myöhemmin lähdekulttuuriin liittyvien poistojen yhteydessä.)

Lisäksi on huomionarvoista, miten suurien tekstikokonaisuuksien poistamista tekstin siistiminen on paikoin edellyttänyt. Kaunistelu vaikuttaa olleen syynä kaikkiaan kahdeksan sellaisen katkelman poisjättöön, jotka koostuvat yhdestä tai useammasta kokonaisesta kappaleesta.

Esimerkki 21

RM s. 224: Ilman Neuvostoliittoa puhutaan nyt paljon kansainvälisestä terrorismista. Täytyy myöntää, etten ihan ymmärrä sitä keskustelua. Minusta maailman tilanteessa ei ole epäselvää:

Jeesus syntyi suurin piirtein vuonna nolla, plusmiinus muutama vuosi. Hänen kollegansa Mohammed syntyi vasta vuonna 576, siis kuutisen sataa vuotta myöhemmin. Tämä kuudensadan vuoden viive on historian kuluessa säilynyt ehjänä ja muuttumattomana: Noin kuusisataa vuotta sitten kristityt veljemme olivat fanatismiin, julmuuden ja raa’an tappamisen maailmanmestareita. Keskiajalla kristillisen kirkon fundamentalistit kiduttivat, hukuttivat ja polttivat ihmisiä liukuhihnalla, hyvällä omatunnolla ja täysin vakuuttuneina siitä että he tekivät sen, minkä heidän kaikkivoipa ja ainoa oikea Jumalansa halusi heidän tekvän.

Tänään on muslimifundamentalistien vuoro tehdä itsemurhaiskuja, hakata varkailta kädet poikki ja estää naisia oppimasta lukemaan. Nyt on heidän vuoronsa pitää hauskaa. He ovat kiltisti odottaneet sitä ja ansaitsevat sen. Nauttikoot nyt rauhassa omasta synkästä keskiajastaan. Meidän kristittyjen on aivan turha valittaa asiasta. Meidän ei tarvitse olla huolissamme islamista ja sen ääri-ilmiöistä. Itsehän olemme omien ääri-ilmiöittemme eloonjääneitä. Enää kuusisataa vuotta, niin Islamin uskonto on samassa kunnossa kuin kristinuskonto tänään.

Kokonaisuudessaan kääntämättä on jätetty muun muassa yllä oleva kolmen kappaleen mittainen katkelma. Ratkaisu on periaatteessa ymmärrettävä, sillä tekstissä käsitellään jo sinänsä hankalaa aihetta, uskontoa. Schatz myös esittää oman teoriansa islaminuskon tilasta ja kertoo olevansa sitä mieltä, että muslimifundamentalistit ovat kaiken odottamisen jälkeen hauskanpionsa ansainneet. Tämä toteamus voidaan ymmärtää varsin mustana huumorina. Koska eri kansakuntien keskimääräisissä luonteissa kuitenkin on eroa ja Pohjoismaita pidetään kansainvälisellä tasolla muutenkin poikkeuksellisen liberaaleina, voi olla, ettei katkelma etenään

Saksassa olisi herättänyt suurta huvittuneisuutta. Poisjättöä selittää myös se, että Saksassa elää Euroopan toiseksi suurin muslimivähemmistö (Motadel 2007).

Tekstin tiivistämisen ja siistimisen ohella myös kohdekulttuuri sinänsä on ollut syynä joihinkin poistoihin. Näistä muutamat ovat edellisen kaltaisia yhden tai useamman kappaleen mittaisia poisjättöjä.

Esimerkki 22

RM s. 121–122: Pyysin anteeksi ja nousin kyytiin. Sain tietää, että avoimesti jaetussa kaupungissa oli otettu käyttöön sääntö, jonka mukaan Länsitaksit eivät saaneet poimia asiakkaita kyytiin Idän puolella, ja itätaksit eivät saaneet tehdä sitä Lännessä. Näin ylimenokaupunki suojautui taksisodalta. Ylimenoaika Berliinissä ei tainnut sujua ihan kitkatta: Lännen puolella promilleraja oli 0,8 ja Idässä sosialistiset 0,0 eivätkä idän poliisit olleet muita tyhmempiä. Jos Müllerstrasselta käännyit vasemmalle, sait juoda ensin rauhassa kolme kaljaa. Jos käännyit oikealle, se saattoi tulla kalliiksi.

Kohdekulttuuriin liittyvillä poistoilla tarkoitan tapauksia, joissa käännöksestä on jätetty pois keskimääräiselle kohdekulttuurin edustajalle tuttuja asioita. Yllä olevassa lähdetekstikatkelmassa kuvataan päähenkilön käyntiä jaetussa Berliinissä ja kerrotaan tuon ajan taksikäytännöistä. Useilla saksalaisilla ja saksankielisillä asia lienee vielä tuoreessa muistissa. Koska katkelma ei siis heidän tapauksessaan tuo tekstiin erityistä eksotiikkaa tai oleellista lisäinformaatiota, on katsottu, että se voidaan yhtä hyvin jättää pois. Sanatasolla samaan asiaan liittyvät lähdetekstissä esiintyvät saksankielisten ilmaisujen alaviiteselitykset, joita käännöksessä ei tietenkään enää tarvita.

Esimerkki 23

RM s. 22: ”Kello yhdeksässä räjähtää sadan kilotonnin ydinpommi, etäisyys viisisataa metriä! *Stellung!*”
* Maahan!

DKVH s. 22: „Richtung neun Uhr, Entfernung 500 Meter, nukleare Explosion, 100 Kilotonnen! *Stellung!*“

Oman ryhmänsä muodostavat vielä lähdekulttuuriin liittyvät poistot, joista puolet on yhden tai useamman kappaleen mittaisia. Lähdekulttuuriin liittyvillä poistoilla tarkoitan kohtia, joissa viitataan saksankieliselle yleisölle tuntemattomiin suomalaisiin asioihin, henkilöihin tai ilmiöihin ja joiden sikäli voidaan olettaa olevan heidän kannaltaan merkityksettömiä.

Esimerkki 24

RM s. 115: Oli perjantai-ilta, kello oli yhdeksän ja olin matkalla kotiin Töölöön.

DKVH s. 130: Es war Freitagabend, nach neun Uhr, und ich war auf dem Weg nach Hause.

Useimmat suomalaiset tuntevat ainakin jonkin verran maan pääkaupunkia. Vaikka Helsinkiä ei olisi aiemmin edes mainittu, voitaisiin niin ollen olettaa Töölö-nimen luovan jonkinlaisia assosiaatioita ja siten tarjoavan suomalaislukijalle lisäinformaatiota tapahtumapaikasta. Keskieurooppalainen kohdeyleisö sen sijaan ei varmasti useimmissa tapauksissa ole koskaan kuullutkaan kyseisestä kaupunginosasta. Koska kaksois-ö:n sisältävä nimi saattaisi myös näyttää saksankielisen silmään omituiselta ja viedä huomion pois oleellisesta, on ehkä perusteltua jättää se kokonaan mainitsematta.

Esimerkki 25

RM s. 222: Suomen Kuvalehti olisi laittanut pärstani kanteen, ellei eräs naisministeri olisi viettänyt kuuman tai ainakin lämpimän hotelliyön jonkun miespääministerin kanssa ja ottanut häneltä! Minusta melkein tuli kansikuvapoika. Melkein. Minkäs minä sille voin, että seksi myy. Kuvalehti kirjoitti että olin ”vienyt” eräältä Nigel Pickwickiltä paikan ”Suomen näkyvimpänä ulkomalaisena”. Kas kun en tiennytkään osallistuneeni kilpailuun. Kai tämäkin on sitten urheilulaji.

Yllä oleva katkelma sisältää viittauksia paitsi suomalaiseen lehteen myös siinä esillä olleisiin tapahtumiin ja henkilöihin, ja esimerkiksi ”eräs Nigel Pickwick” tarkoittanee englantilaista ohjaajaa ja kirjailijaa Neil Hardwickiä. Tällaiset alluusiot ovat toisessa kulttuurissa eläville vaikeita huomata saati ymmärtää ja aiheuttavat siksi varsin usein päänvaivaa kääntäjille, joiden yleensä täytyy joko lisätä viittaukseen selityksiä tai korvata se jollakin kohdekulttuurin vastaavalla. Schatz on kuitenkin myös tässä päätenyt yksinkertaisesti poistamaan koko kohdan – ja onhan hänellä siihen epäilemättä lupa myös kirjailijalta, häneltä itseltään.

Vaikka tämän alaluvun alussa totesin poistojen olevan hankalasti perusteltavissa, vaikuttaa siltä, että Schatzin tekemät poistoille on useimmiten vähintäänkin inhimillinen syy. Tiivistäminen sekä itsestäänselvyyksien ja epäselvien Suomi-viittausten poistaminen palvelevat tekstin luettavuutta, ja onhan myös periaatteessa ymmärrettävää, että itsekääntäjä on poistanut jopa kokonaisia kappaleita yksinkertaisesti tarinaa kaunistellakseen: alkusivujen vastuuvapauslausekkeesta huolimatta kyseessä on hyvin henkilökohtainen teksti. Toisaalta herää jälleen kerran kysymys siitä, onko *Der König von Helsinki* enää ensinkään sama teos kuin *Ra-*

kasta minut. On tunnettu tosiasia, että kääntäminen edellyttää kohderyhmän huomioimista ja joskus radikaalejakin muutoksia. Schatzin poistojen tapauksessa kyseessä on kuitenkin sellainen editointi, johon ulkopuolinen kääntäjä ei luultavasti olisi kokenut olevansa oikeutettu tai edes nähnyt tarvetta.

5.4.3 Korvaukset

Korvauksiksi laskettavia pragmaattisia adaptaatioita on tutkimusaineistossa lisäysten (ks. alaluku 5.4.1.) jälkeen toiseksi eniten, 105 kappaletta. Käytännössä korvaukset ovat siis lähestulkoon yhtä tavallisia kuin lisäykset. Nyt kyse ei kuitenkaan ole pelkästään käännökseen lisäystä informaatiosta vaan käännökseen kohdistaa, jotka samalla korvaavat lähdetekstissä vastaavalla paikalla esiintyvän asiasisällön. Kuten alaluvussa 5.3 totesin, jätän silti huomiotta sanojen ja fraasien mahdollisesti kirjaimelliselta sisällöltään poikkeavat mutta vakiintuneet sanakirjavastineet sekä tapaukset, joissa suora esitys on muutettu epäsuoraksi tai päinvastoin.

Motiiviperusteisen jaottelun kannalta korvaukset ovat kaikkein ongelmallisoin ryhmä: joillekin korvauksille ei välttämättä tunnu olevan mitään varsinaista syytä, kun taas jotkut vaikuttavat sopivan useampaankin kategoriaan. Tällaisissa tapauksissa pyrin sijoittamaan kunkin korvauksen sellaiseen jo olemassa olevaan ryhmään, joka kaikkein parhaiten tuntui kuvaavan muutoksen motiivia.

Esimerkki 26

RM s. 23: Armeija-ajalta minulle jäi voimakas fobia kaikenlaisia univormuja ja virkapukuja kohtaan.

DKVH s. 23–24: Von der Armeezeit ist mir eine profunde Allergie gegen Uniformen aller Art geblieben.

On mahdotonta tietää, miksi *fobia*-sana on käänöksessä muuttunut 'allergiaksi' – olisihan saksaksikin ollut mahdollista kirjoittaa täysin vastaavasti "Phobie gegen Uniformen". Koska allergia voidaan kuitenkin käsittää fobiaa lievemmäksi ilmiöksi, kyseessä on eräänlainen liioittelua lieventävä muutos. Koska yksittäistä lieventävää korvausta ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista lukea omaksi kategoriakseen, sitä voidaan pitää myös tekstiä siistivänä korvauksena.

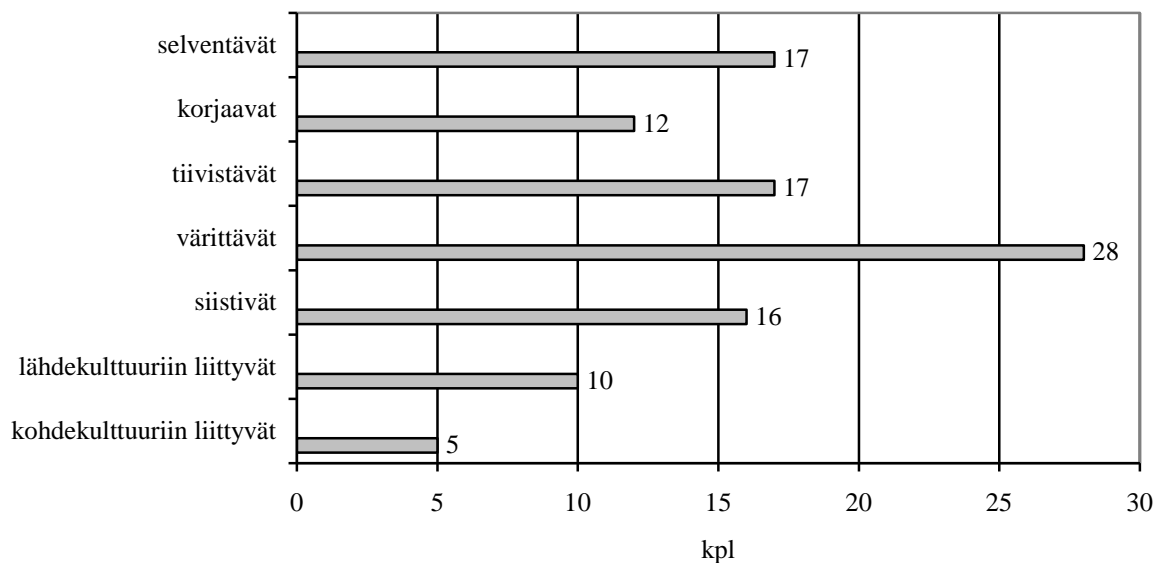
Esimerkki 27

RM s. 232: Suomea puhun lähes samalla tavalla kuin suomalaiset itse ja paremmin kuin moni suomenruotsalainen. Se luo vaarallisen illuusion. Ihmiset täällä luulevat, että koska puhun niin kuin he puhuvat, ajattelen myös niin kuin he ajattelevat.

DKVH s. 250: Finnisch spreche ich genauso gut wie die Finnen, und das erzeugt eine gefährliche Illusion: Die Menschen um mich herum glauben, dass ich genauso denke wie sie, nur weil ich genauso sprechen kann.

Suomenkielisessä lähdetekstissä päähenkilö kertoo puhuvansa suomea lähes natiivitasoisesti, kun taas saksannoksessa kielitaidon kehutaan olevan täsmälleen yhtä hyvä kuin suomalaisilakin. Tätä korvausta voisi periaatteessa pitää liioitteluna ja siksi tekstiä värittäväenä korvauksena. Toisaalta kyse voisi olla myös kohdekulttuuriin liittyvästä muutoksesta: kyllähän Schatz todennäköisesti maanmiestensä näkökulmasta osaa suomea yhtä hyvin kuin äidinkielen puhuja, vaikka suomalainen ehkä kuulisikin eron. Tässä häilyvässä tapauksessa saksannokseen tehty muutos on mielestäni silti korjaava korvaus. Vaikka aikuisen katsotaan usein olevan mahdotonta viedä uuden vieraan kielen osaamista natiivitasolle, Schatzin hyvä suomen kielen taito ääntämyksineen kaikkineen on tunnettu tosiasia. Kirjoittaahan hän suomeksi kirjojakin – mitä monikaan suomea äidinkielenään puhuva ei tee. Lisäksi voi olla, että Schatzin kielitaito on teosten julkaisuajankohtien välillä entisestään kehittynyt. Tämä selittäisi tarpeen tekstin päivitysluontoiselle korjaamiselle.

Näiden linjanvetojen jälkeen korvausten voidaan todeta jakautuneen jopa seitsemään ryhmään: tekstiä selventäviin, korjaaviin, tiivistäviin, värittäviin ja siistiviin korvauksiin sekä lähde- ja kohdekulttuuriin liittyviin korvauksiin. Kunkin ryhmän suuruus käy ilmi seuraavasta kuvaajasta.

Kuva 3. Eri korvaustyyppien esiintyminen tutkimusaineistossa.

Vaikka korvausten luokittelu on haasteellista, on selvää, että useimpien lisäysten tapaan myös suurin osa korvauksista johtuu pyrkimyksestä värittää tekstiä. Käännöksestä halutaan siis tehdä jollakin tapaa alkuperäistä huvittavampi, nokkelampi tai muuten vaikuttavampi.

Esimerkki 28

RM s. 12: Et pakottanut minua käyttämään pitkiä kalsareita, et antanut ohjeita kun ensimmäisellä tyttöystävälläni oli kuukautiset etkä nuollut haavojani kun kaaduin fillarilla.

DKVH s. 13: Du hast mich nicht gezwungen, lange Unterhosen zu tragen, du hast mir keine guten Rat-schläge gegeben, als meine erste Freundin ihre Tage zu spät kriegte, und du hast mir nicht die blutigen Knie gelect, wenn es mich mit dem Rad auf die Schnauze haute.

Esimerkki 29

RM s. 28: Olin jo edennyt kymmeniä metrejä talosta kun kuulin Giselan huutavan:

DKVH s. 29: Ich war schon einige Dutzend Meter von dem Haus, in dem wir wohnten, entfernt, als ich Giselas schrilles Falsett hörte:

Yllä olevissa esimerkeissä on nähtävissä tekstin värittämistä tyypillisimmillään. Lähdeteksti olisi ollut käännettävissä sellaisenaankin, mutta Schatz on nähtävästi halunnut elävöittää kohdetekstiä toisenlaisilla ratkaisuilla. Esimerkissä 28 saksannoksen ”du hast mir nicht die blutigen Knie gelect” on yllättävämpi ja inhorealistsuudessaan kenties myös vaikuttavampi ilmaisu kuin lähdetekstin hieman kliseinen ”etkät nuollut haavojani”. Esimerkissä 29 taas on

hyödynnetty humoristisia elementtejä. Sen sijaan, että teoksen kertoja kuulisi Giselan yksinkertaisesti huutavan, hän kuulee ”Giselan kimeän falsetin” ilman, että kontekstissa olisi varsinaisesti kyse laulamisesta. Huomionarvoista on myös, että falsetti on oikeastaan miesten lauluääni, kun taas Giselalla viitataan epäilemättä naiseen.

Korvauksilla on yhteisiä piirteitä myös poistojen kanssa. Tutkimusmateriaalissa esiintyvistä korvauksista kaikkiaan 17 vaikuttaa johtuneen tekstin tiivistämisestä, jonka todettiin olevan syynä myös useimpiin poistoihin (ks. kuva 2, s. 47).

Esimerkki 30

RM s. 31: En ikinä luovuttaisi siemennestettäni tälle naiselle, vaikka hän olisi kuinka hyvä kokki, vaikka hän olisi kuinka isäni vaimo ja vaikka saisin viisisatasia päivittäin.

DKVH s. 33: Niemals, unter gar keinen Umständen würde ich meinen Samen spenden, auch wenn ich täglich einen Fünfhunderter kriegen würde!

Esimerkki 31

RM s. 117: Rentouduin ja nautin siitä, että vihdoin joku tuntui olevan aidosti kiinnostunut siitä, kuka minä olen, mistä minä tulen ja mitä minä teen.

DKVH s. 132: Ich entspannte mich und genoss es, dass jemand sich wirklich für mich zu interessieren schien.

Esimerkin 30 suomenkielisessä katkelmassa luetellaan kolme ehtoa, joiden täytyessäkään päähenkilö ei luovuttaisi siemennestettään: ”vaikka hän olisi kuinka hyvä kokki, vaikka hän olisi kuinka isäni vaimo ja vaikka saisin viisisatasia päivittäin”. Käännökseen näistä on päätynyt vain viimeinen, kun taas kaksi ensimmäistä on tiivistetty muotoon ”unter gar keinen Umständen”, ’ei yhtään missään olosuhteissa’. Ratkaisulle ei vaikuta olevan muuta perustetta kuin tekstin lyhentäminen, sillä korvatuissa kohdissa ei ole mitään kyseenalaista saati siksi häivyttämisen arvoista. Sama pätee esimerkkiin 31, jossa päähenkilön keskustelukumppani ei käännöksessä olekaan kiinnostunut ”siitä, kuka minä olen, mistä minä tulen ja mitä minä teen” vaan yksinkertaisesti ”für mich”, ’minusta’.

Myös tekstiä selventäviä korvauksia esiintyy aineistossa 17 kappaletta. Selventävien lisäysten tavoin ne perustuvat pyrkimykseen muotoilla käännöksestä lähdetekstiä selkeämpi ja helppo-

tajuisempi kokonaisuus, jota lukiessa huomio ei kiinnity vääriin asioihin. Esimerkiksi seuraavan katkelman suomenkielinen versio saattaa hyvinkin ihmetyttää lukijoita.

Esimerkki 32

RM s. 227: Rakkaani oli jäänyt kuolleen tätinsä vangiksi.

DKVH s. 245: Meine Liebste war zur Sklavin ihrer Millionen geworden.

Esimerkissä on kyse jo kertaalleen mainitusta tilanteesta, jossa amerikkalainen yhtiö on tarjoutunut ostamaan Camilla Lindgreniltä oikeudet hänen tätinsä taideteoksiin. Suomalaisten reaktiota pelkäävä Lindgren kieltäytyy, jolloin kertoja toteaa tämän jääneen ”kuolleen tätinsä vangiksi”. Koska ilmaisu saattaa varainhallinta-assosiaatioiden sijaan herättää myös aavemaisia mielikuvia, se on käännöksessä korvattu toisella. Nyt Lindgren on täsmällisemmin ”Sklavin ihrer Millionen”, ’miljooniensa vanki’.

Hieman eri asia ovat tekstiä korjaavat korvaukset. Näissä tapauksissa lähdeteksti saattaa jo sinällään olla selkeä, helppolukuinen ja asiallinen. Mikäli asiasisältöä on siitä huolimatta käännöksen vastaavassa kohdassa muutettu, kyse lienee virheiden oikaisemisesta.

Esimerkki 33

RM s. 8: Äiti oli tullut perjantaiamuna sairaalaan.

DKVH s. 8: Man hatte sie am Freitagvormittag ins Krankenhaus eingeliefert.

Yllä olevissa katkelmissa kerrotaan päivästä, jona päähenkilön äiti saapui sairaalaan synnyttämään. Lähdetekstissä ajankohdaksi ilmoitetaan perjantaiamu, eikä lukijalle anneta tarkkaa tietoa siitä, miten äiti oli sairaalaan päätenyt: ”äiti oli tullut” voidaan ymmärtää joko siten, että tämä oli kulkenut sairaalaan omin avuin tai siten, että kerronta alkaa vasta sairaalasta eikä sitä edeltäviin tapahtumiin oteta kantaa. Saksankielisessä käännöksessä ajankohta puolestaan on vaihdettu perjantaiamupäiväksi, minkä lisäksi kerrotaan, että äiti oli tuolloin kuljetettu sairaalaan. Korjaamisen kannalta oleellisempi muutos liittyy juuri ajanmääreeseen, joka saattaa olla tarkentunut Schatzille vasta alkuteoksen julkaisemisen jälkeen.

Esimerkki 34

RM s. 19: Ylioppilastutkinnon jälkeen Länsi-Saksan Bundeswehr* kutsui minut palvelemaan nuoren henkeni uhalla isänmaani vauraampaa puolikasta. Meillä lännessä asevelvollisuus kesti viisitoista kuukautta, idässä täydet kaksi vuotta.

* Liittotasavallan hyökkäysvoimat

DKVH s. 19: Unmittelbar nach dem Abitur luden mich die westdeutschen Streitkräfte ein, unter Einsatz meines jungen Lebens die wohlhabendere und größere Hälfte meines Vaterlandes zu verteidigen. Bei uns dauerte die Wehrpflicht 15 Monate, im Osten waren es sogar 18.

Esimerkissä 34 Schatz vertaa asevelvollisuuden pituuksia Länsi- ja Itä-Saksassa. Lähdetekstin mukaan Länsi-Saksan asevelvollisuus kesti 15 kuukautta, kun taas Itä-Saksassa sen pituus oli ”täydet kaksi vuotta” eli 24 kuukautta. Kohdetekstissä idän asevelvollisuuden kerrotaan kuitenkin kestäneen ”sogar 18”, ’jopa 18’ kuukautta. Kyseessä on korjaus, sillä DDR:ssä asepalveluksen kesto oli juuri 18 eikä suinkaan 24 kuukautta (ks. Wenzke 1994).

Tekstin siistiminen puolestaan kytkee korvaukset jälleen poistoihin. Siistivien korvausten ja siistivien poistojen taustalla kun vaikuttaisi olevan sama pyrkimys välttää sukulaisten, tuttavien ja muun kohdeyleisön sokeeraamista, ja ainoastaan toteutustapa on erilainen.

Esimerkki 35

RM s. 14: Jäätyään leskeksi isä ryhtyi katolisen tyttölyseon musiikinopettajaksi ja etsi epätoivon vimmalta korviketta edesmenneelle vaimolleen. Minut parkkeerattiin jommankumman isoäidin hellään huomaan, välillä taas sain nauttia kirkon sisäoppilaitoksen perinteisen kekseliäistä kasvatusmenetelmistä, pari kertaa isä ehti jopa mennä uusiin naimisiin ja erota. Murrosikäni sain viettää isän kanssa hänen leskimiesboksissaan kuuntelemalla, miten hän viereisessä huoneessa pani minua muutaman vuoden vanhempia oppilaitaan (hän sentään aina odotti kunnes he olivat saaneet luostarikoulun päästötodistuksen).

DKVH s. 15: Der Tod meiner Mutter warf meinen Vater für viele Jahre aus der bürgerlichen Bahn, und ich durfte als sein Satellit die Beschleunigung genießen.

Lähdeteoksessa kerrotaan seikkaperäisesti päähenkilön isän seura- ja sukupuolielämästä. Käännöksessä tämä kokonainen kappale on korvattu yhdellä ainoalla virkkeellä. Kyse ei kuitenkaan ole poistosta vaan nimenomaan korvauksesta, sillä saksannoksen virke on eräänlainen kaunisteltu tiivistelmä kohdan alkuperäisestä sisällöstä eikä mikään osa sen sisällöstä ole suora käännöstä. Kuten varsinaisten poistojen kohdalla todettiin, tämänkaltainen tekstin siistiminen on tekstin henkilökohtaisuuden vuoksi ymmärrettävää: Kerrottiinpa omaelämäkerran olevan miten fiktiivinen hyvänsä, ei tavallinen lukija useinkaan osaa mieltää sitä yhdeksi kaunokirjalliseksi teokseksi kirjailijan muun tuotannon joukossa. Niinpä saksankieliset paljastuk-

set saksalaisten sukulaisten yksityisasiosta aiheuttaisivat kiusallisia tilanteita niin tekstissä mainituille henkilöille kun tämän läheisillekin.

Esimerkki 36

RM s. 225: ”Totta se on, hyvä herra. *Me* tapoimme kuusi miljoonaa juutalaista, ja teitä suomalaisia ei ole kuin vaivaiset viisi miljoonaa! Kehottaisin teitä suurempaan varovaisuuteen!”
Olisin ehkä saanut pienehkön skandaalin aikaan, mutta entisenä kersanttina en sittenkään ryhtynyt siihen.

DKVH s. 243: „Herr Rosenbusch, ich verbitte mir solche Anspielungen! Mein Großvater ist im Konzentrationslager umgekommen, jawoll! War so betrunken, dass er vom Wachturm gefallen ist!“
Soviel Zivilcourage hatte ich dann aber doch nicht.

Katkelmassa kerrotaan, mitä päähenkilö olisi halunnut vastata häntä television keskusteluohjelmassa syyllistäneelle suomalaiselle juutalaismiehelle. Lähdetekstissä hän uhkailee epäsuorasti, että koska saksalaiset tappoivat aikoinaan kuusi miljoonaa juutalaista, ei viisi miljoonaa suomalaistakaan olisi ongelma. Etenkään Saksassa ei kuitenkaan maan historian vuoksi olisi soveliasta vitsailla aiheesta. Viittaus tappamiseen onkin käännöksessä korvattu niin ikään natsi-Saksaan liittyvällä mutta leikkisämmällä puheenparrella, jossa päähenkilö kertoo myös oman isoisänsä kuolleen keskitysleirillä tämän pudottua vartiotornista.

Tutkimusaineistossa esiintyy myös joukko varsinaisia saksankieliseen kohdekulttuuriin liittyviä korvauksia. Niistä havainnollisin esimerkki on kenties seuraava:

Esimerkki 37

RM s. 8: Äidillä ja minulla oli ollut tapana polttaa askillinen tupakkaa päivässä koko raskauden ajan.

DKVH s. 7: Mama und ich hatten es uns zur Gewohnheit gemacht, während der gesamten Schwangerschaft eine Packung HB am Tag zu rauchen.

Lähdetekstissä kerrotaan päähenkilön äidin – ja samalla tämän lapsen – polttaneen raskausaikana askillisen tupakkaa päivässä. Kohdetekstiin *tupakka*-sanaa ei ole käännetty suoraan, vaan se on korvattu saksalaisen HB-tupakkamerkin nimellä. Täten kohdekielisille lukijoille tarjotaan heidän kokemuspiiriinsä kuuluvaa lisäinformaatiota. Kyseessä onkin tavallaan totutun vastainen kulttuurisidonnaisen elementin kääntäminen. Usein kulttuurispesifi tuotemerkki, esine tai asia on kohdetekstissä ymmärtämisvaikeuksien välttämiseksi korvattava esimerkiksi yläkäsitteellä, mutta koska käännettävän tekstin sisältö sijoittuu jo valmiiksi osin kohdekulttuuriin, alkuperäinen yläkäsite on tässä tapauksessa voitu vaihtaa informatiivisempaan ni-

meen. Suomalaisittain vastaava tilanne olisi esimerkiksi silloin, jos Suomeen sijoittuvan saksalaisromaanin *Zigarettenpackung* vaihdettaisiin suomennoksessa *Työmies-askiksi*.

Viimeisenä korvaustyypinä esitellään suomalaiseseen lähdekulttuuriin liittyvät korvaukset, joita niitäkin on tutkimusaineistossa kahdenlaisia. Osassa saksankielisille lukijoille selitetään suomalaisia ilmiöitä, kun taas osassa heille tarjotaan sellaista Suomeen liittyvää tietoa, joka alun perin on kirjoitettu implisiittisempään muotoon.

Esimerkki 38

RM s. 116–117: Suomen alkoholitarjonnan puitteissa vermittuna saa käyttää ainoastaan *Noeilly Pratia* tai aitoa *Martinia* (yksi neljäsosa). Ginin pitää olla *Tanqueraytä*, *Bombay Sapphirea* tai hätätapauksessa *Beefeateria* (kolme neljäsosaa).

DKVH s. 131–132: Da es beim finnischen Monopolhandel ALKO ja nichts Extravagantes gibt, begnügt man sich in unseren Breitengraden mit Tanqueray oder Bombay Sapphire, zur Not (aber wirklich nur zur Not) geht auch Beefeater. Drei Teile Gin in den Kühler, dazu einen Teil Vermouth, am besten Noeilly Prat oder den echten Martiny [sic] Dry

Esimerkki 39

RM s. 125: Lyhytaaltourani huipentuma oli erään P-Pentti P-Paasinen -nimisen p-poliitikon p-puheen p-puhdistaminen. Viiden minuutin puheen siivoaminen ulkomaanlähetystä varten kesti monta tuntia, olin hiestä märkä ja toimituksen lattia oli pieniä nauhan p-palasia täynnä.

DKVH s. 141: Als Einstand musste ich eine Rede des damaligen finnischen Außenministers P-P-Pertti P-P-Paasio schneiden. Die fünfminütige Rede vom schlimmsten Stottern zu befreien, dauerte viele Stunden, und als ich endlich fertig war, war der Boden des Büros mit braunen Tonbandschnipseln übersät.

Esimerkissä 37 Schatz antaa lähdetekstissä ymmärtää, että Suomen alkoholitarjonta olisi normaalia vaatimattomampi. Käännöksessä ”Suomen alkoholitarjonnan puitteissa” on ymmärrettävästi korvattu selityksellä Suomen alkoholimonopolista, joka keskieuropalaisesta näkökulmasta on varmasti vieras järjestelmä. Erikoisempi korvaus esiintyy kuitenkin esimerkissä 38, jonka lähdetekstikatkelmassa kerrotaan änkyytävästä poliitikosta, Pentti Paasisesta. Kuten Camilla Lindgreninkin tapauksessa, Schatz on keksinyt peitenimen suomalaiselle julkisuuden henkilölle, joka tällä kertaa on mitä ilmeisimmin änkyyksestään tunnettu entinen kansanedustaja ja ministeri Pertti Paasio. Tulkinnan vahvistaa saksannos, jossa peitenimen sijaan on yllättäen käytetty Paasion oikeaa nimeä. Kohdekulttuurissa Paasio ei toki liene kovinkaan tunnettu, mikä tekee hänen yksityisyytensä suojaamisesta tarpeetonta. Toisaalta peitenimi on

lähdetekstissäkin melko merkityksetön, sillä se ja oikea nimi ovat huomattavan samankaltaisia eikä änkytys tuntomerkinä muutenkaan juuri jätä sijaa vaihtoehdoille.

Alaluvun alussa totesin korvausten olevan motiiviperusteisen jaottelun kannalta kaikkein ongelmallisin adaptaatioryhmä. Vaikka korvausten syy on siis usein vaikea määritellä, niitä voidaan kuitenkin pitää myös adaptaatioista tarpeellisimpina. *Der König von Helsinki* olisi toki toimiva käännös myös ilman väritettyjä ilmaisuja, HB-askia ja Pertti Paasiota. Silti esimerkiksi asiavirheiden korjaaminen, suomalaisten ilmiöiden selittäminen ja natsiviittausten pehmentäminen ovat uskoakseni tehneet siitä kohdeyleisön kannalta miellyttävämmän lukokemuksen.

5.4.4 Yhteenveto

Vaikka eri adaptaatiotyyppien esiintymistiheydessä onkin hieman variaatiota, voidaan todeta, että lisäykset, poistot ja korvaukset ovat tutkimusaineistossa lähestulkoon yhtä yleisiä. Useimmiten on vaikea tietää, mistä syystä sekä lähde- että kohdetekstin kirjoittajana toiminut Schatz on ratkaisuihinsa päätenyt. Muutettujen kohtien alkuperäisen sisällön perusteella voidaan kuitenkin tehdä jonkinlaisia päätelmiä, jolloin Schatzin pragmaattisten adaptaatioiden motiiveina voidaan pitää esimerkiksi tekstin selventämistä, korjaamista, tiivistämistä, värittämistä tai siistimistä. Myös lähde- ja kohdekuulttuuri ovat osaltaan vaikuttaneet joidenkin tekstikohtien editoimiseen.

Muutosten tarpeellisuus on yhtä kaikki usein kyseenalaista. Kuten edellä totesin, esimerkiksi suoranaisten asiavirheiden korjaaminen ja kulttuuriviittausten avaaminen ovat toki usein paikallaan. On silti huomattava, että suurin osa sekä lisäyksistä että korvauksista on tehty nimenomaan tekstin värittämiseksi eikä niinkään lukijan palvelemiseksi. Paikoin tuntuukin siltä, ettei kohdeteksti ole lähdetekstin tulkinta vaan täydennysosa: Schatz on luonut kertomukselleen suomenkielisen pohjan, jota hän on sittemmin äidinkielellään pystynyt viemään uusille tasoille. Samaan viittaa Tanquero (2000, 59–61), joka huomauttaa kirjailijan luovuuden kohdistuvan käännösvaiheessa vaistomaisesti enemmän ilmaisutapaan kuin esimerkiksi henkilö- hahmojen tai tapahtumien kehittelyyn. Jälkimmäisethän on luotu jo aiemmin.

Tekstin värittämisen ohella myös sen siistiminen tuntuu olleen lukuisten adaptaatioiden motiivina. Vaikka tietynlainen kaunistelu osoittautui analyysissä viisaaksi valinnaksi, havainnos-

ta ei voida tehdä laajoja yleistyksiä: ulkopuolinen kääntäjä olisi todennäköisesti ilman eri toivomusta editoinut korkeintaan sellaiset kohdat, jotka saattaisivat loukata koko kohderyhmää (esim. viittaukset natsismiin) eivätkä pelkästään kirjailijan perhettä. Toisaalta monet muutkin Schatzin tekemät muutokset (esim. kokonaiset uudet kappaleet) ovat niin mittavia, ettei monikaan tavallinen kaunokirjallisuuden kääntäjä olisi arvannut ryhtyä samaan. Tässä kohtaa onkin hyvä huomata Schatzin käännösratkaisujen liittyvän kenties myös hänen kokemattomuuteensa, sillä tiettävästi hän ei ole kääntänyt muita kuin omia kaunokirjallisia teoksiaan.

Kaiken kaikkiaan en usko Schatzin punninneen yksittäisten muutosten tarpeellisuutta tai merkitystä kovinkaan tarkkaan. Arvelen, että itsekkääntäjän ratkaisujen taustalla on yksinkertaisesti ollut vaistonvarainen pyrkimys parantaa tekstiä ja tehdä siitä kohdekulttuurin edustajille sopiva. Käännösten laatua arvioidessa tuleekin ajatella ensisijaisesti sitä, mitä ja keitä varten tarkasteltava käännös on tehty. *Der König von Helsinki* täyttää hyvin tehtävänsä kohdekulttuurissa ja saavuttaa sille oletettavasti asetetun päämäärän: Käännös esittelee saksankielisille lukijoille heille verrattain tuntemattoman mediapersoonan ja kertoo heille tämän elinympäristöstä ehkä hieman enemmän kuin alun perin suomalaisille. Sisältöä on siis sopeutettu uuden kohderyhmän mukaiseksi – mutta onko käännös enää lähdeteoksensa todellinen vastine?

Ensimmäinen tutkimushypoteesini oli, että kohdeteksti on mukautettu vastaanottajien tarpeisiin ja että siinä siksi esiintyy runsaasti pragmaattisia adaptaatioita. Tämä oletus piti todistettua paikkansa. Toinen hypoteesi liittyi kohdetekstin luokitteluun: koska uskoin adaptaatioiden runsauteen, arvelin kohdetekstin olevan sen vuoksi muunnelma eikä käännös. Kuten alaluvussa 2.3 todettiin, Beckettin teoksia tutkinut Fitch (1988) on omissa pohdinnoissaan päätenyt paradoksaaliseen tulokseen. Vaikka Beckettin tekstien väliset poikkeamat ovat hänestä liian suuria, jotta niistä jälkimmäistä voitaisiin kutsua perinteiseksi käännökseksi, ne ovat toisaalta myös niin samankaltaisia, ettei toista tekstiä voida pitää myöskään itsenäisenä teoksena (mts. 78). Samaa kaavaa noudattavat periaatteessa myös *Rakasta minut* ja *Der König von Helsinki*, mutta asiaa voidaan mielestäni tarkastella myös mustavalkoisemmin.

Alaluvun 4.3 lopussa totesin pitäväni käännöksenä tekstiä, joka sisällöltään ja tulkinnaltaan vastaa mahdollisimman tarkasti lähdetekstiä ja jonka kääntäjä ja kohdekulttuurikin käännökseksi määrittelevät. Muunnelmaksi taas määrittelin tekstin, jossa on runsaasti muita kuin käännökselle ominaisia variantteja ja jolla halutaan saavuttaa alkuperäisestä poikkeavia päämääriä. Näiden ehtojen perusteella *Der König von Helsinki* vaikuttaisi olevan ensisijaisesti

muunnelma. Sen sisältö poikkeaa monin paikoin huomattavasti alkuteoksesta, ja kuten analyysi osoitti, kyseiset poikkeamat eivät suinkaan rajoitu pelkästään käännöksille ominaisiin variantteihin: kielen vaihtumiseen, käännösvirheisiin tai hienosyisiin kielellisiin muutoksiin. Sen sijaan kohdetekstissä esiintyy runsaasti muutoksia, jotka Schreiberin (1993) mukaan liittyvät nimenomaan muunnelmiin. Näitä ovat esimerkiksi tekstin yksinkertaistaminen, parantaminen ja siistiminen (mts. 105). Kuten edellä kävi ilmi, myös kohdetekstin päämäärä poikkeaa jo kohderyhmän vuoksi jonkin verran alkuperäisestä. Koska useimmat Schatzin maanmiehet eivät tunne häntä läheskään niin hyvin kuin suomalaiset, teos toimii myös hänen esitelynsä – olkoonkin, että kyseessä on enemmän tai vähemmän fiktiivinen teksti.

Toisaalta on huomattava, että tekstillä on kohdekulttuurissa käännöksen status. *Der König von Helsinki* -teoksen nimiölehdellä lukee ”deutsche Übersetzung vom Autor”, ja Schatz itsekin puhuu toiminnastaan kääntämisenä (ks. YleX Aamupalat 2010). Edellä kuitenkin todettiin, ettei Schatz välttämättä tunne kääntämisen yleisiä normeja, ja siksi hän saattaa laskea kääntämiseksi myös tavallista radikaalimman editoimisen. Voidaan myös olettaa, ettei monikaan kohdekulttuurin edustaja kykene lukemaan suomenkielistä lähdeostea eikä siksi voi itse ottaa kantaa sen ja kohdetekstin väliseen todelliseen ekvivalenssiin.

6 Pohdintaa ja päätelmiä

Analyysini osoitti, että lähdetekoksen kirjoittajan itse laatima käännös saattaa poiketa alkuperäisestä huomattavastikin. Tavallisen kääntäjän kannalta havainto on mielenkiintoinen. Vaikka näkemys kaunokirjallisuuden kääntämisestä ja sen käytännöistä on viime vuosikymmeninä avartunut, käännösten edellytetään usein edelleen olevan niin uskollisia kuin mahdollista. Kääntämisen teoriaan perehtymätön ei kuitenkaan aina tiedosta, että toisinaan juuri lähdetekstistä poikkeaminen tekee käännöksestä toimivan ja vaikutukseltaan alkuperäistä vastaavan. Oman teoksensa kääntäjänä toiminut Schatz päätyi tekemään tekstiin huomattavia muutoksia, vaikka hän luonnollisesti tunsikin tarkalleen myös kirjailijaminänsä intentiot. Tästä voidaan päätellä, ettei ehdoton uskollisuus lähdetekstiä ja kirjailijaa kohtaan välttämättä ulkopuolistenkaan kääntäjien töissä aina palvele tarkoitustaan.

Ajatuksia herättää toisaalta myös se, oliko Schatz välttämättä paras mahdollinen kääntäjä tekstilleen. Onpa kyseessä sitten omaelämäkerta tai muu teos, itsekääntäjillä tekstin omakohvaisuus saattaa hyvinkin houkuttaa tekemään siihen myös tarpeettomia muutoksia. Tällöin lopputuloksesta voi tulla kaikkea muuta kuin neutraali – todettiinhan myös *Der König von Helsinki* pikemminkin muunnelmaksi kuin käännökseksi. Mikäli siis käännöksen efektin sijaan halutaan korostaa sen asiasisällön muuttumattomuutta, on ulkopuolisella kääntäjällä objektiivisuutensa vuoksi etulyöntiasema.

Niin sanotun tavallisen kääntäjän työssä olisi lopputuloksen kannalta ihanteellista, mikäli kääntäjä ja kirjailija pystyisivät kaikissa tapauksissa kommunikoimaan keskenään käännösprosessin aikana. Jatkuva yhteydenpito mahdollistaisi sen, että kääntäjä voisi tarvittaessa kysyä kirjailijan mielipidettä esimerkiksi juuri lisäyksiin, poistoihin ja korvauksiin, jotka ehkä hänen mielestään olisivat tarpeen. Vaikka kirjailijoilla usein on tapana puolustaa tekstiensä koskemattomuutta ja pysyä kannassaan viimeiseen asti, monet kääntäjää epäilyttävät mutta käännöstä kehittävät muutokset saattaisivat myös saada siunauksensa. Toki kääntäjien ja kirjailijoiden yhteydenpito on tekniikan kehittymisen myötä jo lisääntynyt, ja hyvänä esimerkkinä toisenlaisesta onnistuneesta ratkaisusta toimivat aluvuossa 2.3 mainitut Grassin kääntäjäseminaarit. Oman kiinnostavan tutkimuskohteensa tarjoaisi siis myös kirjailijoiden ja heidän teostensa kääntäjien vuorovaikutus.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana oli yksittäistapaus, eikä lopputuloksen perusteella siksi voida tehdä sen laajempia yleistyksiä omien käännösten luonteesta kuin esimerkiksi Beckettä analysoitaessa. Se ei kuitenkaan ollut tavoitteenanikaan, sillä itsekääntämisen tutkimusta on joka tapauksessa tärkeää laajentaa useampiin kirjailijoihin ja kielipareihin; tulevaisuudessa huomioon tulisi ottaa myös länsimaisen kulttuurin ulkopuoliset itsekääntäjät. Juuri perusteiliset tapaustutkimukset lienevät paras keino valottaa tätä tähän asti vähälle huomiolle jäänyttä käännöstieteen osa-aluetta. Aika näyttää, millaisia suuntaviivoja ne kaikki yhdessä lopulta asettavat: *Käännös vai erikielinen muunnelma?*

Lähteet

Tutkimusaineisto

- Schatz, Roman 2009 [2006]. *Rakasta minut*. 4. painos. Johnny Kniga, Juva.
Schatz, Roman 2010 [2008]. *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde*. Käännös Roman Schatz. 1. taskukirjapainos. Bastei Lübbe, Köln.

Painetut lähteet

- Beaujour, Elizabeth Klosty 1989. *Alien Tongues: Bilingual Russian Writers of the “First” Emigration*. Cornell University Press, Ithaca.
Chesterman, Andrew 1997. *Memes of Translation*. Benjamins, Amsterdam.
Eilenberger, Wolfram 2010. *Finnen von Sinnen: Von einem, der auszog, eine finnische Frau zu heiraten*. Blanvalet, München.
Fitch, Brian T. 1988. *Beckett and Babel: An Investigation into the Status of the Bilingual Work*. University of Toronto Press, Toronto.
Forster, Leonard 1970. *The Poet’s Tongues: Multilingualism in Literature*. Cambridge University Press, London.
Grutman, Rainier 1998. Auto-translation. Baker, Mona & Malmkjær, Kirsten (toim.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Routledge, London. 17–20.
Hassinen, Sirje 2002. Ollako kaksikielinen vai eikö olla? *Virittäjä* 3/2002. 405–409.
Hickey, Leo (toim.) 1998. *The Pragmatics of Translation*. Multilingual Matters, Clevedon.
Hokenson, Jan Walsh & Munson, Marcella 2007. *The Bilingual Text: History and Theory of Literary Self-Translation*. St. Jerome, Manchester.
Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen: Johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Juva.
Kapari-Jatta, Jaana 2008. *Pollomuhku ja Posityyhtynen*. Tammi, Helsinki.
Koskinen, Kaisa 2004 [2001]. Ekvivalenssista erojen leikkiin – käännöstiede ja kääntäjän etiikka. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.), *Alussa oli käännös*. 4. painos. Tampere University Press, Tampere. 374–387.
Kunkel-Razum, Kathrin, Scholze-Stubenrecht, Werner & Wermke, Matthias (toim.) 2007. *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 6. painos. Dudenverlag, Mannheim.
Lamping, Dieter 1992. Die literarische Übersetzung als de-zentrale Struktur: Das Paradigma der Selbstübersetzung. Kittel, Harald (toim.), *Geschichte, System, literarische Übersetzung = Histories, systems, literary translations*. Schmidt, Berlin. 212–227.
Lefevre, André 1975. *Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint*. Van Gorcum, Assen.
Leppihalme, Ritva 1997. *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*. Multilingual Matters, Clevedon.
Linnér, Sven 1978. Psykologinen ja biografinen kirjallisuuden tutkimus. Käännös Ritva Haavikko. Haavikko, Ritva (toim.), *Kirjallisuuden tulkinta ja opetus*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
Nord, Christiane 1997. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. St. Jerome, Manchester.
Nord, Christiane 2009 [1988]. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 4. painos. Groos, Tübingen.

- Oittinen, Riitta 1995. *Kääntäjän karnevaali*. Tampere University Press, Vammala.
- Oittinen, Riitta 2000. Kääntäminen uudelleenlukemisena ja uudelleenkirjoittamisena. Paloposki, Outi & Makkonen-Craig, Henna (toim.), *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*. Ammattikielten ja kääntämisen opintokokonaisuus, Helsinki. 265–285.
- Oittinen, Riitta 2004 [2001]. Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisesta kääntämisestä. Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.), *Alussa oli käänös*. 4. painos. Tampere University Press, Tampere. 165–185.
- Popovič, Anton 1976. *Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. University of Alberta, Edmonton.
- Prunč, Erich 2007. *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Frank & Timme, Berlin.
- Pym, Anthony 1992. *Translation and Text Transfer: An Essay on the Principles of Intercultural Communication*. Lang, Frankfurt am Main.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Niemeyer, Tübingen.
- Risset, Jacqueline 1984. Joyce translates Joyce. Käännös Daniel Pick. Shaffer, E. S. (toim.), *Comparative criticism 6*. Cambridge University Press, Cambridge. 3–21.
- Schleiermacher, Friedrich 1997 [1813]. On the Different Methods of Translating. Käännös Douglas Robinson. Robinson, Douglas (toim.), *Western Translation Theory from Herodotus to Nietzsche*. St. Jerome, Manchester. 225–238.
- Schmitz, Dieter Hermann 2011. *Die spinnen, die Finnen: Mein Leben im hohen Norden*. Ullstein, Berlin.
- Schreiber, Michael 1993. *Übersetzung und Bearbeitung: Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs*. Narr, Tübingen.
- Schreiber, Michael 1997. Übersetzungsverfahren – Klassifikation und didaktische Anwendung. Fleischmann, Eberhard, Kutz, Wladimir & Schmitt, Peter A. (toim.), *Translati- onsdidaktik*. Narr, Tübingen. 219–226.
- Schreiber, Michael 1999. Übersetzungstypen und Übersetzungsverfahren. Snell-Hornby, Mary, Hönig, Hans G., Kußmaul, Paul & Schmitt, Peter A. (toim.), *Handbuch Translation*. Stauffenburg, Tübingen.
- Schwarzmann, Phil 2011. *How to Marry a Finnish Girl: Everything You Want to Know about Finland, that Finns Won't Tell You*. Gummerus, Helsinki.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988. *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Gaudeamus, Helsinki.
- Stolze, Radegundis 2008 [1994]. *Übersetzungstheorien: Eine Einführung*. Narr, Tübingen.
- Tanqueiro, Helena 2000. Self-Translation as an Extreme Case of the Author-Translator Dialectic. Käännös Jacqueline Minett. Beeby, Allison, Ensinger, Doris & Presas, Marisa (toim.), *Investigating Translation: Selected Papers from the 4th International Congress on Translation, Barcelona, 1998*. Benjamins, Amsterdam. 55–63.
- Toury, Gideon 1995. *Descriptive Translation Studies and beyond*. Benjamins, Amsterdam.
- Vehmas-Lehto, Inkeri 1999. *Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan*. Finn Lectura, Helsinki.
- Venuti, Lawrence 1995. *Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge, London.
- Vinay, Jean-Paul & Darbelnet, Jean 1958. *Stylistique comparée du français et de l'anglais: Méthode de traduction*. Didier, Paris.
- Vinay, Jean-Paul & Darbelnet, Jean 1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Käännös Juan C. Sager & M.-J. Hamel. Benjamins, Amsterdam.

- Weizman, Elda & Blum-Kulka, Shoshana 1987. Identifying and Interpreting Translated Texts: On the Role of Pragmatic Adjustment. *Indian Journal of Applied Linguistics* 13 (2). 61–73.
- Westö, Kjell 2006. *Missä kuljimme kerran*. Käännös Katriina Savolainen. 5. painos. Otava, Keuruu.
- Whyte, Christopher 2002. Against Self-Translation. *Translation and Literature* 11:1. 64–71.
- von Wilpert, Gero 2001 [1989]. *Sachwörterbuch der Literatur*. 8. painos. Kröner, Stuttgart.
- Winkler, Magdalena 2010. *Beckett ≠ Beckett: Samuel Becketts Methode der Selbstübersetzung am Beispiel von En attendant Godot / Waiting for Godot*. Universität Wien, Theater-, Film- und Medienwissenschaft, Diplomarbeit.

Elektroniset lähteet

- Google 2012. ”Werde wie du bist”. [Www-dokumentti].
<http://www.google.fi/search?hl=fi&client=firefox-a&rls=org.mozilla%3Afi%3Aofficial&biw=1280&bih=915&noj=1&scient=psy-ab&q=%22werde+wie+du+bist%22&oq=%22werde+wie+du+bist%22&aq=f&aqi=&aql=&gs_l=serp.12...0.0.0.36170.0.0.0.0.0.0.0.0..0.0.nGXFLxfALw4&tbo=1>. Luettu 27.5.2012.
- Grönros, Eija-Riitta, Haapanen, Minna, Heinonen, Tarja Riitta, Joki, Leena, Nuutinen, Liisa, Vilkamaa-Viitala, Marjatta, Eronen, Riitta, Lehtinen Outi 2008. *MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy.
- MonAKO Glossary 2010. Helsingin yliopisto. [Www-dokumentti].
<http://www.ling.helsinki.fi/monako/atk/glossary_ab.shtml>. Luettu 13.11.2010.
- Iltasanomat 2006. Roman Schatz erosi elämäkumppanistaan. [Www-dokumentti].
<<http://www.iltasanomat.fi/viihde/roman-schatz-erosi-elamankumppanistaan/art-1288337382690.html>>. Luettu 17.4.2012.
- Motadel, David 2007. Islam in Germany. [Www-dokumentti].
<<http://www.euro-islam.info/country-profiles/germany/>>. Luettu 30.5.2012.
- MTV3 2007. Tanssii Tähtien Kanssa Roman Schatzille kunnia-asia. [Www-dokumentti].
<<http://www.mtv3.fi/viihde/uutiset/televisio.shtml/502379?mtv3>>. Luettu 22.4.2012.
- MTV3 2012. Roman Schatz perustelee rivoja puheitaan. [Www-dokumentti].
<<http://www.mtv3.fi/viihde/uutiset/televisio.shtml/1508198/roman-schatz-perustelee-rivoja-puheitaan>>. Luettu 29.5.2012.
- Napapiirin Suomalais-Saksalainen Yhdistys r.y. 2012. Yhteystiedot. [Www-dokumentti].
<<http://personal.inet.fi/atk/omega/nssy/NSSYyt.html>>. Luettu 17.4.2012.
- Pajula, Eero 2012. Eero Pajulan kotisivut. [Www-dokumentti].
<<http://personal.inet.fi/atk/omega/index.html>>. Luettu 17.4.2012.
- Sveitsin Ystävät Suomessa ry 2012. Rovaniemen paikallisosasto. [Www-dokumentti].
<<http://www.sveitsi.fi/sys-rovaniemi>>. Luettu 17.4.2012.
- Tucker, G. Richard 1999. A Global Perspective on Bilingualism and Bilingual Education. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.cal.org/resources/Digest/digestglobal.html>>. Luettu 9.11.2011.
- Virta, Tuuli 2007. Roman Schatzin Saksa. [Www-dokumentti].
<<http://www.mtv3.fi/matkailu/ulkomaat/artikkeli.shtml/520864/roman-schatzin-saksa>>. Luettu 22.3.2012.
- Wenzke, Rüdiger 1994. Wehrpflicht und Wehrdienst in der DDR: Aspekte ihrer historischen Entwicklung. *Wissenschaft & Frieden 1994-1*. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.wissenschaft-und-frieden.de/seite.php?artikelID=1031>>. Luettu 2.6.2012.
- Hanhiemon iloinen lipas 2012. WSOY. [Www-dokumentti].

<<http://wsoy.fi/yk/products/show/2381>>. Luettu 13.3.2012.
YleX Aamupalat 2010. Vieraana Roman Schatz. Saatavilla www-muodossa:
<<http://areena.yle.fi/audio/1314349?0>>. Kuunneltu 13.11.2010.

Liitteet

Liite 1. Schatzin saksannokseensa tekemät lisäykset.

nro	katkelma lähdetekstissä (<i>Rakasta minut</i>)	katkelma kohdetekstissä (<i>Der König von Helsinki</i>)
1	Kun olin viiden vanha, minulle ilmoitettiin että minun piti nyt olla oikein vahva poika. (s. 10)	<u>Ein Jahr später</u> , als ich fünf Jahre alt war, teilte man mir mit, dass ich jetzt ein tapferer Junge zu sein habe. (s. 10)
2	Vanha saksalainen sananlasku sanoo: <i>Umsonst ist nur der Tod, und der kostet das Leben...</i> * * Ainoastaan kuolema on ilmainen, ja se maksaa hengen. (s. 11)	Ein altes <u>süddeutsches</u> Sprichwort sagt: Umsonst ist der Tod, und er kostet das Leben. (s. 12)
3	Et pakottanut minua käyttämään pitkiä kalsareita, et antanut ohjeita kun ensimmäisellä tyttöystävälläni oli kuukautiset etkä nuollut haavojani kun kaaduin fillarilla. (s. 12)	Du hast mich nicht gezwungen, lange Unterhosen zu tragen, du hast mir keine <u>guten</u> Ratschläge gegeben, als meine erste Freundin ihre Tage <u>zu spät</u> kriegte, und du hast mir nicht die blutigen Knie geleckt, wenn es mich mit dem Rad auf die Schnauze haute. (s. 13)
4	Olin unohtanut että äidilläni oli ollut paitsi minut myös neljä sisarusta! (s. 13)	Ich hatte <u>im Eifer des Gefechts</u> vergessen, dass meine Mutter außer mir auch noch vier Geschwister hatte! (s. 14)
5	Lämpimällä ilmalla koko kolmenkymmenentuhannen asukkaan kaupunki haisi lihaliemelle eikä kukaan asukkaista vapaaehtoisesti nauttinut <i>Maggi</i> -tehtaan tuotteita. (s. 15)	An <u>kühlen und</u> warmen Tagen stank die ganze Stadt nach Fleischbrühe. (s. 15)
6	Kaverit eivät saaneet tulla katsomaan minua tartuntavaaran takia --. (s. 17)	Meine <u>wenigen</u> Schulkameraden durften mich wegen der Ansteckungsgefahr nicht besuchen --. (s. 18)
7	Ylioppilastutkinnon jälkeen Länsi-Saksan <i>Bundeswehr</i> * kutsui minut palvelemaan nuoren henkeni uhalla isänmaani vauraampaa puolikasta. * Liittotasavallan hyökkäysvoimat (s. 19)	<u>Unmittelbar</u> nach dem Abitur luden mich die westdeutschen Streitkräfte ein, unter Einsatz meines jungen Lebens die wohlhabendere <u>und größere</u> Hälfte meines Vaterlandes zu verteidigen. (s. 19)
8	Heidät siellä rajan toisella puolella koulutettiin puolustautumaan ryhdikkäästi rappeutuvaa kapitalismia – siis nopeita autoja, muodikkaita vaatteita ja laadukasta pornografiaa vastaan. (s. 19)	Unsere Kollegen im Osten lernten, sich standhaft gegen den <u>rapide</u> verfallenden Kapitalismus zu wehren, also gegen schnelle Autos, modische Kleidung, <u>gutes Essen</u> und qualitativ hochwertige Pornographie. (s. 20)
9	”Miehet! Isänmaanne on ylpeä teistä! Isänmaanne tarvitsee teitä! Isänmaanne luottaa teihin! Edellyttämme teiltä omatoimista ajattelua ja itsenäistä toimintaa!” (s. 20)	„Männer! Ihr Vaterland ist stolz auf Sie! Ihr Vaterland braucht Sie! Ihr Vaterland baut auf Sie! <u>Sie sind eine Elitekompanie!</u> Was wir von Ihnen erwarten, ist selbständiges Denken und flexibles Handeln!“ (s. 20)
10	Vääpelin otsaan ilmestyi lapamadon pituinen ja paksuinen suonikohju niin, että aloin huolestua hänen terveydestään. (s. 20)	Auf der Stirn des Feldwebels erschien eine Krampfadern von der Dicke und Länge eines <u>gut genährten</u> Bandwurms, und ich begann, mir ernsthaftige Sorgen um seine Gesundheit zu machen. (s. 21)

11	Minulta meni noin kolme viikkoa sotilaselämän koko järjettömyyden oivaltamiseen. (s. 21)	<u>Als Spätentwickler</u> brauchte ich etwa drei Wochen, um die universale Sinnlosigkeit des Soldatenlebens zu erfassen. (s. 21)
12	Olin KvD†-vuorossa, minun piti siis vuorokauden ajan toimia upseereiden ja aliupseereiden taksikuskina. Sitä varten hallussani oli ilmavoimien volkkaribussi. † Kraftfahrer vom Dienst (s. 22)	Ich war KvD, das bedeutete, dass ich mit einem mir für 24 Stunden anvertrauten <u>olivgrünen</u> VW-Bus für Unteroffiziere und Offiziere den Taxifahrer zu spielen hatte. (s. 23)
13	”Herra kersantti, antakaa minulle avaimet!” hän käski. ”Ajan itse.” (s. 22)	„Herr Hauptgefreiter, <u>steigen Sie aus und</u> geben Sie mir die Schlüssel“, befahl er. „Ich fahre selbst.“ (s. 23)
14	Heti ensimmäisen viikon aikana yksi komppaniame alokas joutui sairastupaan, koska Nato-naula oli lävistänyt hänen poskensa. Nato-nauloiksi kutsuttiin kasarmin keittiön ranskanperunoita, jotka olivat terästäkin kovempia, ilmeisesti siksi, että ne friteerattiin perinteisessä kolmannen valtakunnan koneöljyssä. (s. 23)	Schon während der ersten Woche <u>der Grundausbildung</u> kam es nämlich in der Kantine zu einem <u>Zwischenfall</u> : Einer meiner Schicksalsgenossen musste zum Sanitärer gebracht werden, weil ein Nato-Nagel seine <u>linke</u> Wange durchgebohrt hatte. Nato-Nägeln nannte man die kruppstahlharten Pommes Frites der Mannschaftsküche, <u>obwohl sie nicht in Nato-Öl, sondern</u> in Karrenschmiere <u>aus Restbeständen</u> des Dritten Reichs frittiert wurden. (s. 24)
15	Muutama päivä myöhemmin istuin jännittyneenä Länsi-Berliinin <i>Freie Universitätin</i> * opintolainatointimiston edessä. * ’Vapaa Yliopisto’ (Berliinin perinteinen Humboldt-Yliopisto oli jäänyt jaossa Itä-Berliinin puolelle) (s. 24)	Ein paar Tage später saß ich nervös vor dem BAföG-Büro, <u>auf einem der kilometerlangen Korridore</u> der Berliner Freien Universität. (s. 25)
16	Keräsin paperit talteen, työnsin ne takaisin kirjekoureen ja nousin tuolilta. (s. 25)	Ich sammelte meine Papiere ein, stopfte sie zurück in den <u>braunen</u> Umschlag und stand auf. (s. 26)
17	Olin kolme kertaa läsnä isäni häissä. (s. 26)	Ich war dreimal bei der Hochzeit meines Vaters anwesend, <u>beim letzten Mal als Trauzeuge</u> . (s. 27)
18	Olin jo edennyt kymmeniä metrejä talosta kun kuulilin Giselan huutavan: (s. 28)	Ich war schon einige Dutzend Meter von dem Haus, <u>in dem wir wohnten</u> , entfernt, als ich Giselas schrilles Falsett hörte: (s. 29)
19	Olen iloinen niistä vuosista jotka sain viettää pikkuveljeni kanssa. (s. 28)	<u>Trotz allem</u> bin ich dankbar für die <u>wenigen</u> Jahre, die ich mit Konrad zusammen verbringen durfte. (s. 29)
20	Kun saavuin perille, isä halasi minua ja ojensi minulle pyytämättä viisisataa markkaa. Hän ei kysynyt sanallakaan miten opintoni siellä Berliinissä sujuivat. (s. 30)	Als ich bei ihm <u>im äußersten Süden Deutschlands</u> ankam, umarmte er mich und steckte mir unaufgefordert 500 Mark zu. Er erkundigte sich mit keiner Silbe nach dem Fortschritt meiner Studien im <u>fernen Westberlin</u> . (s. 31)
21	Luise oli laittanut ruokaa – –. (s. 30)	<u>Seine neue Frau</u> Luise hatte gekocht – –. (s. 31)
22	Järkevintä mitä olet koskaan tehnyt, tyhmä pukki, ajattelin. (s. 30)	<u>Wahrscheinlich</u> das Vernünftigste, was du je getan hast, dachte ich. (s. 32)
23	”En kerro sinulle mitään yksityiskohtia, mutta kun se kutsu tulee niin pidä varasi...” (s. 32)	„Ich erzähle dir keine Details, aber wenn diese Einladung kommt, dann sei vorsichtig <u>und trinke nicht zuviel</u> ...“ (s. 34)
24	Nelosen takaosassa istui puolen tusinaa murrosikäis-	Im hinteren Teil der <u>Straßenbahn Nummer 4</u> war

	tä tyttöä ja poikaa. (s. 115)	eine Gruppe pubertierender Jungen und Mädchen. (s. 130)
25	Tekisi hyvää saada puhua vähän aikaa kunnon englantia, olin todella drinkin tarpeessa eikä oma kotini sillä hetkellä tuntunut mitenkään vastustamattomalta. (s. 116)	Es würde gut tun, endlich einmal wieder vernünftiges Englisch <u>zu hören und</u> zu sprechen. Auch einen Drink konnte ich jetzt gut gebrauchen, und mein eigenes Heim übte im Augenblick keine besonders starke Anziehungskraft auf mich aus. (s. 131)
26	Alkuvuosina 50-luvulla hän oli opettanut englantia, muun muassa yhdelle ministerille, joka halusi verotuksellisista syistä maksaa koulutuksesta arvopapereilla eikä käteisellä ja antoi hänelle jonkun kumisaapastehtaan osakkeita. (s. 116)	Damals in seinen ersten Jahren in Finnland hatte er unter anderem in Privatstunden den <u>Außenminister</u> in der englischen Sprache unterwiesen. Der Minister hatte damals aus steuertechnischen Gründen nicht mit Barem gezahlt, sondern Tom Aktien einer <u>prosperierenden kleinen finnischen</u> Gummistiefelfabrik* überlassen. * Nokia (s. 131)
27	Suomen alkoholitarjonnan puitteissa vermittuna saa käyttää ainoastaan <i>Noeilly Pratia</i> tai aitoa <i>Martinia</i> (yksi neljäsosa). Ginin pitää olla <i>Tanqueraytä</i> , <i>Bombay Sapphirea</i> tai hätätapauksessa <i>Beefeateria</i> (kolme neljäsosaa). (s. 116–117)	Da es beim finnischen Monopolhandel ALKO ja nichts Extravagantes gibt, begnügt man sich in unseren Breitengraden mit Tanqueray oder Bombay Sapphire, zur Not (<u>aber wirklich nur zur Not</u>) geht auch Beefeater. Drei Teile Gin <u>in den Kühler</u> , dazu einen Teil Vermouth, am besten Noeilly Prat oder den echten Martiny [sic] Dry. (s. 131–132)
28	Hammastikulla keihästetty oliivi on vain juntteja ja salaisia agenteja varten ja sillä onko juoma ravisteltu tai sekoitettu lusikalla ei ole minkään valtakunnan merkitystä. (s. 117)	Mit Zahnstochern aufgespießte Oliven haben in einem Dry Martini nichts zu suchen, so etwas ist nur für Hinterwäldler und Geheimagenten <u>aus der DVD-Box</u> . (s. 132)
29	Radiolla oli muun muassa yhteinen lähetys ” <i>Stimme der DDR:n</i> ”* kanssa. Suoran lähetysten nimi oli ” <i>Hallo Berlin, hier ist Helsinki!</i> ” ja se juonnettiin samanaikaisesti sekä Helsingistä että Itä-Berliinistä käsin. * DDR:n ääni (s. 118)	Einer unserer Radiosender strahlte <u>vor dem Mauerfall regelmäßig</u> eine Gemeinschaftssendung mit der <i>Stimme der DDR</i> aus. Die <u>mehrstündige</u> Live-Sendung hieß <i>Hallo Berlin, hier ist Helsinki</i> , <u>in der DDR hieß sie umgekehrt</u> . Moderiert wurde sie gleichzeitig von einem Redakteur in Helsinki und einem in Ostberlin. (s. 133)
30	Tarkoituksena oli esitellä toisen valtion asukkaille uutta kotimaista tanssimusiikkia ja vaihtaa mahdollisimman epäpoliittisia kuulumisia. (s. 118)	Sinn der Sendung war es, durch das Spielen von Tanzmusik aus dem jeweiligen Freundesland <u>Solidarität, Verständnis und Vertrauen zu schaffen</u> . <u>Das geschah, indem die beiden Moderatoren</u> möglichst unpolitisch <u>und inhaltslos</u> daherplapperten. (s. 134)
31	Eihän tällaisesta voinut kieltäytyä! (s. 119)	Da konnte man <u>als Westdeutscher</u> doch nicht nein sagen! (s. 134)
32	”Tervetuloa Saksan Demokraattisen ynnä Suomen muuten vain Tasavallan kuulijat!” ”Tänään on taas perinteiseen tapaan luvassa hienoa tanssimusiikkia kahdesta ystävämäestämme! Tällä kertaa on Helsingin vuoro soittaa ensimmäinen levy!” (s. 119)	„Einen wunderschönen guten Abend, liebe Freundinnen und Freunde in der Doidschn Demograd-schn Reublik, hier ist Finnland! Heute gibt es wieder ofenfrische finnische Musik! <u>Wer fängt heute an?</u> “ „Diesmal ist Helsinki dran, die erste Platte zu spielen“, <u>sagte mein Kollege hinter seinem antifaschistischen Schutzwall</u> . (s. 134)
33	”Ensimmäinen kappale lähteekin saman tien pyörimään! Bändin nimi on <i>die Seelenbrüder</i> , suomeksi <i>Sielun Veljet</i> ja kappale on ’ <i>Säkenöivästä voimasta</i> ’!”	„Da dreht sich auch schon die erste Scheibe hier in Helsinki, ein Song von den <i>Seelenbrüdern</i> , <u>der Punkband Sielun Veljet!</u> “ (s. 134)

	(s. 119)	
34	Itäsaksalaisella kollegallani meni pasmat sen verran sekaisin, että hän vällan unohti kysyä miten tätä tanssittiin... (s. 119)	Meinem ostdeutschen Kollegen hatte es die Sprache verschlagen, weil er mit seinen seichten Ostschlagerchen nicht gegen die archaische Kraft einer finnischen Punktruppe auf Amphetaminen anstinken konnte. <u>Überhaupt war sein Begriff von Tanzmusik deutlich anders als meiner, von Pogo hatte er offenbar noch nie gehört.</u> (s. 134–135)
35	Itä-Saksassa ihmiset osoittivat mieltään järjestelmää vastaan. Joka maanantai sadattuhannet virtasivat kaduille protestoimaan ja kokoontuivat kirkkoihin keskustelemaan hillittömästä rakennemuutoksesta. Unkarissa vierailevat itäsaksalaiset kiipesivät Länsi-Saksan lähetystön aidan yli ja anelivat tulla tervetuiksi ja höyhenntyiksi. (s. 119)	<u>Es war wunderschön:</u> In Ostdeutschland demonstrieren jeden Montag die Menschen zu Hunderttausenden auf den Straßen, versammelten sich in Kirchen, um zu diskutieren, <u>die Polizei überlegte sich, ob sie schießen sollte.</u> Ostdeutsche auf Urlaub in Ungarn kletterten <u>mit Sack und Pack</u> über den Zaun der westdeutschen Botschaft und flehten darum, endlich anständig geteert und gefedert zu werden. (s. 135)
36	Ongelmana oli, että minun piti olla juuri kyseisenä päivänä itse Berliinissä. (s. 120)	Das Problem mit dieser letzten Sendung bestand darin, dass ich an diesem Tag selbst nicht in Helsinki, sondern in Berlin sein musste, <u>wo wir gerade einen Sprachkurs drehen.</u> (s. 135)
37	Saavuין Itä-Berliinin radiotalolle illan pimetessä länsitaksilla. (s. 120)	Ich kam abends, <u>eine Stunde vor dem Beginn der Sendung,</u> mit einem Taxi zum Radiohaus in Ostberlin. (s. 135)
38	Juontajan lisäksi paikalla oli juontajan valvoja, äänittäjä, äänittäjän valvoja, sisältövastuullinen toimittaja valvojinensa sekä meitä kaikkia valvova ylivalvoja. (s. 120)	Außer dem Moderator waren der Überwacher des Moderators, die Tontechnikerin, die Überwacherin der Tontechnikerin, der verantwortliche Redakteur samt Bewacher und ein uns alle überwachender Gesamtverantwortlicher an der Produktion beteiligt. <u>Und alle wussten, dass sie in wenigen Wochen arbeitslos und unter dem neuen Regime nicht einmal einen Job als Kloreiniger bekommen würden.</u> (s. 136)
39	Lähetyksen jälkeen minulle tilattiin taksi. Odotin radiotalon pihalla. Muutaman minuutin kuluttua eteeni pysähtyi vaaleansininen Lada. Kuski veivasi ikkunan alas ja kysyi: (s. 121)	Schon bevor die Sendung zu Ende war, hatte <u>der Oberaufseher</u> mir ein Taxi bestellt. Ich wartete auf dem <u>dunklen</u> Hof des Radiogebäudes. Vor mir stand ein himmelblauer <u>alter</u> Lada. Der Fahrer kurbelte das Fenster herunter und fragte <u>freundlich:</u> (s. 137)
40	Katolinen kirkkohan on maailmanlaajuinen salaliitto, johon minäkin kuuluiin vastoin vapaata tahtoani elämäni ensimmäiset vuodet: (s. 123)	Die katholische Kirche ist ja bekanntlich eine weltweite Verschwörung, zu der auch ich die ersten Jahre meines Lebens gegen meinen Willen <u>und gegen besseres Wissen</u> gehörte. (s. 138)
41	Homot olivat muutamassa sadassa vuodessa avoimen salaliittonsa avulla rakentaneet lähes maailmanlaajuisen imperiuminsa, jolla oli enemmän valtaa ja enemmän rahaa kuin kenelläkään maallisella kuninkaalla tai keisarilla. (s. 124)	<u>Wann habt ihr je von einem Bischof gehört, der sich an minderjährigen Mädchen vergreift? Na also.</u> Den Schwulen gelang es, sich in mehreren hundert Jahren ein globales Imperium aufzubauen, das mehr Macht und vor allem mehr Geld hatte als irgendein weltlicher Potentat. (s. 139–140)
42	Toimituspäällikkö pelkäsi ja inhosi ihmisiä, varsinkin omia alaisiaan. Hän pysyi omassa pimeässä työhuoneessaan välttämällä henkilökohtaista kontaktia	Unser Redaktionschef hasste Menschen über alles, und er zog es vor, sich in seinem Büro zu vergraben, statt mit uns zu sprechen. Manche Kollegen

	toimittajiensa kanssa, jotka yrittivät olan takaa kiusata häntä, esimerkiksi tervehtimällä häntä työvuoron alkaessa. (s. 125)	versuchten absichtlich, ihn zu irritieren, indem sie ihn morgens grüßten <u>oder gar fragten, wie es ihm gehe.</u> (s. 140–141)
43	Silloin ääninauhaa leikattiin ja liimattiin vielä sanan varsinaisessa merkityksessä. (s. 125)	Damals wurde Tonband noch wirklich physisch geschnitten und verklebt, <u>und wir hatten in unserem Keller eine hundert Kilo schwere alte Telefunken-Maschine zu diesem Zweck.</u> (s. 141)
44	Siellä me saisimme kumpikin helposti naisseuraa, ikäerostamme huolimatta. (s. 126)	Dort würden wir garantiert alle beide Anschluss finden, <u>falls uns der Sinn danach stehen sollte,</u> unser Altersunterschied spielte dort keine Rolle. (s. 142)
45	Lavalla soitti suomalainen humppabändi ja paikka vilisi halukkaita naisia. (s. 126)	Auf der Bühne spielte eine <i>Humppa</i> -Band, und das ganze Etablissement wimmelte von willigen <u>finnischen</u> Damen <u>über 40.</u> (s. 143)
46	Emme olleet nähneet vuosiin ja tunsimme tarvetta puhua. (s. 126–127)	Wir hatten uns, <u>wie jedes Mal,</u> lange nichtgesehen und das Bedürfnis zu reden. (s. 143)
47	Vieraat jonottivat pääsyä ruumishuoneeseen. (s. 128)	Die <u>Trauer</u> gäste standen vor der Tür Schlange, um Oma einzeln die letzte Ehre zu erweisen. (s. 144)
48	Minusta luterilainen tapa piilottaa kuolleensa on vastenmielinen. (s. 128)	Ich finde den lutherischen Brauch, die Toten <u>erst zwei Wochen im Kühlkeller zu verstecken und dann zu verscharren, ohne dass die Angehörigen sie sehen,</u> einfach barbarisch. (s. 144)
49	”Kylmää!” hän sanoi ja hekotti. (s. 128)	„Kalt!“, sagte er <u>auf Finnisch</u> und kicherte. (s. 145)
50	”Vapaaehtoisestiko?” hän uteli. (s. 129)	„Freiwillig?“, fragte er, <u>als könne er es nicht glauben.</u> (s. 145)
51	Kaukainen sukulaismies kertoi itsekin työskennelleensä Suomessa, neljäkymmentäluvulla. (s. 129)	Mein entfernter Onkel erzählte, er sei selbst in den Vierzigerjahren dienstlich in Finnland gewesen, <u>in Uniform.</u> (s. 145)
52	Hyttysiä on Suomessa edelleen, vaikka soista yritetäänkin kiitettävää vauhtia tehdä kauppakeskuksia. Ja itse asiassa ryssiäkin alkaa taas olla joka puolella. (s. 129)	Stechmücken gibt es hier immer noch <u>viel zu viele,</u> obwohl die Finnen verzweifelt versuchen, ihre Sümpfe <u>zuzubetonieren und ihre Wälder zu Einkaufszentren umzufunktionieren.</u> Und <u>seit der Kommunismus pleite ist,</u> gibt es bei uns auch wieder massenweise Russen. (s. 146)
53	Outoa, miten suomalaiset suhtautuvat kirjallisuuteen. Teepäs monta vuotta televisio-ohjelmia, joita katsoo satoja tuhansia ihmisiä. Ei niin kuin mitään. Mutta kirjoitapas kirja, jonka muutama tuhat lukee, niin sinusta tulee ykkösdivisioonan kaveri. Nyt olet kirjailija. (s. 218)	Merkwürdig, was die Finnen für einen Respekt vor Büchern haben. Du kannst jahrelang Fernsehprogramme machen, die von Hunderttausenden gesehen werden – das ist nur Fast-Food-Kultur. Aber wenn du ein Buch schreibst, das 20 oder 30.000 Leute lesen, bist du plötzlich in aller Munde. Dann bist du Schriftsteller, <u>ein offizielles Mitglied des Kulturbetriebs. Vermutlich liegt es daran, dass Völker, die Angst vor dem Verschwinden haben, besonders hungrig nach Theater, Literatur und Musik sind.</u> (s. 237)
54	Helsingin Sanomat kirjoitti minusta sivun kokoisen jutun, naistenlehdet kiinnostuivat minusta, vaikka ohimoni olivat jo harmaantumaan päin, ja Yleisradio, joka ei ollut enää aikoihin tilannut minulta yh-	<u>Die Kulturredaktion von Helsingin Sanomat</u> schrieb eine ganze Seite über mich. Frauenzeitschriften begannen plötzlich, sich für mich zu interessieren, obwohl <u>oder vielleicht gerade weil</u>

	tään ohjelmaa, kutsui minut kerran viikossa studiovieraaksi johonkin keskusteluohjelmaan. (s. 218)	meine Schläfen schon langsam grau wurden. Der finnische Rundfunk, der schon seit Jahren kein Programm mehr bei mir bestellt hatte, lud mich plötzlich einmal wöchentlich als Studiogast in irgendeine Talkshow ein. (s. 237)
55	Pääsin sanomaan mitä mieltä olen sellaisesta luterilaisesta tekosanasta kuin <i>humalahakuisuus</i> – yhtä hyvin voisi sanoa ihmisille, että ajaa saa, muttei lähteä liikkeelle. Nussia saa, mutta siitä ei saa nauttia! Juoda saa, muttei niin että tuntuu. (s. 218–219)	<u>Es ging darum, ob die Alkoholsteuer auf EU-Niveau gesenkt werden solle, obwohl dies zu erheblichen Einbußen und zu einem neuen Rekord in der Statistik der Alkoholtode in Finnland führen würde.</u> Ich sagte, was ich von der bigotten Schöntuerei der Finnen in punkto Alkohol hielt: Trinken durfte man, aber man durfte dabei nicht betrunken werden wollen! <u>Es ging nur um die moralische, lutherische Dimension, nur um die wunderbare, ewige, gnadenlose arktische Schuld. So sind sie, die Finnen.</u> Sex ist erlaubt, nur geil werden darf man dabei nicht. (s. 237–238)
56	-	Ich musste mit dem Fallschirm und einer sexy Lehrerin auf dem Rücken aus einem Flugzeug springen und mich dabei filmen lassen. Die Zeitschrift für Hundehalter druckte ein vierseitiges Interview, obwohl ich keinen Hund hatte. Als unser Heavybarde mit der Latexmaske den europäischen Trällerwettbewerb gewann, wollten die Sportzeitungen von mir einen Kommentar: Ob Lordi für Finnland wichtiger sei als Paavo Nurmi oder Lasse Virén. Als ein bekannter Schlagersänger überraschend an seinem unlauteren Lebenswandel starb, musste ich für ihn einspringen und in der Sendung ‚Tanzt mit den Sternen‘ live mit Schwimmweltmeistern und Formel-1-Rennfahrern um die Wette tanzen. Als ich meiner Tochter davon erzählte, sagte sie: „Das ist ja toll, Papa! Wer ist denn dein Stern?“ Die finnischen Frauenzeitschriften wählten mich zum viertsexysten Mann des Jahres. Wenn ich nur wüsste, ob ich darauf stolz sein oder mich dafür schämen soll. (s. 238)
57	Pelästyin ja tein rikosilmoituksen, poliisi tutki tapausta. Olin väärässä, minä senkin asenteellinen muinaisjäänne! Potentiaalinen poramurhaajani olikin nuori nainen. Ei tainnut tytöllä olla peukalo keskellä kämmentä. (s. 219)	Zur Sicherheit erstattete ich bei der Polizei Anzeige <u>gegen Unbekannt</u> , und zu meiner großen Überraschung <u>teilte mir die Polizei einige Tage später mit</u> , es handle sich bei meinem mordlüsternen Heimwerker um eine junge Frau. Was war ich doch für ein Relikt. (s. 239)
58	Julkisuus on hauskaa, mutta olen todella kiitollinen, että se iski minuun vasta silloin kun olin jo nelikymppinen mies. (s. 219)	Bekannt zu sein hat viele Vorteile, <u>das will ich gar nicht abstreiten</u> , aber ich bin doch froh, dass mich die Berühmtheit <u>nicht in den jungen Jahren</u> ereilt hatte <u>wie einen hilflosen Rockstar oder eine hysterische Schönheitskönigin, sondern</u> erst im gesetzten Alter. (s. 239)
59	Jatkuvasti minua tervehditään, ja mietin ”Kuka helvetissä tämä on? Pitäisikö minun muistaa hänet? Onko Alzheimer jo alkanut? Olenko pannut häntäkin? Vain onko hän nähnyt minua televisiossa?” (s. 219)	Dauernd grüßen mich Leute <u>auf der Straße</u> , und ich muss mir <u>krampfhaft</u> überlegen, <u>woher ich sie kenne</u> : Wer zum Teufel ist das? Wo habe ich ihn/sie schon gesehen? War ich mit ihr/ihm im Bett? Habe ich Alzheimer? Oder kennt sie/er mich

		aus den Medien? (s. 239)
60	Ajankohtainen Kakkonen pyysi minua juontajaksi. (s. 219)	Das A-Studio, <u>ein politisches Magazin und das Flaggschiff des einheimischen TV-Journalismus</u> bat mich, Mitglied des Moderatorenteams zu werden. (s. 239)
61	Konrad vei minut Fuhlsbüttelin lentoasemalle. (s. 220)	<u>Nach einem meiner Hamburgbesuche</u> brachte mich Konrad zum Flughafen in Fuhlsbüttel. (s. 240)
62	Sillä hetkellä nuori mies lähestyi meitä, seisautettiin ja kysyi: (s. 221)	In diesem Moment trat ein junger Mann vor uns und fragte <u>auf Finnisch</u> : (s. 240)
63	”Sinä olet asunut ulkomaalaisena Suomessa lähes kaksikymmentä vuotta. Onko sinuun kohdistunut näinä vuosina paljon rasismia?” (s. 221)	„Sie leben jetzt also seit etwa 20 Jahren als Einwanderer in Finnland. Wie oft sind Sie in dieser Zeit Opfer von Rassismus <u>oder Diskriminierung</u> geworden?“ (s. 241)
64	-	Camilla bekam einen Anruf von der Schwedischen Volkspartei. Man war auf der Suche nach Kandidaten für die bevorstehende Reichstagswahl, und als kleine, von einer linguistischen Minderheit lebende Organisation war die Schwedische Volkspartei auf der Suche nach prominenten Stimmenfängern. „I wouldn’t go into politics if I were you“, sagte ich, als Camilla mir davon erzählte. „They weren’t asking for me. They were asking for you.“ Dem Himmel sei Dank, dass ich keinen finnischen Pass habe! Womöglich hätte ich mich ja doch kaufen lassen. (s. 241)
65	Kerran monta vuotta sitten käsiini sattui kirja, jossa vertailtiin länsimaalaisia ja kiinalaisia horoskooppeja. Minun yhdistelmälleni suositeltiin siinä kolmea eri ammattia: sutenööriä, kirjailijaa ja poliitikkoa. (s. 222)	Einmal vor vielen Jahren geriet mir ein <u>okkultistisches</u> Buch in die Hand, in dem westliche und chinesische Tierkreiszeichen miteinander verglichen wurden. Für meine Kombination, <u>Löwe-Ratte</u> , wurden drei Berufe empfohlen: Schriftsteller, Zuhälter oder Politiker. (s. 241–242)
66	Jos liityn yhdenkään poliittisen puolueen jäseneksi tai funktionääriksi, saatte ampua minut. (s. 222)	Wenn ich jemals Funktionär bei einer Partei, <u>einer Gewerkschaft oder etwas Ähnlichem</u> werde, dürft ihr mich erschießen, <u>am liebsten auf offener Straße</u> . (s. 242)
67	Hetkinen! Otankin äskeisen takaisin, siis sen että saatte ampua minut jos ryhdyn poliitikoksi. Muistin juuri mitä eräs entinen Saksan eduskunnan puheenjohtaja joskus sanoi: (s. 223)	Moment mal – mir fällt gerade ein, was vor vielen Jahren mal ein Präsident des <u>westdeutschen Bundestages</u> gesagt hat: (s. 242)
68	Miltä kuulostaisi esimerkiksi ” <i>Europäische Nationalpartei</i> ”? Äänestäisiköhän joku minua? (s. 223)	Wie wäre zum Beispiel eine Europäische Nationalpartei. <u>Oder gibt’s so was schon?</u> Würde mich jemand wählen? (s. 242)
69	Yleisradion A-Studio piffasi minut leffaan: Minun piti katsoa Der Untergang -nimistä saksalaista elokuvaa –. (s. 225)	<u>Das A-Studio konnte mich zwar als Moderator nicht verkraften, als Studiogast aber passte ich hervorragend zum 60. Jahrestag der bedingungslosen Kapitulation.</u> Ich durfte mir auf Kosten des Rundfunks im Kino den <u>brandneuen</u> Streifen „Der Untergang“ ansehen –.

		(s. 242)
70	Seuraavana päivänä minulla oli kunnia osallistua suorana televisioituun keskusteluohjelmaan, jossa oli mukana myös Pihtiputaan juutalaisen seurakunnan puheenjohtaja. Hän esitelmöi ohjelman ensimmäiset kymmenen minuuttia lähes yksin, selittäen minulle kuinka syyllinen minä olinkaan ja kuinka <i>me</i> olimme tappaneet kuusi miljoonaa juutalaista. (s. 225)	Einer der anderen Gäste war der Vorsitzende der jüdischen Gemeinde in Finnland, und er hielt die ersten zehn Minuten der Sendezeit alleine einen Vortrag über die niemals endende, historische, megalomane Kollektivschuld der Deutschen und darüber, wie wir doch sechs Millionen <u>unschuldige</u> Juden umgebracht hatten. (s. 242–243)
71	Hän ei ilmeisesti tiennyt, että meitä länsisaksalaisia kidutettiin koko kouluajan kerran kuukaudessa sulkemalla meidät aulaan ja näyttämällä meille koskettavia dokumenttielokuvia keskitysleirien ruumiskasoista, jottemme saisi nukkua moneen yöhön. (s. 225)	Offenbar wusste er auch nicht, dass man als Schüler im Westdeutschland der Siebzigerjahre einmal pro Monat in der Aula zusammengepfertcht wurde und sich <u>zwei Stunden lang</u> schwarzweiße Dokumentarstreifen mit <u>endlosen</u> Reihen <u>ausgehungerter</u> Toten ansehen musste, und dass wir damals jedes Mal einige Nächte lang nicht richtig schlafen konnten. (s. 243)
72	Minun teki mieli nousta seisomaan ja sanoa: (s. 225)	Ich war drauf und dran, <u>in der Live-Sendung</u> aufzustehen und <u>diesem salbadernden Rabbi gehörig die Meinung</u> zu sagen: (s. 243)
73	Sitä paitsi suomalaiskatsojien lisäksi ruutuihin olisi varmaan liimaunut koko Saksan Helsingin suurlähetystön kielitaitoinen henkilökunta. Pääsisin kyllä lööppeihin, mutta se olisi samalla urani loppu. (s. 226)	Man denkt ja auch an seine Karriere, und bestimmt hing das sprachkundige Personal der deutschen Botschaft vor den Fernsehgeräten <u>und übersetzte für die höheren, deutschen Chargen</u> . (s. 243)
74	Onko se sitä, että on suhteettoman iso, kultainen nenä ja nimi on Goldberg? Vai onko se sitä, että ajaa panssarivaunulla läpi palestiinalaisten kotien kun he ovat syömässä lounasta? (s. 226)	Ist man schon Jude, wenn man eine riesige Nase und einen böartigen Humor hat, oder muss man auch noch mit einem Panzer durch palästinensische Einfamilienhäuser fahren, zur Mittagszeit, wenn die Leute gerade <u>Hummus und Taboulé</u> essen? (s. 243–244)
75	Kun Saksan armeija oli tappanut jonkun venäläisen kylän kaikki naiset ja lapset ja polttanut rakennukset, vaari astui esiin ja piirteli paikasta kartan. (s. 226)	Wenn seine Freunde alle Frauen und Kinder eines russischen Dorfes in der Scheune zusammengetrieben und die Scheune verbrannt hatten, zeichnete mein Opa <u>in Ruhe</u> die Karte des leeren Dorfes. (s. 244)
76	Mitä nämä esi-isät minusta tekevät? Natsin vai Jutskun? Natskun vai Jutsin? Jatsin vai Nutskun? Mene ja tiedä. (s. 226)	Meine Vorfäter <u>waren also ein Nazi und ein Jude</u> . Was macht das aus mir, einen Jazi oder einen Nuden? Einen Juzi oder einen Naden? Einen Nuzi oder einen Jaden? (s. 244)
77	Illan päätteeksi menin taas kulman taakse Camillan luokse syömään hänen poikiensa ruoantähteitä ja äitiä. (s. 226)	Die späten Abende verbrachte ich bei Camilla. <u>Erst</u> aß ich <u>in der Küche</u> die Reste, die ihre Söhne übrig gelassen hatten, <u>danach im Bett</u> das, was ein <u>anstrengender Tag als Business Executive von Mama übrig gelassen hatte</u> . (s. 244)
78	”I had a phone call from an American company today”, Camilla sanoi miettiväisen oloisena. (s. 226)	„Heute hat mich eine amerikanische Firma angerufen. <u>Disney</u> “, begann Camilla vorsichtig. (s. 244)
79	Sain matkustaa ympäri Suomea markkinoimassa kirjaani. (s. 227)	Ich bereiste <u>auf Rechnung meines Verlages</u> das ganze Land, um mein Buch zu vermarkten: (s. 245)
80	– – sain nähdä jokaisen varteenotettavan suomalaisen kaupungin nähtävyydet: Lento- tai rautatieaseman, paikallisen taksifirman uudet GPS-valvontalaitteet, hotellihuoneen ja pari kapakkaa.	In Finnland sehen eigentlich alle Städte genau gleich aus, und alles, was ich zu Gesicht bekam, war das GPS-Gerät der örtlichen Taxi-Firma, ein Hotelzimmer, <u>eine Buchhandlung</u> , zwei Kneipen

	Kustantajallani oli sopimus tietyn hotelliketjun kanssa, ja ketjun jokaisessa hotellissa oli sama ravintola. (s. 227)	und <u>wieder das Taxi zurück zum</u> Bahnhof oder Flughafen. Mein Verlag hatte einen Vertrag mit einer der beiden finnischen Hotelketten, und in jeder Stadt erwartete mich <u>dasselbe Bett, dieselbe Bar und</u> dasselbe Restaurant. (s. 245)
81	Markkinointikiertueen viimeinen etappi oli Rovaniemi. Jostain syystä tunsin oloni hieman epävarmaksi. Jaksaisivatko rovaniemeläisetkin nauraa vitseilleni? Kuinka siellä suhtauduttaisiin saksalaiseen? Miten vanhat arvet siellä olivat parantuneet? (s. 227)	Die letzte Etappe der Tournee führte mich <u>zum Polarkreis</u> nach Rovaniemi. <u>Ich wusste, dass die deutschen Truppen die Stadt im Herbst 1944 fast vollständig verbrannt hatten, als Rache für den unerwarteten Separatfrieden, den die Finnen hinter dem Rücken ihrer deutschen Waffenbrüder mit den Sowjets geschlossen hatten.</u> Mir war ein bisschen mulmig zumute. Würde man hier über meine Witze lachen? Waren die alten Wunden schon verheilt? Wie würde man mich als Deutschen hier aufnehmen? (s. 245)
82	Rovaniemen Suomalais-saksalaisen ystävyysseuran puheenjohtaja haki minut lentoasemalta. Hän oli ammatiltaan sotilas, maavoimien majuri, ja hän vastasi Lapin alueen maanpäällisestä puolustuksesta. (s. 227)	Der Vorsitzende des lappländisch-deutschen Freundschaftsvereins holte mich am Flughafen ab. <u>Auf dem Parkplatz tummelten sich ein paar Rentiere, wir mussten einige Minuten warten, bis wir losfahren konnten.</u> Der Vorsitzende des Freundschaftsvereins war von Beruf Soldat mit dem Dienstgrad Major, und er war, <u>wie er mir stolz erzählte,</u> verantwortlich für die Bodenverteidigung von Rovaniemi, <u>in enger Zusammenarbeit mit der Luftwaffe natürlich. Und er war nicht nur der Vorsitzende des lappländisch-deutschen, sondern auch des lappländisch-österreichischen und des lappländisch-schweizerischen Freundschaftsvereins. Und dann hatte er noch ein Hobby.</u> (s. 245–246)
83	Luulin, että ystävyysseuran puheenjohtaja veisi minut napapiirille tai katsomaan maailman ainoa oikeaa joulupukkia, mutta majuri veikin minut maasturillaan keskelle metsää. (s. 228)	<u>Natürlich</u> dachte ich <u>sofort,</u> dass er mich ins Weihnachtsdorf bringen würde, einen nahegelegenen Touristenpark direkt am Polarkreis, in dem man versuchte, zahlungskräftigen Japanern den echten, einzigen Weihnachtsmann zu verkaufen. Stattdessen aber brachte mich der Major mit seinem Jeep mitten in den Wald <u>und stellte den Motor ab.</u> (s. 246)
84	Majuri jätti minut hetkeksi yksin kuolleitteni kanssa, jotta saisin imaista itseeni paikan koko kohtalokkuuden ja tuntea suuria tunteita. (s. 228)	Der Major ließ mich einen Augenblick mit meinen Gefallenen alleine, damit ich die Schicksalhaftigkeit des Ortes <u>ungestört</u> in mich aufsaugen konnte. (s. 246)
85	Sotilaan tehtävähän tarkasti ottaen on tappaa ja tulla tapetuksi, ja nämä pojat olivat hoitaneet hommansa ilmeisen hyvin. (s. 228)	Aufgabe eines Soldaten ist bekanntlich, zu töten und getötet zu werden, und diese Jungs hatten <u>zumindest den zweiten Teil</u> ihres Jobs zur vollen Zufriedenheit erledigt, <u>das musste man ihnen lassen.</u> (s. 247)
86	”No, miltä tuntuu?” hän kysyi. (s. 229)	„Und, wie fühlen Sie sich?“, fragte er <u>anteilsvoll.</u> (s. 247)
87	En kehdannut sanoa mitään kyynistä, koska majuri itse vastasi henkilökohtaisesti hautausmaan ylläpidosta. (s. 229)	Ich brachte es nicht übers Herz, meine surrealistischen Vorstellungen mit ihm zu teilen, <u>er hätte vermutlich kein Verständnis dafür gehabt,</u> denn sein Hobby war die ehrenamtliche Pflege dieses Friedhofs, <u>und er war sehr stolz auf seine Arbeit.</u>

		(s. 247)
88	Päätin kokeilla onneani ja aloitin illan tilaisuuden sanomalla: ”Kiitos kun kutsuite minut tänne Rovaniemelle! Matkalla lentoasemalta tänne keskustaan en voinut olla panematta merkille kuinka monta hienoa kivitaloa teillä täällä on!” (s. 229)	<u>In der Buchhandlung zwei Stunden später</u> beschloss ich, mein Glück <u>als Nachkriegshumorist</u> zu versuchen und begann meinen Vortrag, indem ich die vielen schmucken Steingebäude lobte, die ich unterwegs gesehen hatte. (s. 247)
89	Viimeisenä jonossa oli pitkälti yli kahdeksankymppinen herrasmies. Kun hänen vuoronsa tuli, hän sanoi: (s. 229)	Der letzte in der Schlange <u>vor mir</u> war ein über 80-jähriger, <u>von der parkinsonschen Krankheit gebeutelter</u> Greis. Als er an der Reihe war, sagte er <u>mit brechender Stimme</u> : (s. 247)
90	”En ole aikeissa ostaa kirjanne [sic]. Silmäni ovat nykyään niin huonoina, etten enää pysty lukemaan. Mutta haluan pyytää Teiltä anteeksi, että me jätimme teidät pulaan silloin vuonna 1944!” (s. 229)	„ <u>Junger Mann, es tut mir leid, aber</u> ich werde ihr neues Buch nicht kaufen. Meine Augen sind heutzutage so schwach, dass ich nicht mehr lesen kann. Ich wollte <u>Ihnen nur persönlich die Hand schütteln</u> und mich bei Ihnen dafür entschuldigen, dass wir euch Deutsche damals im Herbst 44 im Stich gelassen haben.“ (s. 247)
91	”Eihän Teidän tarvitse pyytää anteeksi, herra. Ette ehkä olisi enää kenneet pelastamaan meitä. Ja olisimmehan mekin mielellään vaihtaneet silloin puolta, mutta ei meitä siinä vaiheessa enää kukaan huolinut...” (s. 229)	„Aber Sie brauchen sich doch nicht zu entschuldigen, mein Herr. <u>Sie haben damals nur getan, was Sie tun mussten</u> . Und wahrscheinlich hätte nicht einmal Finnland uns damals mehr retten können.“ (s. 248)
92	Kirjamessuilla seitsemäntoistavuotias lukiolainen haastatteli minua. (s. 230)	Auf der Buchmesse <u>in Helsinki</u> wurde ich von einem 17-jährigen Oberstufenschüler interviewt. (s. 248)
93	Mitäköhän minä teen, kun suosioni joskus laskee? Puukotanko jotakuta? (s. 230)	Was ich wohl mache, wenn meine Popularität <u>in Finnland</u> irgendwann verblasst <u>und sich niemand mehr für mich interessiert</u> ? <u>Am besten, ich mache es wie meine finnischen Promikollegen</u> : Ich steche jemanden ab, <u>im Wochenendaffekt</u> . (s. 248)
94	Rakas äiti! Sinullahan on tänään syntymäpäivä! (s. 231)	Liebe Mama! Wenn ich mich nicht täusche, hast du heute Geburtstag, <u>und noch dazu einen runden!</u> (s. 249)
95	Se nyt oli vähintä mitä äiditön poika pystyi tekemään itsensä eheyttämiseksi. (s. 231)	Das war ja wohl das Mindeste, was ich für meine mentale Genesung tun konnte, <u>das verstehst du doch bestimmt</u> . (s. 249)
96	Minusta on tullut iso mies, olen vähintään kahden lapsen isä, kirjailija, toimittaja ja TV-kasvo. (s. 231)	Ich bin ein großer Mann geworden, <u>fast zwei Meter lang</u> , obwohl du immer geraucht hast wie ein <u>Schlot</u> . <u>Inzwischen</u> bin ich Vater von mindestens zwei Kindern, Schriftsteller, Journalist, bekannt aus <u>Funk, Fernsehen, Presse, Kino, Internet ... ich bin berühmt am Arsch der Welt</u> . (s. 249)
97	Asun vajaat sata metriä siitä paikasta, johon rantauduin kaksikymmentä vuotta sitten M/S Mariellalla. (s. 231)	Ich wohne <u>direkt am Hafen</u> , keine Hundert Meter von der Stelle entfernt, an der ich damals vor <u>mehr als 20 Jahren</u> mit der M/S Mariella anlegte. (s. 249)
98	Länsi-Saksa, se valtio, jossa sinä synnytit minut silloin, ei ole enää olemassa. (s. 231)	Die Bundesrepublik Westdeutschland, der Staat, in dem du mich einst zur Welt brachtest <u>und aus dem ich emigrierte</u> , existiert nicht mehr. (s. 249)
99	Joskus huomaan itse, että suomalainen maailmankatselmus alkaa levittäytyä aivoissani kuin sieni.	Wenn ich merke, dass die <u>trostlose finnische Lebensphilosophie</u> in meinem Kopf Fuß zu fassen

	Silloin lähdin äkkiä lentokentälle ja Hampuriin Konradin luokse. (s. 232)	versucht, fliege ich sofort nach Hamburg zu Konrad. (s. 250)
100	<i>Live fast, die old.</i> (s. 232)	<u>Mein Motto ist live fast, die old!</u> (s. 250)
101	Camilla ilmaisee asian Selma-tädiltään oppimallaan lauseella näin: ”Jaa, jaa, mutta älä kaikkea jaa!” (s. 233)	Camilla drückt das Ganze mit den Worten ihrer <u>verstorbenen</u> Tante Selma aus:“ „ <u>Jaa, jaa, mutta älä kaikkea jaa!</u> “* * „ <u>Teile, teile, aber teile nicht alles!</u> “
102	Meillä on järkevä, aikuinen, urbaani ihmissuhde. (s. 233)	Wir haben eine rationale, urbane, <u>internationale</u> , erwachsene, <u>langweilige</u> Beziehung. (s. 251)
103	”Ette. Te teitte ihan oikein.” ”Hyvää yötä.” ”Hyvää yötä.” (s. 234)	„Nein, habt ihr nicht. Ihr habt genau das Richtige getan. <u>Danke.</u> “ „ <u>Gern geschehen.</u> Gute Nacht.“ „Gute Nacht.“ (s. 252)
104	Vieläkö sinä poltat, äiti? Lopettaisit jo, se vanhentaa ihoa. (s. 235)	Sag mal, rauchst du noch, Mama? Du solltest wirklich <u>endlich</u> damit aufhören, es lässt <u>angeblich</u> die Haut vorschnell altern. <u>Schon komisch, dass du nie älter wirst.</u> (s. 252)
105	En polttaisi varmaan vieläkään, ellei minun olisi pitänyt todistaa heti hypnoosin jälkeen, kuinka kaksi lappuliisaa työnsi autoni pyyhkimen alle sakkolapun. (s. 235)	Die Hypnose war ihr Geld wirklich wert, aber als ich als neuer Mensch das Gebäude verließ, musste ich tatenlos zusehen, wie zwei <u>lappuliisat</u> * mir einen Strafzettel unter den Scheibenwischer klemmten. * <u>Politessen</u> (s. 252–253)
106	Kuule, jos se Freud on todella sinun kanssasi samalla osastolla siellä, niin tee minulle palvelus ja potkaise sitä munille minun puolestani. Sehän sen koko jutun keksi, että kaikki on pelkkää seksiä. (s. 236)	Hör mal, wenn dieser Freud da oben wirklich in deiner Nähe ist, dann tu mir doch einen Gefallen und tritt ihm <u>ordentlich</u> in die Eier, ja? <u>Der ist ja an allem schuld</u> , der hat das alles schließlich erfunden, dass Sex der Ursprung allen Übels ist. (s. 254)
107	Annas kun juon vielä yhden ja tämä saatanan hikka loppuu, niin laulan sen sinulle. (s. 237)	Warte mal, ich schenke uns noch einen ein, und dann singe ich es für dich, <u>ganz laut, damit die Nachbarn mithören können.</u> (s. 254)

Liite 2. Schatzin saksannokseensa tekemät poistot.

nro	katkelma lähdetekstissä (<i>Rakasta minut</i>)	katkelma kohdetekstissä (<i>Der König von Helsinki</i>)
1	1. ”Alles Fotzen. Ausser Mama!”* * ”Ovat kaikki pelkkiä pilluja. Paitsi äiti!” (Seinäkirjoitus Wienin Sigmund Freud -museon miesten WC:ssä) (s. 7)	1. ALLES FOTZEN, AUSSER MAMA! * Provisorische Gedenktafel in der Herrentoilette des Wiener Sigmund-Freud-Museums (s. 7)
2	Isäni nautti vallastaan ja saamastaan arvostuksesta, <u>temperamenttinen ja kaunis</u> äitini poltteli iloisen tupakkaa ja laittoi kahvia vieraille ja minä istuin suuren ruokapöydän alla ja luin ääneen juttuja sanomalehdestä. (s. 9)	Mein Vater genoss die Macht und den Respekt, die ihm zuteil wurden, meine Mutter rauchte fröhlich und kochte Kaffee für die Gäste, und ich saß unter dem großen Eichentisch und las laut aus der Zeitung vor. (s. 9)
3	En tietenkään ymmärtänyt mutkikkaita sanoja kuten <i>Wirtschaftswunder</i> * tai <i>Gastarbeiter</i> ** [*] , mutta osasin lausua ne sujuvasti ja näitisti. <u>* talousihme</u> <u>** vierastyöläinen</u> (s. 9–10)	Natürlich verstand ich komplizierte Wörter wie <i>Gastarbeiter</i> oder <i>Wirtschaftswunder</i> nicht, aber ich konnte sie zumindest deutlich und klar aussprechen. (s. 9–10)
4	<i>Exitus in tabula</i> , kuolema leikkauspöydällä. Nolo juttu, varsinkin leikkaavalle lääkärille. (s. 11)	<i>Exitus in tabula</i> , ziemlich peinliche Sache, vor allem für den operierenden Arzt. (s. 11)
5	Vanha saksalainen sananlasku sanoo: <i>Umsonst ist nur der Tod, und der kostet das Leben...*</i> <u>* Ainoastaan kuolema on ilmainen, ja se maksaa hengen.</u> (s. 11)	Ein altes süddeutsches Sprichwort sagt: Umsonst ist der Tod, und er kostet das Leben. (s. 12)
6	Paskat minä maksa haudastasi senttiäkään! <u>Haista perkele omaa kuollutta pilluasi, äiti!</u> (s. 12)	Einen Scheiß werde ich tun und für dein Grab auch nur einen müden Cent bezahlen! (s. 13)
7	Isälläni oli ja on varmaan vieläkin todella iso kalu (sain usein nähdä sitä, joskaan en koskaan leikkiä sillä), mutta sitäkin isompi oli sen heittäjä varjo, jossa minä vartuin äidin kuoltua. (s. 14)	-
8	Kaupungin suurin työnantaja oli <u>ja on edelleen Maggi</u> -niminen firma, joka valmistaa liemikuutioita ja pussikeittoja. (s. 15)	Der größte Arbeitgeber der Stadt war die Firma Maggi, die Brühwürfel und Tütensuppen herstellt. (s. 15)
9	Lämpimällä ilmalla koko <u>kolmenkymmenentuhannen asukkaan</u> kaupunki haisi lihaliemelle <u>eikä kukaan asukkaista vapaaehtoisesti nauttinut Maggi-tehtaan tuotteita.</u> (s. 15)	An kühlen und warmen Tagen stank die ganze Stadt nach Fleischbrühe. (s. 15)
10	Luulin, että hän oli saanut uuden polkupyörän tai löytänyt metsästä <i>Wehrmachtin</i> * vanhan asekatkōn. <u>* Natsi-Saksan hyökkäysvoimat</u> (s. 15)	Ich dachte, er hätte ein neues Fahrrad bekommen oder im Wald ein Waffenversteck der Wehrmacht gefunden. (s. 16)
11	– – Ralf oli jo <u>kärsimättömänä</u> avannut sepalukseni ja vetänyt sekä housuni että kalsarini lattialle. (s. 16)	– – Ralf hatte schon meinen Reißverschluss aufgemacht und meine Hosen und Unterhosen auf Halbmast heruntergezogen. (s. 16)
12	Outoa, kuinka historia toistaa itsensä: Kun isäni oli ollut yhdeksänvuotias, häntä ei kelpuutettu <i>Hitlerjugendiin</i> , kun minä olin yhdeksänvuotias, minua ei kelpuutettu partiolaisiin, kenties jopa samasta syys-	-

	tä. Ja samoin kuin isäni oli myöhemmässä elämässä todella iloinen siitä, ettei nuorena päässyt <i>Hitlerjugend</i> in, olen minäkin aikuisena iloinen, etten koskaan joutunut partiolaisiin. (s. 17)	
13	Ja sekin minulle selvisi vasta paljon myöhemmin, että hänellä oli ollut siihen aika monta todella hyvää syytä. <u>En silloin nimittäin vielä tiennyt, että isäni oli ehtinyt elämänsä aikana siittää ainakin seitsemän lasta ainakin neljän eri naisen kanssa...</u> (s. 19)	Und erst viel später erfuhr ich, dass er dazu mehr als einen guten Grund gehabt hatte. (s. 19)
14	Majurin toimistossa selailtiin Länsi-Saksan <i>Wehrgesetzia</i> * jotta löydettäisiin perusteluja minun rangaiksemiseksi liiallisesta värikyydestä. <u>* sotilaslaki</u> (s. 21)	Im Büro des Majors blätterte man im Wehrgesetz, um rechtliche Grundlagen für meine disziplinarische Bestrafung wegen zu großer Farbenpracht zu finden. (s. 21–22)
15	”Kello yhdeksässä räjähtää sadan kilotonnin ydinpommei, etäisyys viisisataa metriä! <i>Stellung!</i> ” <u>* Maahan!</u> (s. 22)	„Richtung neun Uhr, Entfernung 500 Meter, nukleare Explosion, 100 Kilotonnen! Stellung!“ (s. 22)
16	Levitin käteni, käännin kello yhdeksän suuntaan katsomaan kuvitellun spehtaakkelin ja huusin: ” <i>Mehr Licht!</i> ”** ** <u>Tässkö kaikki?</u> (s. 22)	Also breitete ich die Arme aus, drehte mich in Richtung neun Uhr, um das imaginäre Spektakel zu genießen und rief: „Mehr Licht!“ (s. 22)
17	Olin <i>KvD</i> †-vuorossa, minun piti siis vuorokauden ajan toimia upseereiden ja aliupseereiden taksikuskina. Sitä varten hallussani oli ilmavoimien volkkaribussi. <u>† Kraftfahrer vom Dienst</u> (s. 22)	Ich war KvD, das bedeutete, dass ich mit einem mir für 24 Stunden anvertrauten olivgrünen VW-Bus für Unteroffiziere und Offiziere den Taxifahrer zu spielen hatte. (s. 23)
18	En moneen vuoteen sietänyt <u>puolustus- enkä pelastusvoimien</u> sotilaita, pappeja, <u>poliiseja</u> , hovimestareita, <u>merimiehiä</u> , <u>turva- tai palomiehiä</u> , postinkantajia, lääkäreita [sic] ja <u>sairaanhoidtajia</u> . (s. 23)	Viele Jahre lang konnte ich keine Soldaten, Priester, Briefträger, Kellner und Ärzte ertragen. (s. 23–24)
19	Muutama päivä myöhemmin istuin jännittyneenä Länsi-Berliinin <i>Freie Universitätin</i> * opintolainatoimiston edessä. <u>* ’Vapaa Yliopisto’ (Berliinin perinteinen Humboldt-Yliopisto oli jäänyt jaossa Itä-Berliinin puolelle)</u> (s. 24)	Ein paar Tage später saß ich nervös vor dem BaföG-Büro, auf einem der kilometerlangen Korridore der Berliner Freien Universität. (s. 25)
20	Keräsin paperit talteen, työnsin ne takaisin kirjokuoreen ja nousin tuoilta. <u>Minulla oli lievästi huvittunut olo, vaikken sinä päivänä ollut polttanutkaan aamusätkää.</u> (s. 25)	Ich sammelte meine Papiere ein, stopfte sie zurück in den braunen Umschlag und stand auf. (s. 26)
21	Ingrid oli minua vain noin neljä vuotta nuorempi. Lyhyen laskemisen jälkeen ymmärsin, että hänet oli pantu alulle juuri siihen aikaan kun oma äitini makasi sairaalassa keltataudissa. <u>Ingridistä isä ei näköjään maksanut edes elatusapua.</u> (s. 26)	Ingrid war nur vier Jahre jünger als ich. Nach kurzem Nachrechnen wurde mir klar, dass sie gezeugt worden war, als meine Mutter mit Gelbsucht im Krankenhaus lag. (s. 27)
22	Järkevintä mitä olet koskaan tehnyt, <u>tyhmä pukki</u> , ajattelin. (s. 30)	Wahrscheinlich das Vernünftigste, was du je getan hast, dachte ich. (s. 32)
23	En ikinä luovuttaisi siemennestettäni tälle naiselle, vaikka hän olisi kuinka hyvä kokki, vaikka hän olisi kuinka isäni vaimo ja vaikka saisin viisisatasia päiv-	Niemals, unter gar keinen Umständen würde ich meinen Samen spenden, auch wenn ich täglich einen Fünfhunderter kriegen würde!

	vittäin. <u>Isä, senkin steriili vaginisti, astu jo sivuun ja anna minun tehdä omat virheeni!</u> (s. 31)	(s. 33)
24	<u>Konrad nauroi ihastuttavan räkäisen naurunsa:</u> ”Mitäs luulet? Minäkin kieltäydyin kunniaista. Mutta ruoka oli helvetin hyvää!” (s. 32)	„Na, was glaubst du? Ich habe ebenfalls dankend abgelehnt. Aber das Essen, kann ich dir sagen, das Essen war phantastisch!“ (s. 34)
25	Oli perjantai-ilta, kello oli yhdeksän ja olin matkalla kotiin <u>Töölöön</u> . (s. 115)	Es war Freitagabend, nach neun Uhr, und ich war auf dem Weg nach Hause. (s. 130)
26	Muut <u>raitiovaunun</u> matkustajat katsoivat äänekestä nuorten ryhmää <u>perinteiseen tapaan</u> : paheksuvasti, <u>tuomitsevasti ja pitkin nenän vartta</u> . (s. 115)	Die anderen Fahrgäste sahen die verwerfliche Gruppe abschätzig an. (s. 130)
27	Hammastikulla keihästetty oliivi on vain juntteja ja salaisia agenteja varten <u>ja sillä onko juoma ravisteltu tai sekoitettu lusikalla ei ole minkään valtakunnan merkitystä</u> . (s. 117)	Mit Zahnstochern aufgespießte Oliven haben in einem Dry Martini nichts zu suchen, so etwas ist nur für Hinterwäldler und Geheimagenten aus der DVD-Box. (s. 132)
28	<u>Samalla tajusin jutun juonen</u> : Mister Williams asui yksin, hän ei ollut naimisissa, hänellä ei ollut lapsia, hän oli amerikkalainen Euroopassa. (s. 117)	Mister Williams lebte allein, war nicht verheiratet, hatte keine Kinder, und er war Amerikaner in Europa. (s. 132)
29	Sääli sinänsä, <u>kalaa ei olisi tarvinnut hakea merta edempää</u> – hänhän asui Apteekin yläkerrassa. (s. 118)	Dumm gelaufen, schließlich wohnte er genau über der Universitätsapotheke. (s. 133)
30	Radiolla oli muun muassa yhteinen lähetys ” <i>Stimme der DDR:n</i> ” * kanssa. * <u>DDR:n ääni</u> (s. 118)	Einer unserer Radiosender strahlte vor dem Mauerfall regelmäßig eine Gemeinschaftssendung mit der <i>Stimme der DDR</i> aus. (s. 133)
31	”Ensimmäinen kappale lähteekin saman tien pyörimään! Bändin nimi on <i>die Seelenbrüder</i> , suomeksi <i>Sielun Veljet</i> ja kappale on <i>’Säkenöivästä voimasta!’</i> ” (s. 119)	„Da dreht sich auch schon die erste Scheibe hier in Helsinki, ein Song von den <i>Seelenbrüdern</i> , der Punkband <i>Sielun Veljet!</i> “ (s. 134)
32	Itä-Saksassa ihmiset osoittivat mieltään <u>järjestelmää vastaan</u> . Joka maanantai sadattuhannet virtasivat kaduille protestoimaan ja kokoontuivat kirkkoihin keskustelemaan <u>hillittömästä rakennemuutoksesta</u> . Unkarissa vierailevat itäsaksalaiset kiipesivät Länsi-Saksan lähetystön aidan yli ja anelivat tulla tervatuiksi ja höyhennetyiksi. (s. 119)	In Ostdeutschland demonstrierten jeden Montag die Menschen zu Hunderttausenden auf den Straßen, versammelten sich in Kirchen, um zu diskutieren, die Polizei überlegte sich, ob sie schießen sollte, Ostdeutsche auf Urlaub in Ungarn kletterten mit Sack und Pack über den Zaun der westdeutschen Botschaft und flehten darum, endlich anständig geteert und gefedert zu werden. (s. 135)
33	Saavuvin Itä-Berliinin radiotalolle illan pimetessä <u>länsitaksilla</u> . (s. 120)	Ich kam abends, eine Stunde vor dem Beginn der Sendung, mit einem Taxi zum Radiohaus in Ostberlin. (s. 135)
34	<u>Tunnelma oli synkkä</u> . Istuimme juontajaparini kanssa alas mikrofonien taakse ja suoritimme <i>soundcheckin</i> . (s. 120)	Wir setzten uns hinter die Mikrofone und machten unseren Soundcheck. (s. 136)
35	Pyysin anteeksi ja nousin kyytiin. Sain tietää, että avoimesti jaetussa kaupungissa oli otettu käyttöön sääntö, jonka mukaan Länsitaksit eivät saaneet poimia asiakkaita kyytiin Idän puolella, ja itäaksit eivät saaneet tehdä sitä Lännessä. Näin ylimenokaupunki suojautui taksisodalta. Ylimenoaika Berliinissä ei tainnut sujua ihan kitkatta: Lännen puolella promilleraja oli 0,8 ja Idässä	-

	<p>socialistiset 0,0 eivätkä idän poliisit olleet muita tyhempinä. Jos Müllerstrasselta käännyt vasemmalle, sait juoda ensin rauhassa kolme kaljaa. Jos käännyt oikealle, se saattoi tulla kalliiksi.</p> <p>(s. 121–122)</p>	
36	<p>Saksassa, <i>Ordnungin</i> isänmaassa, on olemassa sääntöjä kaikelle. Siellä on voimassa asetus, jonka mukaan takseille on sallittu ainoastaan yksi väri, <u>se vaaleanbeige</u>.</p> <p>(s. 122)</p>	<p>In Deutschland, dem Heimatland der Ordnung, gibt es für alles Regeln. Selbstverständlich auch dafür, welche Farbe ein Taxi zu haben hat.</p> <p>(s. 137)</p>
37	<p>Älkää jumalauta enää ostako Saksasta niitä beigen värisiä vaihtoautoja, vaikka ne tarjottaisiin teille kuinka edulliseen hintaan. Minä kun jo luulin päässeeni siitä väristä eroon! Ja haluatteko todella ajaa entisellä taksilla?</p> <p>(s. 122)</p>	-
38	<p><u>Kävelet</u> lähimmän luostarin portille, koputat ja ilmoitat haluavasi jäseneksi, sillä sisimmässäsi palaa suuri kaipaus, jonka vain Jumalan <u>kaapupäinen</u> veljeskunta pystyy tyydyttämään.</p> <p>(s. 123)</p>	<p>Du klopfst an die Pforte des nächstgelegenen Klosters und erklärst, dass tief in dir eine Sehnsucht brennt, die nur vom Herrn und seiner Bruderschaft gestillt werden kann.</p> <p>(s. 139)</p>
39	<p>Toimituspäällikkö pelkäsi ja inhosi ihmisiä, <u>varsinkin omia alaisiaan</u>. Hän pysyi omassa <u>pimeässä</u> työhuoneessaan välttämällä henkilökohtaista kontaktia toimittajiensa kanssa, jotka yrittivät ollen takaa kiusata häntä, esimerkiksi tervehtimällä häntä työvuoron alkaessa.</p> <p>(s. 125)</p>	<p>Unser Redaktionschef hasste Menschen über alles, und er zog es vor, sich in seinem Büro zu vergraben, statt mit uns zu sprechen. Manche Kollegen versuchten absichtlich, ihn zu irritieren, indem sie ihn morgens grüßten oder gar fragten, wie es ihm gehe.</p> <p>(s. 140–141)</p>
40	<p>Viiden minuutin puheen siivoaminen <u>ulkomaanlähetystä varten</u> kesti monta tuntia, olin hiestä märkä ja toimituksen lattia oli pieniä nauhan p-palasia täynnä.</p> <p>(s. 125)</p>	<p>Die fünfminütige Rede vom schlimmsten Stottern zu befreien, dauerte viele Stunden, und als ich endlich fertig war, war der Boden des Büros mit braunen Tonbandschnipseln übersät.</p> <p>(s. 141)</p>
41	<p>Uusi työ oli todellinen ylennys: Pääsin kellarikerroksesta <u>Pasilan</u> vesitorniin Kieliohjelmien toimituksen tiloihin.</p> <p>(s. 125)</p>	<p>Und ich wurde im wahrsten Sinne des Wortes befördert: Aus dem untersten Keller in den Wasserturm, in dem sich die Redaktion für Fremdsprachen befand.</p> <p>(s. 141)</p>
42	<p>Meidän piti tehdä mainos, jolla saisimme houkuttua lisää ihmisiä seuraamaan <u>pedagogisesti arvokkaita sarjojamme</u>.</p> <p>(s. 125)</p>	<p>Wir sollten eine Werbekampagne starten, um mehr Zuschauer zu rekrutieren.</p> <p>(s. 142)</p>
43	<p>Jostain syystä meidän ei tehnyt mieli <u>tanssia eikä</u> lyöttäytyä naisten seuraan.</p> <p>(s. 126)</p>	<p>Aus irgendeinem Grund waren wir aber gar nicht in der Stimmung, Damenbekanntschaften zu machen.</p> <p>(s. 143)</p>
44	<p>Olimme kaksi tasavertaista aikuista, <u>tässä vaiheessa aika humalaista</u> miestä, joiden ei tarvinnut näyttää toisilleen mitään. <u>Meistä voisi tulla jopa ystäviä</u>.</p> <p>(s. 127)</p>	<p>Wir waren zwei ebenbürtige erwachsene Männer, die sich gut kannten. Wir brauchten einander nichts mehr vorzumachen.</p> <p>(s. 143)</p>
45	<p>”Ja tuo kyytipojaksi <u>sitä hyvää suomalaista</u> snapsia, <u>sitä <i>Korvenkosto</i>!</u> Minä maksan.”</p> <p>(s. 127)</p>	<p>„Und bring zwei Schnaps mit. Ich zahle!”</p> <p>(s. 144)</p>
46	<p><u>Kirjani ilmestyi ja siitä tuli menestys</u>. Ensimmäisen vuoden aikana painettiin useita painoksia ja se oli monta viikkoa Top Ten -listan ykkösenä.</p> <p>(s. 218)</p>	<p>Schon im ersten Jahr wurden zehn Auflagen gedruckt, und das Buch war wochenlang auf Platz eins der Bestsellerliste.</p> <p>(s. 237)</p>
47	<p>Pääsin sanomaan mitä mieltä olen sellaisesta luterilaisesta tekosanasta kuin <u>humalahakuisuus</u> – <u>yhtä hyvin voisi sanoa ihmisille, että ajaa saa, muttei</u></p>	<p>Ich sagte, was ich von der bigotten Schöntuerei der Finnen in punkto Alkohol hielt: Trinken durfte man, aber man durfte dabei nicht betrunken wer-</p>

	<u>lähteä liikkeelle</u> . Nussia saa, mutta siitä ei saa nauttia! Juoda saa, muttei niin että tuntuu. (s. 218–219)	den wollen! Es ging nur um die moralische, lutherische Dimension, nur um die wunderbare, ewige, gnadenlose arktische Schuld. So sind sie, die Finnen. Sex ist erlaubt, nur geil werden darf man dabei nicht. (s. 238)
48	Pelästyin ja tein rikosilmoituksen, poliisi tutki tapausta. Olin väärässä, minä senkin <u>asenteellinen</u> muinaisjäänne! <u>Potentiaalinen</u> poramurhaajani olikin nuori nainen. <u>Ei tainnut tytöllä olla peukalo keskellä kämmentä</u> . (s. 219)	Zur Sicherheit erstattete ich bei der Polizei Anzeige gegen Unbekannt, und zu meiner großen Überraschung teilte mir die Polizei einige Tage später mit, es handle sich bei meinem mordlüsternen Heimwerker um eine junge Frau. Was war ich doch für ein Relikt. (s. 239)
49	Suoritin koekuvaukset Tampereella, <u>Tohlopin studiossa</u> . (s. 220)	Ich fuhr nach Tampere zu den Probeaufnahmen. (s. 239)
50	Olin kaljabaarissa jonottamassa tuoppia. Edessäni seisoi tuntematon nuori mies, joka yhtäkkiä kääntyi minuun päin, otti liikuttuneena käteni omaan kätensä ja sanoi: ”Ihailen sinua suuresti! Haluan olla juuri niin kuin sinä!” Mietin hetken. Maksoin hänen oluensa. ”Usko minua. Et halua olla niin kuin minä. Et todella halua.” (s. 220)	-
51	Suomen Kuvalehti olisi laittanut pärsstäni kanteen, ellei eräs naisministeri olisi viettänyt kuumaa tai ainakin lämpimän hotelliyön jonkun miespääministerin kanssa ja ottanut häneltä! Minusta melkein tuli kansikuvapoika. Melkein. Minkäs minä sille voin, että seksi myy. Kuvalehti kirjoitti että olin ”vienyt” eräältä Nigel Pickwickiltä paikan ”Suomen näkyvimpänä ulkomaalaisena”. Kas kun en tiennytäkään osallistuneeni kilpailuun. Kai tämäkin on sitten urheilulaji. (s. 222)	-
52	Yhden haastattelun annoin vahingossa ruotsiksi. ”Hur var det när du kom till Finland?” ”Jag blir mycket överraskande.” (s. 222)	-
53	Jos liityn yhtenkään poliittisen puolueen <u>jäseneksi</u> tai funktionääriksi, saatte ampua minut. (s. 222)	Wenn ich jemals Funktionär bei einer Partei, einer Gewerkschaft oder etwas Ähnlichem werde, dürft ihr mich erschießen, am liebsten auf offener Straße. (s. 242)
54	Kaikien lisäksi poliitikot ovat pakostakin munattomia olioita. Otetaan esimerkiksi Yhdysvaltain presidentti, jolla väitetään olevan enemmän valtaa kuin kenelläkään muulla koko planeetalla. Jos hän haluaa tappaa kokonaisen kansakunnan, hävittää jonkun neuvonantajensa mielestä epämiellyttävän valtion maailmankartalta ja uhrata samalla tuhansia omia poikiaan, niin hänen sanansa riittää ja tuomion päivä koittaa. Mutta jos hän erehtyy antamaan sihteerilleen suihin, niin siitä nousee sellainen haloo, että hän saattaa hyvinkin menettää mukavan virkansa sen takia. Minusta se on epäloogista. Minun mielestäni miehillä, jotka saavat päättää muiden ihmisten elämästä ja	-

	kuolemasta, pitäisi ehdottomasti olla oikeus panna ketä ikinä haluavat, missä ja milloin haluavat ja totta kai ilmaiseksi. Onhan koko kansainvälisen yhteisön intressi, että näin vaarallinen päättäjä on hyvin tyydytetty ja tasapainoinen! (s. 223)	
55	Hetkinen! <u>Otankin äskeisen takaisin, siis sen että saatte ampua minut jos ryhdyn poliitikoksi.</u> Muistin juuri mitä eräs entinen Saksan eduskunnan puheenjohtaja joskus sanoi: (s. 223)	Moment mal – mir fällt gerade ein, was vor vielen Jahren mal ein Präsident des westdeutschen Bundestages gesagt hat: (s. 242)
56	Demokratiassa on se rakenteellinen vika, että tyhmät saavat päättää älykkäiden puolesta ja älykkäiden on toteltava, mottona ”Sata miljoonaa kärpystä ei voi olla väärässä – syökäämme paskaa!” Ikäloput saavat päättää tulevaisuudestamme, vaikkei heillä itsellään siitä juuri enää olekaan. Nuoret taas eivät pääätä yhtään mistään, ja köyhät päättävät rikkaiden puolesta, ainakin yrittävät. Demokraturii tämä on, jos minulta kysytte, kansan hirmuvalta. (s. 223–224)	-
57	Ilman Neuvostoliittoa puhutaan nyt paljon kansainvälisestä terrorismista. Täytyy myöntää, etten ihan ymmärrä sitä keskustelua. Minusta maailman tilanteessa ei ole epäselvää: Jeesus syntyi suurin piirtein vuonna nolla, plusmiinus muutama vuosi. Hänen kollegansa Mohammed syntyi vasta vuonna 576, siis kuutisen sataa vuotta myöhemmin. Tämä kuudensadan vuoden viive on historian kuluessa säilynyt ehjänä ja muuttumattomana: Noin kuusisataa vuotta sitten kristityt veljemme olivat fanatismiin, julmuuden ja raa’an tappamisen maailmanmestareita. Keskiajalla kristillisen kirkon fundamentalistit kiduttivat, hukuttivat ja polttivat ihmisiä liukuhihnalla, hyvällä omatunnolla ja täysin vakuuttuneina siitä että he tekivät sen, minkä heidän kaikkivoipa ja ainoa oikea Jumalansa halusi heidän tekevän. Tänään on muslimifundamentalistien vuoro tehdä itsemurhaiskuja, hakata varkailta kädet poikki ja estää naisia oppimasta lukemaan. Nyt on heidän vuoronsa pitää hauskaa. He ovat kiltisti odottaneet sitä ja ansaitsevat sen. Nauttikoot nyt rauhassa omasta synkästä keskiajastaan. Meidän kristittyjen on aivan turha valittaa asiasta. Meidän ei tarvitse olla huolissamme islamista ja sen ääri-ilmiöistä. Itsehän olemme omien ääri-ilmiöittemme eloonjääneitä. Enää kuusisataa vuotta, niin Islamin uskonto on samassa kunnossa kuin kristinuskonto tänään. (s. 224)	-
58	Seuraavana päivänä minulla oli kunnia osallistua suorana televisioituun keskusteluohjelmaan, jossa oli mukana myös Pihtiputaan juutalaisen seurakunnan puheenjohtaja. Hän esitelmöi ohjelman ensimmäiset kymmenen minuuttia <u>lähes</u> yksin, selittäen minulle kuinka syyllinen minä olinkaan ja kuinka <i>me</i> olimme tappaneet kuusi miljoonaa juutalaista. (s. 225)	Einer der anderen Gäste war der Vorsitzende der jüdischen Gemeinde in Finnland, und er hielt die ersten zehn Minuten der Sendezeit alleine einen Vortrag über die niemals endende, historische, megalomane Kollektivschuld der Deutschen und darüber, wie wir doch sechs Millionen unschuldige Juden umgebracht hatten. (s. 242–243)
59	Hän ei ilmeisesti tiennyt, että meitä länsisaksalaisia kidutettiin koko kouluajan kerran kuukaudessa sul-	Offenbar wusste er auch nicht, dass man als Schüler im Westdeutschland der Siebzigerjahre einmal

	<p>kemalla meidät aulaan ja näyttämällä meille kosketavia dokumenttielokuvia <u>keskitysleirien</u> ruumiskasoista, jottemme saisi nukuttua moneen yöhön. <u>Itä-Saksassa koululaisten ei tarvinnut käsitellä Natsi-menneisyyttä, sillä kun Saksaa jaettiin kahtia, jonkun suuren ihmeen kautta kaikki entiset natsit olivat jääneet lännen puolelle.</u> <u>Taasko tuo seitsemän y:n syyllisyyskysymys? Minähän en koskaan ollut tappanut ketään, vaikka myönnettäköön että joskus on liipannut läheltä.</u> Isänikään ei edes päässyt <i>Hitlerjugendiin!</i> (s. 225)</p>	<p>pro Monat in der Aula zusammengepfertcht wurde und sich zwei Stunden lang schwarzweiße Dokumentarstreifen mit endlosen Reihen ausgehungertes Toten ansehen musste, und dass wir damals jedes Mal einige Nächte lang nicht richtig schlafen konnten. Nicht mal mein Vater hatte es in die Hitler-Jugend geschafft! (s. 243)</p>
60	<p>Sitä paitsi suomalaiskatsojien lisäksi ruutuuihin olisi varmaan liimaunut koko Saksan Helsingin suurlähetystön kielitaitoinen henkilökunta. <u>Pääsisin kyllä lööppeihin, mutta se olisi samalla urani loppu. Julkiseen itsemurhaan tarvitaan paljon parempi syy kuin jokin keskusteluohjelma.</u> (s. 226)</p>	<p>Man denkt ja auch an seine Karriere, und bestimmt hing das sprachkundige Personal der deutschen Botschaft vor den Fernsehgeräten und übersetzte für die höheren, deutschen Chargen. (s. 243)</p>
61	<p>Sanokaa minua tyhmäksi, mutta en ole koskaan oikein onnistunut ymmärtämään, mikä juutalainen on. Onko se uskonto? Onko se rotu? Onko se maa? Onko se sitä ettei ole esinahkaa? <u>Onko se sitä että puhuu Hепrean kieltä?</u> Onko se sitä, että on suhteetoman iso, <u>kultainen</u> nenä ja nimi on Goldberg? Vai onko se sitä, että ajaa panssarivaunulla läpi palestiinalaisten kotien kun he ovat syömässä lounasta? (s. 226)</p>	<p>Ich hätte Herrn Silberzweig auch gern gefragt, was es denn nun eigentlich heißt, Jude zu sein. Ist das eine Religion? Eine Staatsangehörigkeit? Das Fehlen der Vorhaut? Ist man schon Jude, wenn man eine riesige Nase und einen böartigen Humor hat, oder muss man auch noch mit einem Panzer durch palästinensische Einfamilienhäuser fahren, zur Mittagszeit, wenn die Leute gerade Hummus und Taboulé essen? (s. 243–244)</p>
62	<p>Kahdesta asiasta en pidä – sellaisista ihmisistä, jotka eivät kunnioita muita kulttuureita – enkä tanskalaisista. En pidä ihmisistä, jotka rakentavat muureja. (s. 226)</p>	-
63	<p>Kun Saksan armeija oli tappanut jonkun venäläisen kylän kaikki naiset ja lapset ja polttanut rakennukset, vaari <u>astui esiin ja piirteli</u> paikasta kartan. (s. 226)</p>	<p>Wenn seine Freunde alle Frauen und Kinder eines russischen Dorfes in der Scheune zusammengetrieben und die Scheune verbrannt hatten, zeichnete mein Opa in Ruhe die Karte des leeren Dorfes. (s. 244)</p>
64	<p>Mitä nämä esi-isät minusta tekevät? Natsin vai Jutskun? Natskun vai Jutsin? Jatsin vai Nutskun? <u>Mene ja tiedä.</u> (s. 226)</p>	<p>Meine Vorfäter waren also ein Nazi und ein Jude. Was macht das aus mir, einen Jazi oder einen Nuden? Einen Juzi oder einen Naden? Einen Nuzi oder einen Jaden? (s. 244)</p>
65	<p>Sain matkustaa ympäri Suomea markkinoimassa kirjaani. Oulu, Turku, Tampere, Jyväskylä, Lappeenranta, Pori, Rauma, Hämeenlinna, <u>Lahti</u> – –. (s. 227)</p>	<p>Ich bereiste auf Rechnung meines Verlages das ganze Land, um mein Buch zu vermarkten: Oulu, Turku, Tampere, Jyväskylä, Lappeenranta, Pori, Rauma, Hämeenlinna. (s. 245)</p>
66	<p>– – sain nähdä jokaisen varteenotettavan suomalaisen kaupungin nähtävyydet: Lento- tai rautatieaseman, paikallisen taksifirman <u>uudet</u> GPS-valvontalaitteet, hotellihuoneen ja pari kapakkaa. (s. 227)</p>	<p>In Finnland sehen eigentlich alle Städte genau gleich aus, und alles, was ich zu Gesicht bekam, war das GPS-Gerät der örtlichen Taxi-Firma, ein Hotelzimmer, eine Buchhandlung, zwei Kneipen und wieder das Taxi zurück zum Bahnhof oder Flughafen. (s. 245)</p>
67	<p><u>Sopihan se. Olisi todella mukava nähdä vaihteeksi jotain muutakin kuin hotellin kokouskabinetti.</u> Luulin, että ystävyysseuran puheenjohtaja veisi minut <u>napapiirille tai</u> katsomaan maailman ainoaa oikeaa joulupukkia, mutta majuri veikin minut maasturil-</p>	<p>Natürlich dachte ich sofort, dass er mich ins Weihnachtsdorf bringen würde, einen nahegelegenen Touristenpark direkt am Polarkreis, in dem man versuchte, zahlungskräftigen Japanern den echten, einzigen Weihnachtsmann zu verkaufen.</p>

	laan keskelle metsää. (s. 228)	Stattdessen aber brachte mich der Major mit seinem Jeep mitten in den Wald und stellte den Motor ab. (s. 246)
68	<u>Perillä missä?</u> Katsoin ympärilleni, mutten nähnyt poroja, en joulukylää, en nähnyt muoria enkä tonttuja. <u>Seisoin keskellä arktista ei mitään</u> eikä siellä ollut yhtikäs mitään katseltavaa. (s. 228)	Ich sah mich um, aber es gab nichts zu sehen, keinen Weihnachtsmann, keine Wichtel, keine Überraschung, nichts. (s. 246)
69	Jalkojeni alla, kauniin luonnon ympäröimänä <u>tai pikemminkin peittämänä</u> makasi kaksituhattaviisisataa kuollutta maanmiestäni. Majuri jätti minut hetkeksi yksin kuolleitteni kanssa, jotta saisin imaista itseeni paikan koko kohtalokkuuden <u>ja tuntea suuria tunteita</u> . (s. 228)	Unter meinen Füßen, umgeben von frischer, grüner, sommerlicher arktischer Natur, lagen 2.500 tote Deutsche. Der Major ließ mich einen Augenblick mit meinen Gefallenen alleine, damit ich die Schicksalshaftigkeit des Ortes ungestört in mich aufsaugen konnte. (s. 246)
70	<u>Muistelin omaa sotilasuraani:</u> Olivatko näiden kollegoiden kengät kiiltäneet kuoleman hetkellä? Olivatko heidän ylimmät paidannappinsa olleet kiinni sillä sekunnilla, kuin [sic] luoti oli lävistänyt heidät? <u>Oliko punatukkaisia?</u> (s. 228)	Hatten ihre Schuhe vorschriftsmäßig ge glänzt, als sie fürs Vaterland fielen? Waren die obersten Knöpfe an den Hemden dieser Kameraden geschlossen gewesen in dem Moment, als sie vom gegnerischen Schuss getroffen wurden? (s. 246)
71	Matkalla Rovaniemen keskusta kerroin majurille, että illan keikka arvelutti minua hiukan. Pitäisikö minun olla erityisen varovainen täällä Lapissa? Vieläkö täällä vihattiin meitä saksalaisia? ”Ei sinulla ole mitään pelättävää”, hän lohdutti minua. ”Täälläpäin kukaan ei vihaa saksalaisia. Olet varmaan usein kuullut niitä lapinpolttajatarinoita, mutta niitä ei täällä harrasteta. Ne ovat niitä Etelän juttuja.” (s. 229)	-
72	Yleisö taputti vapautuneesti, <u>keikasta tuli menestys</u> ja kirjani myi hyvin. Signeerasin monta kappaletta <u>ja fanit jaksoivat jonottaa allekirjoitustani</u> . (s. 229)	Nach einer Schrecksekunde beschloss das Publikum, zu lachen, und mein Buch verkaufte sich gut, ich musste zum Schluss der Veranstaltung viele Exemplare signieren. (s. 247)
73	”Eihän Teidän tarvitse pyytää anteeksi, herra. Ette ehkä olisi enää kyyenneet pelastamaan meitä. <u>Ja olisimmehan mekin mielellään vaihtaneet silloin puolta, mutta ei meitä siinä vaiheessa enää kukaan huolinut...</u> ” (s. 229)	„Aber Sie brauchen sich doch nicht zu entschuldigen, mein Herr. Sie haben damals nur getan, was Sie tun mussten. Und wahrscheinlich hätte nicht einmal Finnland uns damals mehr retten können.“ (s. 248)
74	Aloin kirjoittaa kolumnia Te Mimmit -lehteen, keran neljässä viikossa, aina kahdenkymmenen kahdeksan päivän välein hedelmällisenä päivänä. (s. 230)	-
75	”Seksistä”, vastasin, ja <u>keski-ikäinen yleisö</u> nauroi. (s. 230)	„Über Sex“, antwortete ich dann, und das Publikum lachte herzlich. (s. 248)
76	Nokkela pikku paskiainen, <u>täytyy myöntää</u> . (s. 230)	Ein aufsässiger Pennäler. (s. 248)
77	Puhun saksaa edelleen yhtä hyvin kuin saksalaiset, mutta <u>en jaksaisi enää asua siellä</u> . Maa ja sen asukkaat tuntuvat nykyisin täysin vierailta. <u>Muuriton Berliini ei kiinnosta minua</u> . (s. 231)	Ich spreche immernoch [sic] genauso gut Deutsch wie die anderen Deutschen, aber Land und Leute sind mir heutzutage ziemlich fremd. (s. 249)
78	Suomea puhun lähes samalla tavalla kuin suomalaiset itse ja <u>paremmin kuin moni suomenruotsalainen</u> .	Finnisch spreche ich genauso gut wie die Finnen, und das erzeugt eine gefährliche Illusion: Die

	Se luo vaarallisen illuusion. Ihmiset täällä luulevat, että koska puhun niin kuin he puhuvat, ajattelen myös niin kuin he ajattelevat. (s. 232)	Menschen um mich herum glauben, dass ich genauso denke wie sie, nur weil ich genauso sprechen kann. (s. 250)
79	Täällä Suomessa mietitään tauotta, <u>joskus liiaksikin asti omaa identiteettiä</u> : keitä me olemme, mistä me tulemme, mihin olemme menossa? (s. 232)	Hier in Finnland überlegt man sich ständig, woher man kommt, wohin die Reise gehen soll, wer man ist. (s. 250)
80	Mitenköhän minä ottaisin kummastakin kulttuurista ne hyvät asiat <u>ja yhdistäisin ne omaksi dialektiseksi proteesiksi</u> ? <u>Tule sellaiseksi kuin olet.</u> (s. 232)	Wie soll ich das Beste aus den beiden Kulturen machen? (s. 250)
81	Suomen perustajaäidit sanoivat joskus: ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua, olkaamme siis suomalaisia.” Olisiko siinä ratkaisu? ”Saksalainen en enää ole, suomalaisiksi en <u>perkele</u> tule, kaipa minun on siis pakko olla eurooppalainen.” (s. 232)	Vielleicht so wie die Gründerväter Finnlands, die sagten: „Schweden sind wir nicht, Russen wollen wir nicht werden, lasst uns also Finnen sein!“ Meine Version wäre dann: „Deutscher bin ich nicht mehr, Finne will ich nicht werden, also bin ich Europäer!“ (s. 250)
82	Saan päivittäin kahdesta kolmeen sydäninfarktia, parillisina viikkoina sairastan keuhkosityöpää, parittomina eturauhassyöpää, <u>välillä minulla on aivokasvain, välillä maksakirroosi</u> , toisinaan saan aivoverenvuotoja. Onneksi olen sentään immuuni Aidsille. (s. 232)	Ich bekomme an geraden Tagen Herzinfarkte, an ungeraden habe ich Lungenkrebs, einmal die Woche bekomme ich einen Hirnschlag, einmal monatlich Prostatakrebs. Zum Glück bin ich wenigstens gegen HIV immun. (s. 250)
83	En ole koskaan ollut täysin rehellinen yhdellekään naiselle. <u>Eikä toivottavasti kukaan heistä minulle</u> . Käsi sydämellä: Kuka meistä haluaisi ihan oikeasti tietää, mitä hänen elämänkumppaninsa on hänestä mieltä? <u>Ja kuka meistä haluaisi todella kertoa totuuden sille ihmiselle, jonka kanssa hän jakaa?</u> (s. 233)	Ich war nie wirklich ehrlich zu meinen Frauen, denn Hand aufs Herz: Wer von uns will schon wissen, was sein Partner oder seine Partnerin <i>wirklich</i> über ihn denkt? (s. 251)
84	”Eli sillä hetkellä kun äiti ja sinä teitte minut, <u>te tiesitte jo, että minäkin joudun jonain päivänä kuolemaan?</u> ” ”Kyllä.” ”Te siis piditte hauskaa ja langetitte minulle siinä sivussa kuolemantuomion.” (s. 234)	„Also haben Mama und du mich in dem Moment, in dem ihr mich gemacht habt, zum Tode verurteilt.“ (s. 252)
85	”Emme varsinaisesti pitäneet hauskaa, ja eihän ihmisiltä voi etukäteen kysyä haluavatko he syntyä vai eivät. Ainoa tapa suojella sinua kuolemalta olisi ollut jättää sinut tyystin tekemättä. <u>Mutta sitten et olisi olemassa</u> . Teimmekö mielestäsi väärin?” (s. 234)	„Kann man so sehen, wenn man will. Und zum Leben. Wir konnten dich ja nicht vorher fragen, ob es dir recht ist, geboren zu werden. Die einzige Art, dich vor dem Tod zu schützen, wäre gewesen, dich gar nicht erst zu machen. Haben wir deiner Meinung nach das Falsche getan?“ (s. 252)
86	<u>Camilla matkustaa paljon. Tokio, Tukholma, Lontoo, Pariisi, Shanghai, Kalifornia: Selman <i>post mortem</i> -ura jatkuu, ja pikku imperiumi leviää syövänläilla. Minä istun paljon kotona ja kirjoittelen seksistä. En petä Camillaa eikä häenkään petä minua. No joo, joskus, mutta ihan hävyttömän harvoin. Mehän olemme molemmat julkisuuden henkilöitä, ja molemmat reippaasti yli nelikymppisiä. Puhumme edelleen englantia keskenämme, ja joskus kun käännyimme molemmat baarimikkoon päin ja tilaamme suomeksi drinkkejä, meitä pidetään tärkeimpinä idiootteina. Elämän pienistäkin iloista pitää nauttia. Ehkä me jopa rakastamme toisiamme ihan oikeasti.</u>	Man muss die kleinen Dinge im Leben genießen, darum geht es. Und ich habe ja schon seit langem Breitband-Internet. (s. 251)

	Hänellä on edelleen joskus migreenikohtauksia. Ja minulla on jo pitkään ollut laajakaista. (s. 234)	
87	Uusissa askeissa lukee muun muassa ”Tupakointi tappaa”, ”Tupakointi vähentää siittiöiden määrää” ja ”Älä pakota lapsiasi hengittämään tupakan savua”. (s. 235)	Inzwischen aber haben wir hier dieselben Warnungen wie auch anderswo in der EU: <i>Zwingen Sie Ihre Kinder nicht, Rauch einzuatmen.</i> (s. 253)
88	Tämä maa on edelleen aika outo. Haluavat kieltää tupakoinnin ravintoloissa, jotta ihmisten pitää juoda kotonaan. Muutaman vuoden kuluttua joku sitten varmaan väittelee tohtorinnaksi teemanaan ”Korreloivatko tupakointikielto ja lisääntyneet alkoholi-kuolemat?” Seksiä saa myydä, mutta sitä ei saa ostaa. Naiset saavat ottaa ja rahastaa, mutta jos mies antaa ja maksaa, hän joutuu siitä linnaan! Jossain vaiheessa sitten kaikki heteromiehet istuvat vankilassa, ja Kela maksaa lesboille keinohedelmöitykset. Joskus minusta tuntuu yksinäiseltä ratsastajalta ilman hevosta. (s. 235)	-
89	Työni puitteessa olen joutunut vuosien saatossa keksimään monen monta ikivanhaa saksalaista sananlaskua. ”Kaikesta voi nauttia, kunhan sinulla on hyvät hermot.” Se on minusta ihan onnistunut. Kaikki uskovat heti sen aitouteen, koska se täyttää ennakko-odotukset. (s. 236)	-
90	Tai sitten ei. Eihän sitä koskaan tiedä onko taruus todella tottua ihmeellisempi: Suomi liittyi NATO:on vuonna 2010, Yleisradio seurasi muutama vuosi myöhemmin. (s. 237)	-
91	Rajat on tehty – voi helvetti, nyt sain vielä hikan! Olisikohan minun sittenkin pitänyt pysyä olutlinjal-la? Rajat on tehty rikottaviksi, kyllä minä sen saksalaissyntyisenä – hiks – saksalaissyntyisenä tiedän. (s. 237)	-
92	En ollut koskaan sairaalloisesti <u>seksuaalisesti</u> mustasukkainen, <u>mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa</u> . En ihan käsitä miten jotkut hihhulit voivat ampua ihmisiä tai itsensä jonkun syrjähyypyn takia. (s. 237)	Ich war noch nie krankhaft eifersüchtig, und ich habe kein Verständnis für Waldschräte, die wegen eines Seitensprungs andere oder sich selbst umbringen. (s. 254)
93	Annas kun juon vielä yhden <u>ja tämä saatanan hikka loppuu</u> , niin laulan sen sinulle. (s. 237)	Warte mal, ich schenke uns noch einen ein, und dann singe ich es für dich, ganz laut, damit die Nachbarn mithören können. (s. 254)

Liite 3. Schatzin saksannokseensa tekemät korvaukset.

nro	katkelma lähdetekstissä (<i>Rakasta minut</i>)	katkelma kohdetekstissä (<i>Der König von Helsinki</i>)
1	1. ”Alles Fotzen. Ausser Mama!” * ”Ovat kaikki pelkkiä pilluja. Paitsi äiti!” (<u>Seinäkirjoitus</u> Wienin Sigmund Freud -museon miesten WC:ssä) (s. 7)	1. ALLES FOTZEN, AUSSER MAMA! * <u>Provisorische Gedenktafel</u> in der Herrentoilette des Wiener Sigmund-Freud-Museums (s. 7)
2	Äidillä ja minulla oli ollut tapana polttaa askillinen <u>tupakkaa</u> päivässä koko raskauden ajan. (s. 8)	Mama und ich hatten es uns zur Gewohnheit gemacht, während der gesamten Schwangerschaft eine Packung <u>HB</u> am Tag zu rauchen. (s. 7)
3	<u>Äiti oli tullut perjantaiamuna</u> sairaalaan. (s. 8)	<u>Man hatte sie</u> am Freitagvormittag ins Krankenhaus <u>eingeliefert</u> . (s. 8)
4	Isäni nautti vallastaan ja saamastaan arvostuksesta, temperamenttinen ja kaunis äitini poltteli iloisena tupakkaa ja laittoi kahvia vieraille ja minä istuin suuren <u>ruokapöydän</u> alla ja luin ääneen juttuja sanomalehdestä. (s. 9)	Mein Vater genoss die Macht und den Respekt, die ihm zuteil wurden, meine Mutter rauchte fröhlich und kochte Kaffee für die Gäste, und ich saß unter dem großen <u>Eichtisch</u> und las laut aus der Zeitung vor. (s. 9)
5	Et pakottanut minua käyttämään pitkiä kalsareita, et antanut ohjeita kun ensimmäisellä tyttöystävälläni oli kuukautiset etkä nuollut <u>haavojaani</u> kun kaaduin fillarilla. (s. 12)	Du hast mich nicht gezwungen, lange Unterhosen zu tragen, du hast mir keine guten Ratschläge gegeben, als meine erste Freundin ihre Tage zu spät kriegte, und du hast mir nicht <u>die blutigen Knie</u> geleckt, wenn es mich mit dem Rad auf die Schnauze haute. (s. 13)
6	Kyyppari <u>toi minulle yhdeksännen tuontituopin</u> ja kysyi miksi minä koko ajan näytin muille ravintolasiakkaille keskisormea. ”Anteeksi, en tarkoitanut sitä. <u>Olin puhelimessa äitini kanssa.</u> ” (s. 13)	Der Wirt <u>kam und räumte das achte leere Glas vom Tisch</u> . Er wollte wissen, warum ich den anderen Kneipengästen den Mittelfinger zeigte. „Entschuldigung, das war nicht persönlich gemeint. <u>Ich habe mit meiner Mutter gesprochen.</u> “ (s. 13)
7	2. Isäni melan pitkä varjo (s. 14)	2. Pfadfinder (s. 15)
8	Jäätyään leskeksi isä ryhtyi katolisen tyttölyseon musiikinopettajaksi ja etsi epätoivon vimalla korviketta edesmenneelle vaimolleen. Minut parkkeerattiin jommankumman isoäidin hellään huomaan, välillä taas sain nauttia kirkon sisäoppilaitoksen perinteisen kekseliäistä kasvatusmenetelmistä, pari kertaa isä ehti jopa mennä uusiin naimisiin ja erota. Murrosikäni sain viettää isän kanssa hänen leskimiesboksissaan kuuntelemalla, miten hän viereisessä huoneessa pani minua muutaman vuoden vanhempia ex-oppilaitaan (hän sentään aina odotti kunnes he olivat saaneet luostarikoulun päästötodistuksen). (s. 14)	Der Tod meiner Mutter warf meinen Vater für viele Jahre aus der bürgerlichen Bahn, und ich durfte als sein Satellit die Beschleunigung genießen. (s. 15)
9	– – Ralf oli jo kärsimättömänä avannut sepalukseni ja vetänyt sekä housuni että kalsarini <u>lattialle</u> . (s. 16)	– – Ralf hatte schon meinen Reißverschluss aufgemacht und meine Hosen und Unterhosen <u>auf Halbmast</u> heruntergezogen. (s. 16)
10	Ylioppilastutkinnon jälkeen <u>Länsi-Saksan Bundeswehr</u> * kutsui minut palvelemaan nuoren henkeni uhalla isänmaani vauraampaa puolikasta. Meillä	Unmittelbar nach dem Abitur luden mich <u>die westdeutschen Streitkräfte</u> ein, unter Einsatz meines jungen Lebens die wohlhabendere und größere

	lännessä asevelvollisuus kesti viisitoista kuukautta, idässä <u>täydet kaksi vuotta</u> . * <u>Liittotasavallan hyökkäysvoimat</u> (s. 19)	Hälfte meines Vaterlandes zu verteidigen. Bei uns dauerte die Wehrpflicht 15 Monate, im Osten waren es <u>sogar 18</u> . (s. 19)
11	Olin tullut suoraan humanistisen oppikoulun penkiltä <u>Luftwaffeen*</u> ja pääni oli täynnä Ovidiuksen rivoja ja runoja, Rousseauun luontolätinöitä ja Kafkan <u>sydäntä särkevää ahdistusta</u> . * <u>Ilmavoimat</u> (s. 20)	Ich war frisch vom humanistischen Gymnasium <u>zum Militär</u> gekommen, und mein Kopf war voll von Ovids obszönen Oden, Rousseaus edlen Wilden und Kafkas <u>Klaustrophobie</u> . (s. 20)
12	Armeija-ajalta minulle jäi voimakas <u>fobia</u> kaikenlaisia univormuja ja virkapukuja kohtaan. (s. 23)	Von der Armeezeit ist mir eine profunde <u>Allergie</u> gegen Uniformen aller Art geblieben. (s. 23–24)
13	Ainoa univormu, joka ei koskaan ole aiheuttanut minulle huonovointisuutta, on kokin <u>työasu</u> . (s. 23)	Die einzige Uniform, von der mir nicht augenblicklich schlecht wird, ist <u>der weiße Zweireiher</u> eines Chefkochs. (s. 24)
14	Heti ensimmäisen viikon aikana <u>yksi komppaniame alokas</u> joutui sairastumaan, koska Nato-naula oli lävistänyt hänen poskensa. (s. 23)	Schon während der ersten Woche der Grundausbildung kam es nämlich in der Kantine zu einem Zwischenfall: <u>Einer meiner Schicksalsgenossen</u> musste zum Sanitärer gebracht werden, weil ein Nato-Nagel seine linke Wange durchgebohrt hatte. (s. 24)
15	Mitään <u>pääsyvaatimuksia</u> ei ollut, koska kaikki, joilla oli vähänkään kunnianhimoa, pyrkivät lääketai oikeustieteen laitoksille. (s. 24)	<u>Eine Aufnahmeprüfung oder einen Numerus Clausus</u> gab es nicht, denn jeder, der auch nur ein bisschen Ehrgeiz hatte, versuchte damals wild entschlossen, einen Studienplatz in Medizin oder Jura zu ergattern. (s. 25)
16	Tietysti pidän mahdollisena, jopa hyvin todennäköisenä, että meitä isäni jälkeläisiä on runsaasti enemmän kuin ne, joista olen tietoinen. Mutta nekin isäni kupeiden hedelmät, jotka pääsivät tietooni, riittivät aiheuttamaan minulle lievää uskonpuutetta mitä perhe-nimiseen konseptiin tulee. Jouduin jo varhaisessa iässä toteamaan, etten koskaan saisi isästäni kelvollista roolimallia. (s. 26)	Schon in jungen Jahren lernte ich also, dem Konzept Familie mit gesundem Misstrauen zu begegnen. (s. 27)
17	Olin jo edennyt kymmeniä metrejä talosta kun <u>kuulin Giselan huutavan</u> : (s. 28)	Ich war schon einige Dutzend Meter von dem Haus, in dem wir wohnten, entfernt, als <u>ich Giselas schrilles Falsett hörte</u> : (s. 29)
18	Ja koska minäkin olin veljeni veli, niin tulisiko veljestäni sitten minunkin, isoveljensä setä? <u>Tulisiko minusta oma setäni? Tai peräti oma isäni?</u> (s. 31)	Und weil ich ja selbst auch der Bruder meines Bruders war, würde mein kleiner Bruder dann auch zu meinem Onkel. <u>Wäre mein Vater dann auch mein Onkel? Oder gar mein Großvater?</u> (s. 33)
19	En ikinä luovuttaisi siemennestettäni tälle naiselle, vaikka hän olisi kuinka hyvä kokki, vaikka hän olisi <u>kuinka isäni vaimo ja</u> vaikka saisin viisisatasia päivittäin. (s. 31)	Niemals, <u>unter gar keinen Umständen</u> würde ich meinen Samen spenden, auch wenn ich täglich einen Fünfhunderter kriegen würde! (s. 33)
20	Tekisi hyvää saada puhua <u>vähän aikaa</u> kunnon englantia, olin todella drinkin tarpeessa eikä oma kotini sillä hetkellä tuntunut mitenkään vastustamattomalta. (s. 116)	Es würde gut tun, <u>endlich einmal wieder</u> vernünftiges Englisch zu hören und zu sprechen. Auch einen Drink konnte ich jetzt gut gebrauchen, und mein eigenes Heim übte im Augenblick keine besonders starke Anziehungskraft auf mich aus. (s. 131)
21	Hän oli ollut kuuluisa cocktaileistaan ja juottanut säännöllisesti <u>Helsingin Yliopiston muita dosentteja</u>	Er war schon immer für seine exzellenten Cocktails berühmt gewesen und hatte regelmäßig <u>das</u>

	ja opiskelijoita känniin – –. (s. 116)	humanistische Institut der Uni betrunken gemacht – –. (s. 131)
22	Suomen alkoholitarjonnan puitteissa vermittuna saa käyttää ainoastaan <i>Noeilly Pratia</i> tai aitoa <i>Martinia</i> (yksi neljäsosa). Ginin pitää olla <i>Tanqueraytä</i> , <i>Bombay Sapphirea</i> tai hätätapauksessa <i>Beefeateria</i> (kolme neljäsosaa). (s. 116–117)	Da es beim finnischen Monopolhandel ALKO ja nichts Extravagantes gibt, begnügt man sich in unseren Breitengraden mit Tanqueray oder Bombay Sapphire, zur Not (aber wirklich nur zur Not) geht auch Beefeater. Drei Teile Gin in den Kühler, dazu einen Teil Vermouth, am besten Noeilly Prat oder den echten Martiny [sic] Dry. (s. 131–132)
23	Rentouduin ja nautin siitä, että vihdoin joku tuntui olevan aidosti kiinnostunut siitä, kuka minä olen, mistä minä tulen ja mitä minä teen. (s. 117)	Ich entspannte ich und genoss es, dass jemand sich wirklich für mich zu interessieren schien. (s. 132)
24	Muistaako joku seitsemänkymmentäluvun kappa- leen, jossa lauletaan ”any love is good love, so I took what I could get...” (s. 117)	Erinnert ihr euch noch an den Song von Bachman-Turner Overdrive, in dem es heißt „any love is good love, so I took what I could get ...“? (s. 133)
25	Luonnollisesti Yleisradiokin kantoi kortensa kansainväliseen kekoon. (s. 118)	Selbstverständlich gehörte Yleisradio sowohl zur EBU, dem westeuropäischen Zusammenschluss öffentlich-rechtlicher Rundfunkanstalten, als auch zur OIRT, dem Ostblockpendant dazu. (s. 133)
26	Radiolla oli muun muassa yhteinen lähetys ”Stimme der DDR:n”* kanssa. * DDR:n ääni (s. 118)	Einer unserer Radiosender strahlte vor dem Mauerfall regelmäßig eine Gemeinschaftssendung mit der Stimme der DDR aus. (s. 133)
27	Lähetyksen Suomen juontaja oli ansioitunut ja kun- nioitettu toimittaja Karl Rund, joka puhui sujuvasti ja kauniisti saksaa. Eräänä päivänä hän ilmestyi toimitukseeni, kertoi olevansa auttamattomasti ylityöllistetty ja aivan liian kiireinen juontamaan kaksoislähetystä. Hän pyysi minua jatkamaan puolestaan. (s. 118)	Der finnische Moderator war ein verdienter, älterer Radiojournalist namens Max Rund. Er sprach hervorragend Deutsch und hatte die Sendung viele Jahre lang betreut, aber in der letzten Zeit war er, wie er mir erzählte, doch etwas müde geworden. Er habe viel zu tun, und ich würde ihm einen riesigen Gefallen tun, wenn ich die Sendung übernehmen würde. (s. 134)
28	”Tervetuloa Saksan Demokraattisen ynnä Suomen muuten vain Tasavallan kuulijat!” ”Tänään on taas perinteiseen tapaan luvassa hienoa tanssimusiikkia kahdesta ystävämaastamme! Tällä kertaa on Helsingin vuoro soittaa ensimmäinen levy!” (s. 119)	„Einen wunderschönen guten Abend, liebe Freundinnen und Freunde in der Doidschn Demograd-schn Reubublik, hier ist Finnland! Heute gibt es wieder ofenfrische finnische Musik! Wer fängt heute an?“ „Diesmal ist Helsingi dran, die erste Platte zu spielen“, sagte mein Kollege hinter seinem antifaschistischen Schutzwall. (s. 134)
29	Itäsaksalaisella kollegallani meni pasmat sen verran sekaisin, että hän vallon unohti kysyä miten tätä tanssittiin... (s. 119)	Meinem ostdeutschen Kollegen hatte es die Sprache verschlagen, weil er mit seinen seichten Ost-schlagerchen nicht gegen die archaische Kraft einer finnischen Punktruppe auf Amphetaminen anstinken konnte. (s. 134–135)
30	Radiokanavan ohjelmapäällikön mielestä minä voisin juontaa samassa studiossa itäsaksalaisen parivaljakkonni kanssa. Itse asiassa lähetys olisi jopa helpompi toteuttaa jos käyttäisimme samaa studiota. (s. 120)	Der Programmchef des Radiokanals meinte, das sei doch kein Problem, die zwei Moderatoren könnten ja einfach auch im selben Studio sitzen, das sei für die letzte Sendung sogar romantisch. (s. 135)
31	Nauroin, mikä sekään ei varmaan tuonut minulle yhtään sympatiapistettä ja totesin: ”Enää en ihmettele ettei teillä koskaan ollut työttö-	„Kein Wunder, dass es bei Ihnen nie Arbeitslose gegeben hat“, meinte ich, was die Stimmung auf den Nullpunkt sinken ließ.

	myysoongelmaa täällä Itä-Saksassa!?” (s. 120)	(s. 136)
32	Meillä Helsingissä <u>sai sentään suorassa lähetyksessä sanoa mitä ajatteli, ainakin yhden kerran</u> . Sensuuri tapahtui meillä vasta <u>seuraavana päivänä</u> eikä ennaltaehkäisevästi. (s. 121)	Bei uns in Helsinki fand die Zensur nicht präventiv statt, sondern erst <u>hinterher</u> . <u>Eine Live-Sendung war wirklich live, und wer etwa gesagt hätte ‚Der Präsident stinkt‘, der hätte die Konsequenzen erst nach der Sendung tragen müssen</u> . (s. 137)
33	<u>Itä-Saksassa kukaan ei enää kuunnellut <i>Stimme der DDR</i>:ää</u> ja kai suomalaisillakin oli sinä iltana parempaa tekemistä. (s. 121)	<u>Die Bewohner beider Deutschlands und Finnlands hatten an diesem Abend bestimmt Besseres zu tun, als uns zuzuhören</u> . (s. 137)
34	<u>Lähetyksen jälkeen</u> minulle tilattiin taksi. (s. 121)	<u>Schon bevor die Sendung zu Ende war</u> , hatte der Oberaufseher mir ein Taxi bestellt. (s. 137)
35	<u>Muutaman minuutin kuluttua eteeni pysähtyi vaaleansininen Lada</u> . (s. 121)	<u>Vor mir stand ein himmelblauer alter Lada</u> . (s. 137)
36	Saksassa, <i>Ordnungin</i> isänmaassa, on olemassa sääntöjä kaikelle. Siellä on voimassa asetus, jonka mukaan takseille on sallittu ainoastaan yksi väri, se vaaleanbeige. <u>Väri on kielletty kaikilta yksityisautoilijoilta</u> . (s. 122)	In Deutschland, dem Heimatland der Ordnung, gibt es für alles Regeln. Selbstverständlich auch dafür, welche Farbe ein Taxi zu haben hat. <u>Wo kämen wir denn da hin, wenn jedes Taxi eine andere Farbe hätte?</u> (s. 137)
37	Kuvittele olevasi nuori poika ja eläväsi Keski-Euroopassa <u>1300- tai 1400-luvulla</u> . (s. 123)	Stell dir vor, du bist ein junger Bursch im Mitteleuropa <u>des, na sagen wir 14. Jahrhunderts</u> . (s. 138)
38	Kävelet lähimmän luostarin portille, koputat ja <u>ilmoitat haluavasi jäseneksi, sillä sisimmässäsi palaa suuri kaipaus, jonka vain Jumalan kaapupäinen veljeskunta pystyy tyydyttämään</u> . Vannot julkisesti ettet koskaan tule <u>koskemaan mihinkään XX-kromosomiparilla varustettuun humanoidiin</u> . Eihän tällainen vala sinulta mitään sen kummempaa veynymistä vaadi. (s. 123)	Du klopfst an die Pforte des nächstgelegenen Klosters und <u>erklärst, dass</u> tief in dir eine Sehnsucht brennt, die nur vom Herrn und seiner Bruderschaft gestillt werden kann. Du schwörst in aller Öffentlichkeit, dass du niemals mehr <u>Hand oder irgendetwas anderes an eine Vagina legen</u> wirst, so ein Schwur verlangt dir ja überhaupt nichts ab. (s. 139)
39	Homot olivat muutamassa sadassa vuodessa avoimen salaliittonsa avulla rakentaneet lähes maailmanlaajuisen imperiuminsa, jolla oli enemmän valtaa ja enemmän rahaa kuin kenelläkään maallisella <u>kuninkaalla tai keisarilla</u> . (s. 124)	Den Schwulen gelang es, sich in mehreren hundert Jahren ein globales Imperium aufzubauen, das mehr Macht und vor allem mehr Geld hatte als irgendein weltlicher <u>Potentat</u> . (s. 139–140)
40	Toimituspäällikkö pelkäsi ja inhosi ihmisiä, varsinkin omia alaisiaan. Hän pysyi omassa pimeässä työhuoneessaan välttämällä henkilökohtaista kontaktia toimittajiensa kanssa, jotka yrittivät olan takaa kiusata häntä, esimerkiksi tervehtimällä häntä työvuoron alkaessa. <u>Hän jäi työhistoriani ensimmäiseksi ja tähän asti viimeiseksi miespuoliseksi esimieheksi</u> . (s. 125)	Unser Redaktionschef hasste Menschen über alles, und er zog es vor, sich in seinem Büro zu vergraben, statt mit uns zu sprechen. Manche Kollegen versuchten absichtlich, ihn zu irritieren, indem sie ihn morgens grüßten oder gar fragten, wie es ihm gehe. <u>Einmal versuche die Redaktion, ihn loszuwerden, was sich aber als Bumerang herausstellte und die Gewerkschaftsvertreterin den Job kostete</u> . <u>Unser Chef war der Cousin des Vorsitzenden der Zentrumspartei. In Finnland ist jeder mit jedem verwandt, das darf man nicht vergessen. Deshalb sind auch Krankheiten wie Diabetes, Keliakie und Schizophrenie hier so weit verbreitet</u> . (s. 140–141)
41	<u>Lyhytaaltourani huipentuma oli erään P-Pentti P-Paasinen -nimisen p-poliitikon p-puheen p-puhdistaminen</u> . Viiden minuutin puheen <u>siivoaminen</u> ulkomaanlähetystä varten kesti monta tuntia,	Als <u>Einstand</u> musste ich eine Rede <u>des damaligen finnischen Außenministers P-P-Pertti P-P-Paasio</u> schneiden. Die fünfminütige Rede <u>vom schlimmsten Stottern zu befreien</u> , dauerte viele Stunden,

	<u>olin</u> <u>hiestä märkä</u> ja toimituksen lattia oli <u>pieniä nauhan p-palasia</u> täynnä. (s. 125)	<u>und als ich endlich fertig war</u> , war der Boden des Büros mit <u>braunen Tonbandschnipseln</u> übersät. (s. 141)
42	Ylläni velloi <u>kolme</u> miljoonaa litraa vettä. (s. 125)	Und über mir gluckerten <u>mehrere</u> Millionen Liter Wasser. (s. 141)
43	Kielikurssit lähetettiin sunnuntai- <u>aamuisin</u> [sic], aikana jolloin vain tosi hyvät ja tosi huonot ihmiset olivat <u>hereillä ja television ääressä</u> . (s. 125)	Sprachkurse wurden Sonntag <u>vormittags</u> gesendet, zu einer Zeit, zu der nur ganz besonders gute oder ganz besonders schlechte Menschen <u>zu Hause</u> waren. (s. 141–142)
44	Nikotiinilaastarit olivat juuri tulleet Suomen <u>apteekkeihin</u> . <u>Ikusena tupakoinnin lopettajana ostin niitä ja tulin nopeasti siihen tulokseen etteivät ne toimi-neet. Tai toimivathan ne tietyllä tavalla, sillä nyt sekä tupakka- että lääketieteellisyys olivat kilpaile-massa meidän nikotinistiparkojen sieluista ja rahois-ta. Lopetin laastarien käytön lyhyen kokeilun jäl-keen, mutta sain niistä kuitenkin idean:</u> (s. 126)	In Finnland waren gerade Nikotinpflaster <u>in Mode</u> gekommen. <u>Ich probierte sie aus, aber die Gummis im Mund störten beim Rauchen</u> . Immerhin brach-ten sie mich auf eine Idee: (s. 142)
45	Och samma på Svenska, Tyska och Rysska. Viikon sisällä toimitukseen saapui kymmeniä <u>ihan vakavasti tarkoitettuja laastaritulauksia</u> . (s. 126)	Und dasselbe <u>in den anderen Sprachen, die wir im Angebot hatten</u> . Innerhalb einer Woche trudelten in der Redaktion mehrere <u>Dutzend Postkarten, Faxe und Briefe ein</u> . <u>Die Zuschauer versuchten tatsächlich, Sprach-pflaster zu kaufen</u> . (s. 142)
46	Emme olleet nähneet <u>vuosiin</u> ja tunsimme tarvetta puhua. (s. 126–127)	Wir hatten uns, wie jedes Mal, <u>lange</u> nichtgesehen und das Bedürfnis zu reden. (s. 143)
47	Puhuimme lapsista, <u>minun ja isän kuolleista ja elä-vistä lapsista...</u> (s. 127)	Wir sprachen über Kinder, <u>meine Kinder, Vaters Kinder, Konrads Kinder</u> , über lebende und tote <u>Kinder</u> . (s. 143)
48	Hiljaisuus keskenämme kesti <u>ainakin kymmenen sekuntia</u> . Sitten räjähdimme nauruun. (s. 127)	Die Stille zwischen uns dauerte <u>einige</u> Sekunden, dann brachen wir in dröhnendes Gelächter aus. (s. 143)
49	Katolilaisilla on tapana <u>koristella vainajan ruumis ja laittaa se näytille eloonjääneiden ihmeteltäväksi</u> , paitsi tietenkin jos viikatemies on saapunut <u>mootto-ripyörällä tai jollain muulla rumaa jälkeä tekevällä härvelillä</u> . (s. 127–128)	Wir Katholiken haben den alten Brauch, <u>die Leichen unserer Verstorbenen nett herzurichten, hübsch anzuziehen und für den allerletzten Abschied aufzubahren</u> , außer natürlich, wenn der Sensenmann <u>in Form eines Mähdreschers oder ähnlichen Geräts</u> gekommen war. (s. 144)
50	Vieraat jonottivat <u>pääsyä ruumishuoneeseen</u> . (s. 128)	Die Trauergäste standen <u>vor der Tür Schlange</u> , <u>um Oma einzeln die letzte Ehre zu erweisen</u> . (s. 144)
51	”Jep. Niin meidän ei tarvitse myöhemmin koskaan ihmetellä, <u>kuoliko hän todella</u> vai lähtikö hän muu-kalaislegioonaan.” (s. 128)	„Ja. So brauchen wir uns später nicht zu fragen, ob Oma nicht vielleicht doch in die Fremdenlegion gegangen ist oder <u>von Außerirdischen entführt wurde</u> .“ (s. 144)
52	Mínusta luterilainen tapa piilottaa kuolleensa on <u>vastenmielinen</u> . (s. 128)	Ich finde den lutherischen Brauch, die Toten erst zwei Wochen im Kühlkeller zu verstecken und dann zu verscharren, ohne dass die Angehörigen sie sehen, einfach <u>barbarisch</u> . (s. 144)
53	”Totta vitussa vien! Hänen on korkea aikaa [sic] <u>nähdä elämänsä ensimmäinen ruumis!</u> Sitä paitsi ilman isoäitiäni sinulla ei edes olisi tätä poikaa! Hän	” <u>Hör auf! Ich gehe jetzt mit unserem Kind zu meiner Großmutter und verabschiede mich von ihr, und du hältst den Mund und gehst aus dem</u>

	antoi minulle silloin matkarahat!” (s. 128)	<u>Weg</u> . Ohne meine Großmutter hättest du dieses Kind gar nicht. Oma hat mir damals das Reisegeld gesteckt!“ (s. 145)
54	<u>Pussasin</u> mummoa kummallekin poskelle ja <u>toivoin</u> hänelle turvallista matkaa. Annoin pojan kosketella <u>mummon</u> kättä. (s. 128)	<u>Wir küssten</u> Oma auf beide Wangen und <u>wünschten</u> ihr gute Reise. Ich ließ den Jungen die Hand <u>der Toten</u> berühren. (s. 145)
55	Joku kaukainen sukulaismies, jota en ollut nähnyt kymmeneen vuosiin, tuli istumaan viereeni. <u>Hän esittäytyi mummon pikkuserkuksi</u> . (s. 129)	Ein entfernter Verwandter, den ich seit meiner Kindheit nicht mehr gesehen hatte, setzte sich neben mich <u>und prostete mir zu</u> . (s. 145)
56	17. <u>Sakemanni ihme maassa</u> Kirjani ilmestyi ja siitä tuli menestys. Ensimmäisen vuoden aikana painettiin useita painoksia ja se oli monta viikkoa Top Ten -listan ykkösenä. Sääli vain, että Suomessa asuu niin vähän imisiä – jos olisin Saksassa onnistunut kipuamaan bestsellerlistan kärkeen, olisin voinut ostaa itselleni Porschen ja matkustaa kaksi kertaa maailman ympäri. (s. 218)	17. <u>Der viertsexyste Mann von Finnland</u> Schon im ersten Jahr wurden zehn Auflagen gedruckt, und das Buch war wochenlang auf Platz eins der Bestsellerliste. Schade nur, dass Finnland so wenige Einwohner hat, <u>in Deutschland hätte ich für die nächsten zehn Jahre keinen Finger mehr krumm machen zu brauchen, hier reichte es gerade, um einen aus Deutschland importierten Mittelklassewagen abzustottern</u> . (s. 237)
57	Outoa, miten suomalaiset suhtautuvat kirjallisuuteen. Teepäs monta vuotta televisio-ohjelmia, joita katsoo satoja tuhansia ihmisiä. <u>Ei niin kuin mitään</u> . Mutta kirjoitapas kirja, jonka <u>muutama tuhat</u> lukee, niin sinusta tulee ykkösdivisioonan kaveri. Nyt olet kirjailija. (s. 218)	Merkwürdig, was die Finnen für einen Respekt vor Büchern haben. Du kannst jahrelang Fernsehprogramme machen, die von Hunderttausenden gesehen werden – <u>das ist nur Fast-Food-Kultur</u> . Aber wenn du ein Buch schreibst, das <u>20 oder 30.000 Leute</u> lesen, bist du plötzlich in aller Munde. Dann bist du Schriftsteller, ein offizielles Mitglied des Kulturbetriebs. (s. 237)
58	Pääsin sanomaan mitä mieltä olen <u>sellaisesta luterilaisesta tekosanasta kuin humalahakuisuus</u> – yhtä hyvin voisi sanoa ihmisille, että ajaa saa, muttei lähteä liikkeelle. Nussia saa, mutta siitä ei saa nauttia! Juoda saa, muttei niin että tuntuu. (s. 218–219)	Ich sagte, was ich <u>von der bigotten Schöntuerei der Finnen in punkto Alkohol</u> hielt: Trinken durfte man, aber man durfte dabei nicht betrunken werden wollen! Es ging nur um die moralische, lutherische Dimension, nur um die wunderbare, ewige, gnadenlose arktische Schuld. So sind sie, die Finnen. Sex ist erlaubt, nur geil werden darf man dabei nicht. (s. 238)
59	Aloin saada fanipostia. <u>Espoosta tuli vaaleanpunainen, tuoksuva kirje, jonka päällä oli kissa- ja koiratarroja</u> . ”Heippa! Olen 49-vuotias tytteliini Espoosta ja mietin, lähtisitkö sinä joskus kahville kanssani?” (s. 219)	Durch meinen Briefschlitz begann Fanpost zu fallen, <u>rosarote, duftende Briefe, in denen Frauen von 14 bis 70 schüchtern anfragten, ob ich mit ihnen einen Kaffee trinken würde</u> . (s. 238)
60	<u>Pelästyin ja tein rikosilmoituksen, poliisi tutki tapausta. Olin väärässä</u> , minä senkin asenteellinen muinaisjäänne! Potentiaalinen <u>poramurhaajani</u> olikin nuori nainen. Ei tainnut työllä olla peukalo keskellä kämmentä. (s. 219)	Zur Sicherheit erstattete ich bei der Polizei Anzeige gegen Unbekannt, und <u>zu meiner großen Überraschung</u> teilte mir die Polizei einige Tage später mit, es handle sich bei <u>meinem mordlüsternen Heimwerker</u> um eine junge Frau. Was war ich doch für ein Relikt. (s. 239)
61	Julkisuus <u>on hauskaa</u> , mutta olen todella kiitollinen, että se iski minuun vasta silloin kun olin jo <u>nelikymppinen</u> mies. (s. 219)	Bekannt zu sein <u>hat viele Vorteile</u> , das will ich gar nicht abstreiten, aber ich bin doch froh, dass mich die Berühmtheit nicht in den jungen Jahren ereilt hatte wie einen hilflosen Rockstar oder eine hysterische Schönheitskönigin, sondern erst <u>im gesetzten Alter</u> . (s. 239)
62	Jatkuvasti minua tervehditään, ja mietin ”Kuka	Dauernd grüßen mich Leute auf der Straße, und

	<p>helvetissä tämä on? Pitäisikö minun muistaa hänet? Onko Alzheimer jo alkanut? Olenko pannut häntäkin? Vain <u>onko hän nähnyt minua televisiossa?</u>” (s. 219)</p>	<p>ich muss mir krampfhaft überlegen, woher ich sie kenne: Wer zum Teufel ist das? Wo habe ich ihn/sie schon gesehen? War ich mit ihr/ihm im Bett? Habe ich Alzheimer? Oder <u>kennt sie/er mich aus den Medien?</u> (s. 239)</p>
63	<p><u>Ajankohtainen Kakkonen</u> pyysi minua <u>juontajaksi</u>. Heillä oli ennenkin ollut ulkomaalainen juontaja, joka oli herättänyt voimakkaita tunteita sekä yleisön <u>että toimituksen keskuudessa</u>. <u>Ajankohtainen Kakkonen oli saanut paljon palautetta, positiivista ja etupäässä negatiivista, ja uusi ulkomaalainen juontaja olisi ellei muuta niin kulttuurikokemus</u>. <u>Suoritin</u> koekuvaukset Tampereella, Tohlopin studioissa. (s. 219–220)</p>	<p>Das A-Studio, ein politisches Magazin und das Flaggschiff des einheimischen TV-Journalismus bat mich, <u>Mitglied des Moderatorenteams zu werden</u>. Man habe schon vorher eine Ausländerin als Moderatorin gehabt, <u>und die Reaktionen seien interessant gewesen</u>. <u>Es sei an der Zeit, positive Akzente zu setzen und ausländische Gesichter im politischen Journalismus als Geste echter Multikulturalität zu verankern</u>. <u>Ich fuhr nach Tampere zu den Probeaufnahmen</u>. (s. 239)</p>
64	<p>Miten hän nyt sanoisi tämän... olinhan minä ihan ammattitaitoinen juontaja <u>eikä karismaattisuudessanikaan ollut mitään vikaa</u>, mutta olinhan minä kuitenkin sen verran saksalainen, että se voisi antaa katsojille ehkä hiukan vääristyneen kuvan <u>Ajankohtaisen Kakkosen</u> ajattelutavasta. <u>Hauskaa. Saksalainen mies oli liikaa</u>. Se entinen ulkomaalainen juontaja oli ollut palestiinalaisnainen. (s. 220)</p>	<p>Wie solle er das sagen ... ich sei ganz gewiss ein professioneller Moderator, <u>meine Sprachkenntnisse seien phänomenal, auch an meinem kantig-ethnischen Gesicht sei nichts auszusetzen</u>, aber ich sei eben doch Deutscher, und ein Deutscher im A-Studio könne vielleicht dann doch gewisse Zuschauer auf gewisse falsche Ideen bringen. <u>Politik ist eine unerschöpfliche Quelle für unfreiwilligen Humor</u>: Die Ausländerin vor mir war eine Palästinenserin gewesen. (s. 239–240)</p>
65	<p>”<u>Sinä olet asunut ulkomaalaisena Suomessa lähes kaksikymmentä vuotta. Onko sinuun kohdistunut näinä vuosina paljon rasismia?</u>” <u>Voi miten ihanaa! En uskonut korviani! Joku kysyi ihan vakavissaan saksalaiselta oliko hän joutunut rasismin kohteeksi?</u> (s. 221)</p>	<p>„<u>Sie leben jetzt also seit etwa 20 Jahren als Einwanderer in Finnland. Wie oft sind Sie in dieser Zeit Opfer von Rassismus oder Diskriminierung geworden?</u>“ <u>Schön, wenn ein ausländischer Journalist einen Deutschen so etwas fragt</u>. (s. 241)</p>
66	<p>Ihminen, joka on onnistunut hankkimaan itselleen korkean poliittisen viran, on joutunut matkallaan huipulle <u>huiputtamaan tuhansia kertoja, teeskennellyt olevansa kiinnostunut tuhansista asioista, istunut tuhansissa puuduttavissa kokouksissa, lukenut tuhansia liuskoja tappavan tylsiä pöytäkirjoja, intrigoinut, huijannut, kääntänyt takkinsa ja kävellyt monien kilpailijoiden ruumiiden ylitse, ja yhä enenevässä määrin korkokengillä</u>. (s. 223)</p>	<p>Ein Mensch, der es geschafft hat, eine hohe Position in der Politik zu ergattern, ist unterwegs über so viele Leichen gegangen, <u>hat so viele Freunde verraten und so viele Ärsche geleckt, dass er einfach keine Integrität mehr haben kann. Als Politiker sollte man nur Leute zulassen, die nachweisen können, dass sie wirklich kein Interesse an dem Job haben</u>. (s. 242)</p>
67	<p>Yleisradion A-Studio piffasi minut leffaan: Minun piti katsoa <i>Der Untergang</i> -nimistä saksalaista elokuvaa, <u>joka kertoo Hitlerin viimeisistä elinpäivistä ja hänen lopustaan</u>. Elokuva on kieltämättä hyvin tehty, varsinkin <u>Bruno Ganzin näyttelijäsuoritus Aatuna on henkeä salpaavan häiritsevä (miksi muuten tuottaja oli värvännyt sveitsiläisen näyttelijän esittämään pääosaa?)</u>, mutta elokuvailta ei silti ollut kovin antoisa, sillä kaikki katsojat tiesivät jo etukäteen <u>miten tarina kulkee ja kuinka se loppuisi. Huonon mielen leffa</u>. Seuraavana päivänä minulla oli kunnia osallistua suorana televisioituun keskusteluohjelmaan, jossa oli mukana myös <u>Pihlilä</u> juutalaisen seurakunnan puheenjohtaja. Hän esitelmöi ohjelman ensimmäisen</p>	<p>Ich durfte mir auf Kosten des Rundfunks im Kino den brandneuen Streifen „Der Untergang“ ansehen, um am Tag danach <u>mit einigen anderen Studiogästen live vor den A-Studiokameras über die Nazizeit zu diskutieren und darüber, ob man einen Diktator mit menschlichen Zügen portraituren darf oder ihn vorsichtshalber wie bisher als hirn- und gefühllosen Idioten darstellen sollte</u>. Einer der anderen Gäste war der Vorsitzende der jüdischen Gemeinde <u>in Finnland</u>, und er hielt die ersten zehn Minuten der Sendezeit alleine einen Vortrag über <u>die niemals endende, historische, megalomane Kollektivschuld der Deutschen</u> und darüber, wie wir doch sechs Millionen unschuldige Juden umgebracht hatten.</p>

	mäiset kymmenen minuuttia lähes yksin, <u>selittäen minulle kuinka syyllinen minä olinkaan</u> ja kuinka <i>me</i> olimme tappaneet kuusi miljoonaa juutalaista. (s. 225)	(s. 242–243)
68	Hän ei ilmeisesti tiennyt, että meitä länsisaksalaisia kidutettiin <u>koko kouluajan</u> kerran kuukaudessa sulkemalla meidät aulaan ja näyttämällä meille <u>kosket-tavia</u> dokumenttielokuvia keskitysleirien ruumiskasoi- sta, jottemme saisi nukkua moneen yöhön. (s. 225)	Offenbar wusste er auch nicht, dass man als Schüler im Westdeutschland <u>der Siebzigerjahre</u> einmal pro Monat in der Aula zusammengepfertcht wurde und sich zwei Stunden lang <u>schwarzweiße</u> Dokumentarstreifen mit endlosen Reihen ausgehung- ter Toten ansehen musste, und dass wir damals jedes Mal einige Nächte lang nicht richtig schlafen konnten. (s. 243)
69	”Totta se on, hyvä herra. <i>Me</i> tapoimme kuusi miljoonaa juutalaista, ja teitä suomalaisia ei ole kuin vaivaiset viisi miljoonaa! Kehottaisin teitä suurem- paan varovaisuuteen!” Olisin ehkä saanut pienehkön skandaalin aikaan, mutta entisenä kersanttina en sittenkään ryhtynyt siihen. (s. 225)	„Herr Rosenbusch, ich verbitte mir solche Anspie- lungen! Mein Großvater ist im Konzentrationsla- ger umgekommen, jawoll! War so betrunken, dass er vom Wachturm gefallen ist!“ Soviel Zivilcourage hatte ich dann aber doch nicht. (s. 243)
70	<u>Sanokaa minua tyhmäksi, mutta en ole koskaan oikein onnistunut ymmärtämään</u> , mikä juutalainen on. Onko se uskonto? <u>Onko se rotu? Onko se maa?</u> Onko se sitä ettei ole esinahkaa? Onko se sitä että puhuu Heprean kieltä? Onko se sitä, että on suhteet- toman iso, kultainen nenä ja <u>nimi on Goldberg?</u> Vai onko se sitä, että ajaa panssarivaunulla läpi palesti- nalaisten kotien kun he ovat syömässä lounasta? (s. 226)	<u>Ich hätte Herrn Silberzweig auch gern gefragt</u> , was es denn nun eigentlich heißt, Jude zu sein. Ist das eine Religion? <u>Eine Staatsangehörigkeit?</u> Das Fehlen der Vorhaut? Ist man schon Jude, wenn man eine riesige Nase und <u>einen böartigen Humor hat</u> , oder muss man auch noch mit einem Panzer durch palästinensische Einfamilienhäuser fahren, zur Mittagszeit, wenn die Leute gerade Hummus und Taboulé essen? (s. 243–244)
71	Kun <u>Saksan armeija</u> oli <u>tappanut</u> jonkun venäläisen kylän kaikki naiset ja lapset ja polttanut <u>rakennuk- set</u> , vaari astui esiin ja piirteli <u>paikasta</u> kartan. (s. 226)	Wenn <u>seine Freunde</u> alle Frauen und Kinder eines russischen Dorfes <u>in der Scheune zusammenge- trieben</u> und <u>die Scheune</u> verbrannt hatten, zeichne- te mein Opa in Ruhe die Karte <u>des leeren Dorfes</u> . (s. 244)
72	<u>Illan päätteeksi menin taas kulman taakse</u> Camillan luokse syömään hänen poikiensa ruoantähteitä ja äitiä. (s. 226)	<u>Die späten Abende verbrachte ich</u> bei Camilla. Erst aß ich in der Küche die Reste, die ihre Söhne übrig gelassen hatten, danach im Bett das, was ein anstrengender Tag als Business Executive von Mama übrig gelassen hatte. (s. 244)
73	”I had a phone call from an American company today”, Camilla <u>sanoi miettiväisen oloisena</u> . (s. 226)	„Heute hat mich eine amerikanische Firma angeru- fen. Disney“, <u>begann</u> Camilla <u>vorsichtig</u> . (s. 244)
74	Rakkaani oli jäänyt <u>kuolleen tätinsä vangiksi</u> . (s. 227)	Meine Liebste war zur <u>Sklavin ihrer Millionen</u> geworden. (s. 245)
75	– – <u>sain nähdä jokaisen varteenotettavan suomalaisen kaupungin nähtävyydet</u> : Lento- tai rautatiease- man, paikallisen taksifirman uudet GPS- valvontalaitteet, hotellihuoneen ja pari kapakkaa. Kustantajallani oli sopimus <u>tietyn</u> hotelliketjun kanssa, ja <u>ketjun jokaisessa hotellissa</u> oli sama ra- vintola. (s. 227)	<u>In Finnland sehen eigentlich alle Städte genau gleich aus, und alles, was ich zu Gesicht bekam, war</u> das GPS-Gerät der örtlichen Taxi-Firma, ein Hotelzimmer, eine Buchhandlung, zwei Kneipen und wieder das Taxi zurück zum Bahnhof oder Flughafen. Mein Verlag hatte einen Vertrag mit <u>einer der beiden finnischen</u> Hotelketten, und <u>in jeder Stadt</u> erwartete mich dasselbe Bett, dieselbe Bar und dasselbe Restaurant. (s. 245)
76	Hän oli ammatiltaan sotilas, maavoimien majuri, ja hän vastasi <u>Lapin alueen</u> maanpäällisestä puolustuk-	Der Vorsitzende des Freundschaftsvereins war von Beruf Soldat mit dem Dienstgrad Major, und er

	sesta. (s. 227)	war, wie er mir stolz erzählte, verantwortlich für die Bodenverteidigung von <u>Rovaniemi</u> , in enger Zusammenarbeit mit der Luftwaffe natürlich. (s. 245–246)
77	Luulin, että ystävyysseuran puheenjohtaja veisi minut napapiirille tai <u>katsomaan maailman ainoaa oikeaa joulupukkia</u> , mutta majuri veikin minut maasturillaan keskelle metsää. (s. 228)	Natürlich dachte ich sofort, dass er mich <u>ins Weihnachtsdorf bringen würde, einen nahegelegenen Touristenpark direkt am Polarkreis, in dem man versuchte, zahlungskräftigen Japanern den echten, einzigen Weihnachtsmann zu verkaufen</u> . Stattdessen aber brachte mich der Major mit seinem Jeep mitten in den Wald und stellte den Motor ab. (s. 246)
78	Katsoin ympärilleni, mutten nähnyt <u>poroja, en joulukylää, en nähnyt muoria enkä tonttuja</u> . Seisoin keskellä arktista ei mitään eikä siellä ollut yhtikäs mitään katseltavaa. (s. 228)	Ich sah mich um, aber es gab nichts zu sehen, <u>keinen Weihnachtsmann</u> , keine Wichtel, <u>keine Überraschung</u> , nichts. (s. 246)
79	Kävelimme majurin kanssa vielä muutaman sataa metriä <u>väljässä, pohjoisessa metsässä</u> . Sitten puiden välistä avautui järvi, jonka rannalla oli saksalaisten sotilaiden hautausmaa. (s. 228)	Der Major ging mit mir noch ein paar hundert Meter zu Fuß, <u>bis wir auf eine Lichtung kamen, die wunderhübsch direkt an einem See lag</u> . Hier war der deutsche Soldatenfriedhof. (s. 246)
80	Jalkojeni alla, <u>kauniin</u> luonnon ympäröimänä tai pikemminkin peittämänä makasi kaksituhattaviisitaata kuollutta maanmiestäni. (s. 228)	Unter meinen Füßen, umgeben von <u>frischer, grüner, sommerlicher arktischer</u> Natur, lagen 2.500 tote Deutsche. (s. 246)
81	Yritinkin ihan oikeasti, mutta <u>suuria</u> tunteita ei millään tahtonut syntyä. (s. 228)	Das versuchte ich auch, aber es wollten sich einfach keine <u>patriotischen</u> Gefühle einstellen. (s. 246)
82	Kuka oli lähettänyt heidät tänne, <u>ja miksi helvetissä he olivat totelleet sitä käskyä?</u> (s. 228)	Wer hatte sie hierher geschickt, <u>und worum hatten sie hier gekämpft, in der Mitte dieses riesigen Nichts?</u> (s. 246)
83	Sotilaan tehtävähän tarkasti ottaen on tappaa ja tulla tapetuksi, ja nämä pojat olivat hoitaneet hommansa ilmeisen hyvin. <u>Mitäs minä heitä säälimään.</u> (s. 228)	Aufgabe eines Soldaten ist bekanntlich, zu töten und getötet zu werden, und diese Jungs hatten zumindest den zweiten Teil ihres Jobs zur vollen Zufriedenheit erledigt, das musste man ihnen lassen. <u>Den ersten vermutlich auch, immerhin waren es ja Deutsche.</u> (s. 247)
84	<u>En kehdannut sanoa mitään kyynistä</u> , koska majuri itse vastasi henkilökohtaisesti hautausmaan ylläpidosta. (s. 229)	<u>Ich brachte es nicht übers Herz, meine surrealistischen Vorstellungen mit ihm zu teilen</u> , er hätte vermutlich kein Verständnis dafür gehabt, <u>denn sein Hobby war die ehrenamtliche Pflege dieses Friedhofs</u> , und er war sehr stolz auf seine Arbeit. (s. 247)
85	<u>Yleisö taputti vapautuneesti</u> , keikasta tuli menestys ja kirjani myi hyvin. Signeerasin monta kappaletta ja fanit jaksoivat jonottaa allekirjoitustani. (s. 229)	Nach einer Schrecksekunde beschloss das Publikum, <u>zu lachen</u> , und mein Buch verkaufte sich gut, ich musste zum Schluss der Veranstaltung viele Exemplare signieren. (s. 247)
86	Viimeisenä jonossa oli pitkälti yli kahdeksankymppinen <u>herras mies</u> . (s. 229)	Der letzte in der Schlange vor mir war ein über 80-jähriger, von der parkinsonschen Krankheit gebeutelter <u>Greis</u> . (s. 247)
87	”En ole aikeissa ostaa kirjanne [sic]. Silmäni ovat nykyään niin huonoina, etten enää pysty lukemaan. Mutta haluan pyytää Teiltä anteeksi, että me jätimme teidät pulaan silloin <u>vuonna 1944!</u> ”	„Junger Mann, es tut mir leid, aber ich werde ihr neues Buch nicht kaufen. Meine Augen sind heutzutage so schwach, dass ich nicht mehr lesen kann. Ich wollte Ihnen nur persönlich die Hand schütteln

	(s. 229)	und mich bei Ihnen dafür entschuldigen, dass wir euch Deutsche damals <u>im Herbst</u> 44 im Stich gelassen haben.“ (s. 247)
88	En tiedä johtuiko tippa hänen linssissään huonoista silmistä vai siitä, että hän oli niin liikuttunut, mutta minunkin silmäni muuttuivat hetkessä vetisiksi kun vastasin: (s. 229)	Über seine runzligen Veteranenwangen kullerten zwei Tränen. Ich versuchte, ihn zu trösten: (s. 247)
89	”Mutta seksihän on kivaa! Kyllä minä sen tiedän!” sanoi lukiolainen. <u>Olin hänelle turhan ilkeä.</u> ” <u>Et todellakaan tiedä.</u> ” Yleisö nauroi vielä enemmän. Lukiolainen siirtyi seuraavaan kysymykseen: ”Ovatko kaikki saksalaiset niin kuin sinä?” Nokkela pikku paskiainen, täytyy myöntää. ”Totta kai ovat. <u>Joka iikka.</u> ” (s. 230)	„Aber Sex ist doch toll! Ich weiß das!“, sagte der Oberstufenschüler und <u>wunderte sich, als</u> das Publikum umso lauter lachte. Er ging zur nächsten Frage über: „Sind alle Deutschen so wie du?“ Ein aufsässiger Pennäler. „Klar“, sagte ich. „ <u>Außer den Ausländern natürlich.</u> “ (s. 248)
90	Puhun saksaa edelleen yhtä hyvin kuin saksalaiset, mutta en jaksaisi enää asua siellä. Maa ja sen asukkaat tuntuvat nykyisin <u>täysin</u> vierailta. (s. 231)	Ich spreche immernoch [sic] genauso gut Deutsch wie die anderen Deutschen, aber Land und Leute sind mir heutzutage <u>ziemlich</u> fremd. (s. 249)
91	Suomea puhun <u>lähes samalla tavalla</u> kuin suomalaiset itse ja paremmin kuin moni suomenruotsalainen. Se luo vaarallisen illuusion. Ihmiset täällä luulevat, että koska puhun niin kuin he puhuvat, ajattelen myös niin kuin he ajattelevat. (s. 232)	Finnisch spreche ich <u>genauso gut</u> wie die Finnen, und das erzeugt eine gefährliche Illusion: Die Menschen um mich herum glauben, dass ich genauso denke wie sie, nur weil ich genauso sprechen kann. (s. 250)
92	Saksalaiset ovat lauma <u>naljailevia</u> kuluttajia, <u>joita ei kiinnosta mikään muu kuin materiaallinen hyvinvointi.</u> Heille tekisi todella hyvää miettiä välillä sitä, <u>keitä he ovat, mistä he tulevat ja minne he ovat menossa.</u> (s. 232)	Die Deutschen sind ein Haufen von <u>verzagten</u> Konsumenten, <u>die keine Ahnung haben, wo’s langgeht.</u> <u>Eine Diskussion über Identität ist in Deutschland immernoch [sic] verboten.</u> (s. 250)
93	Suomen perustajaäidit sanoivat joskus: ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme halua, olkaamme siis suomalaisia.” <u>Olisiko siinä ratkaisu?</u> ”Saksalainen en enää ole, suomalaiseksi en perkele tule, kaipa minun on siis pakko olla eurooppalainen.” (s. 232)	Vielleicht so wie die Gründerväter Finnlands, die sagten: „Schweden sind wir nicht, Russen wollen wir nicht werden, lasst uns also Finnen sein!“ <u>Meine Version wäre dann:</u> „Deutscher bin ich nicht mehr, Finne will ich nicht werden, also bin ich Europäer!“ (s. 250)
94	Juon <u>jatkuvasti</u> liikaa ja poltan <u>pari</u> askia vuorokaudessa. (s. 232)	Ich trinke <u>viel</u> zu viel, rauche <u>anderthalb</u> Schachteln am Tag. (s. 250)
95	Saan päivittäin kahdesta kolmeen sydäninfarktia, <u>parillisina viikkoina</u> sairastan keuhkosityöpää, <u>paritominä</u> eturauhassyöpää, välillä minulla on aivokasvain, välillä maksakirroosi, <u>toisinaan</u> saan aivoverenvuotoja. Onneksi olen sentään immuuni <u>Aidsille.</u> (s. 232)	Ich bekomme <u>an geraden Tagen</u> Herzinfarkte, <u>an ungeraden</u> habe ich Lungenkrebs, <u>einmal die Woche</u> bekomme ich einen Hirnschlag, <u>einmal monatlich</u> Prostatakrebs. Zum Glück bin ich wenigstens gegen <u>HIV</u> immun. (s. 250)
96	En pelkää kuolemaa enkä elämää, mutta rakkautta pelkään kuin ruttoa. En luota mihinkään sellaiseen, joka vuotaa verta useita päiviä kuukaudessa, muttei kuole siihen. (s. 233)	Die Deutschen haben fürchterliche Angst vor dem Tod. Die Finnen haben fürchterliche Angst vor dem Leben. Ich habe inzwischen nur noch vor der Liebe Angst, denn die macht den Menschen wirklich unzurechnungsfähig. (s. 251)
97	Fiksu tyttö. <u>Hänen kanssaan menee ihan mukavasti.</u> Meillä on järkevää, aikuinen, urbaani ihmissuhde. Enää ei puhuta lapsista, avioliitosta tai yhteen <u>muuttamisesta.</u> Tiedämme, että <u>tällaiset toimenpiteet</u>	Kluges Mädchen. <u>Schade, dass es keinen Sinn hat.</u> Wir haben eine rationale, urbane, internationale, erwachsene, langweilige Beziehung. Wir sprechen schon lange nicht mehr über Kinder oder <u>das mög-</u>

	murtaisivat hauraan rakkautemme selkärangan. (s. 233)	<u>liche Gründen eines gemeinsamen Haushalts</u> , denn wir wissen, dass <u>auch nur die geringste Veränderung unseres heiklen Gleichgewichts</u> die Substanz unserer fragilen Liebe zerstören würde. (s. 251)
98	Hän on alkanut kirjoittaa pieniä tarinoita, koska isäkin tekee niin. (s. 233)	Neulich habe ich sie dabei erwischt, wie sie heimlich eine Kurzgeschichte schrieb. (s. 252)
99	”Emme varsinaisesti pitäneet hauskaa, ja eihän ihmisiltä voi etukäteen kysyä haluavatko he syntyä vai eivät. Ainoa tapa suojella sinua kuolemalta olisi ollut jättää sinut tyystin tekemättä. Mutta sitten et olisi olemassa. Teimmekö mielestäsi väärin?” (s. 234)	„ <u>Kann man so sehen, wenn man will. Und zum Leben. Wir konnten dich ja nicht vorher fragen, ob es dir recht ist, geboren zu werden.</u> Die einzige Art, dich vor dem Tod zu schützen, wäre gewesen, dich gar nicht erst zu machen. Haben wir deiner Meinung nach das Falsche getan?“ (s. 252)
100	Tiesitkö, että tupakoinnin lopettaminen on maailman helpoin asia? Itse teen sen <u>monta kertaa vuodessa</u> . (s. 235)	Wusstest du, dass es die leichteste Sache der Welt ist, das Rauchen aufzugeben? Ich selbst mache das <u>dreimal wöchentlich</u> . (s. 252)
101	<u>En polttaisi varmaan vieläkään, ellei minun olisi pitänyt todistaa heti hypnoosin jälkeen, kuinka kaksi lappuliisaa työnsä autoni pyyhkimen alle sakkolap-pun. Hansikaslokerossa oli vielä yksi Marlboro, ja se siitä sitten.</u> (s. 235)	Die Hypnose war ihr Geld wirklich wert, aber als ich als neuer Mensch das Gebäude verließ, <u>musste ich tatenlos zusehen</u> , wie zwei <u>lappuliisat*</u> mir einen Strafzettel unter den Scheibenwischer klemmten. Im Handschuhfach war noch <u>eine angebrochene Schachtel</u> , und das war’s dann. * Politessen (s. 252–253)
102	Ennen vanhaan suomalaisissa tupakka-askeissa luki ”Joka vuosi yli 2000 suomalaista <u>sairastuu syöpään</u> ”. Se lause ei koskaan oikein jaksanut ahdistaa <u>Liittotasavaltalaista</u> . <u>Uusissa askeissa lukee muun muassa ”Tupakointi tappaa”, ”Tupakointi vähentää siittiöiden määrää” ja ”Älä pakota lapsiasi hengittämään tupakan savua”</u> . (s. 235)	Früher stand auf finnischen Zigarettenschachteln „Jedes Jahr <u>sterben</u> 2000 Finnen <u>am Rauchen</u> “, und ich musste immer grinsen, denn mir konnte das ja egal sein. <u>Inzwischen aber haben wir hier dieselben Warnungen wie auch anderswo in der EU: Zwingen Sie Ihre Kinder nicht, Rauch einzuatmen.</u> (s. 253)
103	Kuule, jos se Freud on todella <u>sinun kanssasi samalla osastolla</u> siellä, niin tee minulle palvelus ja potkaise sitä munille minun puolestani. Sehän sen koko jutun keksi, että <u>kaikki on pelkkää seksiä</u> . (s. 236)	Hör mal, wenn dieser Freud da oben wirklich <u>in deiner Nähe</u> ist, dann tu mir doch einen Gefallen und tritt ihm ordentlich in die Eier, ja? Der ist ja an allem schuld, der hat das alles schließlich erfunden, dass <u>Sex der Ursprung allen Übels ist</u> . (s. 254)
104	En ollut koskaan sairaalloisesti seksuaalisesti mustasukkainen, <i>mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa</i> . En ihan käsitä miten jotkut hihhulit voivat ampua ihmisiä tai itsensä jonkun syrjähyppyn takia. <u>Filologina tiedän, ettei sellaista ihmistä olekaan, joka ei himoitsisi muitakin miehiä.</u> (s. 237)	Ich war noch nie krankhaft eifersüchtig, und ich habe kein Verständnis für Waldschräte, die wegen eines Seitensprungs andere oder sich selbst umbringen. <u>Es ist doch genug für alle da!</u> (s. 254)
105	Tunnetko vanhan <u>gospel-laulun</u> ” <i>Sometimes I feel like a motherless child, a long way from home</i> ”? Annas kun <u>juon vielä yhden</u> ja tämä saatanan hikka loppuu, niin laulan sen sinulle. (s. 237)	Kennst du das alte <u>Negro-Spiritual</u> „ <i>Sometimes I feel like a motherless child, a long way from home</i> ”? Warte mal, <u>ich schenke uns noch einen ein</u> , und dann singe ich es für dich, ganz laut, damit die Nachbarn mithören können. (s. 254)

Deutsche Kurzfassung

Universität Tampere
Fachbereich Sprach-, Translations- und Literaturwissenschaften
Multilinguale Kommunikation und Translationswissenschaft
Translationswissenschaft (Finnisch-Deutsch)

TALVITIE, TIIA: Der Autor als Übersetzer seines Werkes:
Roman Schatz' *Der König von Helsinki* – Übersetzung oder anderssprachige Bearbeitung?

Masterarbeit: 70 Seiten
Anhänge: 32 Seiten
Deutsche Kurzfassung: 14 Seiten
August 2012

1 Einleitung

In der wissenschaftlichen Literatur kommt es relativ häufig vor, dass Werke von ihren eigenen Autoren übersetzt werden. In der Belletristik wird ein solches Vorgehen jedoch eher verachtet, obwohl es zuweilen auch von berühmten Schriftstellern wie Samuel Beckett, Vladimir Nabokov und James Joyce praktiziert wurde. Für die Translationswissenschaft ist das Phänomen auch recht unbekannt. Dies könnte daran liegen, dass eigene Übersetzungen traditionell mehr mit Zweisprachigkeit als mit Übersetzen verbunden wurden. (Grutman 1998, 17–19.) Bisher hat die Behandlung des Themas vorwiegend kurze Artikel hervorgebracht, und in den wenigen Monographien wird in erster Linie nur das zweisprachige Schaffen Becketts behandelt (s. Fitch 1989, Winkler 2010). Diese allein ist jedoch nicht genug, um allgemeine Schlüsse über die so genannte Selbstübersetzung ziehen zu können.

Trotz seiner bisherigen Marginalität ist das Phänomen aus der Sicht der Translationswissenschaft sehr interessant. Die Untersuchung von Selbstübersetzungen kann sowohl für die Theorie der literarischen Übersetzung als auch für deren Praxis bedeutend sein: Selbstübersetzungen von Autoren sind außergewöhnlich gut geschützt vor äußeren Störungen und Einflüssen, die womöglich oft die Ergebnisse von traditionellen Untersuchungen ungünstig beeinflussen (Tanquero 2000, 56). Andererseits ist es fraglich, ob eine Selbstübersetzung überhaupt für eine Übersetzung oder eher für eine Bearbeitung zu halten ist (Lamping 1992, 221).

Das Ziel dieser Arbeit ist es, einen Blick auf das Phänomen der Selbstübersetzung zu bieten und herauszufinden, wie das Verhältnis zwischen einem Ausgangs- und einem Zieltext ist, die beide von derselben Person verfasst wurden. Ist eine Selbstübersetzung eine Übersetzung oder eine anderssprachige Bearbeitung? Was kann ein gewöhnlicher Literaturübersetzer von einem Selbstübersetzer lernen? Diese Fragen werden durch eine Analyse beantwortet, in der zwei Werke desselben Autors untersucht werden: die ursprünglich auf Finnisch geschriebene Autobiographie *Rakasta minut* (2009) des deutschen Schriftstellers Roman Schatz und seine selbst verfasste Übersetzung *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde* (2010).

2 Selbstübersetzung

Selbstübersetzer sind Autoren, die mehrere Sprachen beherrschen und sich zutrauen, in diesen Sprachen professionell zu arbeiten (Grutman 1998, 17). Sie sind nicht unbedingt zweisprachig aufgewachsen, aber auch eine später erlernte Sprache muss auf einem Muttersprachlerniveau beherrscht werden, damit die Schaffung eines literarischen Textes überhaupt möglich ist. Somit ist Zwei- bzw. Mehrsprachigkeit eine natürliche Voraussetzung der Selbstübersetzung.

Selbstübersetzung hat ihren Ursprung im griechisch-römischen Altertum, und ihre goldene Zeit erlebte sie im Mittelalter und in der Renaissance. Im frühmodernen Europa, wo Zweisprachigkeit eher die Regel als eine Ausnahme war und Texte ständig zwischen dem Lateinischen und den Volkssprachen übersetzt wurden, waren Selbstübersetzungen besonders häufig. (Hokenson & Munson 2007, 1.) Vor allem im Europa des 16. Jahrhunderts war es üblich, dass Dichter ihre lateinischen Texte zur Übung übersetzten (Grutman 1998, 18). Das Übersetzen hat ihnen geholfen, die volkssprachliche Ausdrucksfähigkeit zu entwickeln. Zugleich konnten dem Volk neue, exotische Stilrichtungen vorgestellt werden. (Forster 1970, 30.)

Nach Dieter Lamping (1992, 221–222) gehören Selbstübersetzungen in einen Grenzbereich zwischen Übersetzung und Bearbeitung. Es ist schwierig, eine scharfe Grenze zwischen diesen zu ziehen, weil üblicherweise literarische Übersetzungen von ‚auswärtigen‘ Übersetzern auch keine wortgetreuen Reproduktionen sind. Wie Helena Tanquero (2000) betont, kann der Übersetzer es nicht ganz vermeiden, den Text durch seine eigenen Ansichten zu beeinflussen. Dies war schon immer eine besondere Herausforderung für die exakte Untersuchung von Übersetzungen. (Ebd. 55–57.) Im literarischen Übersetzen sind Selbstübersetzungen Aus-

nahmen, in denen der Autor und der Übersetzer dieselbe Person sind. Gerade aus diesem Grund dürften sie besonders deutlich zeigen, was auf dem Feld der literarischen Übersetzung möglich und erlaubt ist. (Lamping 1992, 213.)

2.1 Motive der Selbstübersetzung

Warum überhaupt wollen Autoren ihre Werke selbst übersetzen? Unzufriedenheit mit den existierenden Übersetzungen könnte ein Grund sein, erklärt aber auch nicht alles. Die Motive der Selbstübersetzung sind tatsächlich vielfältig. Eines liegt in dem Bedürfnis nach Selbstdarstellung: Beim Sprechen wechseln Zweisprachige meistens unbewusst die Sprache, aber beim Schreiben müssen sie eine von den beiden wählen (Beaujour 1989, 38). Dies kann frustrierend wirken. Es kann also festgestellt werden, dass viele zweisprachige Autoren in irgendeiner Phase ihrer Karriere das Bedürfnis spüren, sich auch in ihrer zweiten Sprache zu äußern.

Nach Lamping (1992) hat Selbstübersetzung drei wesentliche Funktionen: eine publikumsbezogene, eine autorbezogene und eine werkbezogene Funktion. Die publikumsbezogene Funktion heißt, dass die Botschaft einer Zielgruppe vermittelt wird, die die Sprache des Originals nicht beherrscht. (Ebd. 214.) Hier geht es also um den Grundzweck aller Übersetzungen. Die autorbezogene Funktion dagegen umfasst die poetischen Sprachübungen des Autors: Auch ein einsprachiger Schriftsteller will vielleicht seine Texte in eine aus seiner Sicht fremde Sprache übersetzen, in der z. B. ein von ihm hochgeschätzter Autor schreibt (ebd. 216). Die dritte, werkbezogene Funktion bedeutet, dass in der Übersetzung solche poetische Effekte erzielt werden, die in der Sprache des Originals nicht zu erreichen waren (ebd. 216). Trotz ihrer Verschiedenheit stehen diese drei Funktionen in keinem Spannungsverhältnis zueinander und schließen sich somit auch nicht aus (ebd. 219).

2.2 Zum Übersetzungsprozess des Autors

Auch wenn die meisten Selbstübersetzungen relativ treu wären, haben Selbstübersetzer jedoch eine ganz andere Autorität als gewöhnliche literarische Übersetzer, die nach traditioneller Auffassung nach Äquivalenz streben sollen. Da ein Selbstübersetzer auch der Autor des Textes ist, hat er die Macht auch solche Änderungen zu machen, die von einem auswärtigen Übersetzer nicht unbedingt akzeptabel wären.

Trotz seiner Freiheit und Autorität ist ein Selbstübersetzer vor allem Übersetzer. Wenn ein Autor damit anfängt, sein Werk in einer anderen Sprache zu verfassen, ist die fiktive Welt der Geschichte bereits erschaffen – genau wie auch in der Arbeit eines gewöhnlichen Übersetzers. Deswegen wird hier Kreativität eher in Sachen Sprache gefordert als z. B. bei Figuren, Szenerie oder Handlungsverlauf. Im Vergleich zu anderen potenziellen Übersetzern hat der Autor allerdings einen Sonderstatus: Fehlinterpretationen sind praktisch unmöglich, weil der Übersetzer die Intentionen des Autors in diesem Fall ganz genau kennt und deshalb auch weiß, wann es zweckmäßig ist, vom Ausgangstext abzuweichen. (Tanquero 2000, 59–61.)

Da ein Selbstübersetzer prinzipiell die vollkommene Macht hat, über den Inhalt seiner Übersetzung zu entscheiden, kann er z. B. Textstellen, Motive usw. auslassen, die seiner Meinung nach für die zielsprachlichen Leser irrelevant sind. Andererseits kann er auch präzisieren, wo den Lesern vielleicht sonst etwas unklar bleiben würden. Aus diesem Grund vermute ich, dass es in Selbstübersetzungen außergewöhnlich viele pragmatische Adaptationen gibt.

3 Pragmatische Adaptationen

3.1 Pragmatische Adaptationen nach verschiedenen Theorien

Pragmatische Übersetzungsprobleme sind nach Inkeri Vehmas-Lehto (1999, 99–101) Probleme, die mit dem Beachten von Rezipienten und verschiedenen weiteren Faktoren beim Übersetzen zu tun haben. Diese Faktoren können Unterschiede in Zeit, Ort, Textfunktion, Hintergrundinformationen, Kulturen oder Konventionen sein. Die als Lösung geltenden Änderungen werden pragmatische Adaptationen genannt. Mit pragmatischen Adaptationen werden solche Textstellen an die neue Sprache und Kultur angepasst, die in der Zielsprache nicht unbedingt direkt übersetzt funktionieren würden.

Laut Ingo (1990, 199) werden im Zieltext vom Original abweichende formale, semantische und pragmatische Änderungen gemacht. Diese sind jedoch nicht immer ganz klar umrissen, denn z. B. pragmatische Änderungen verursachen unbedingt auch formale und semantische Änderungen. Auch Andrew Chesterman (1997, 94–114) unterscheidet verschiedene Übersetzungsstrategien (*translation strategies*) in drei Gruppen bzw. nach syntaktischen, semantischen und pragmatischen Strategien. Statt Strategien geht es hier jedoch eher um Übersetzungsverfahren: Nach Michael Schreiber (1993, 54) wird die Übersetzungsstrategie bzw.

-methode je nach Textsorte und Zweck der Übersetzung gewählt und innerhalb einer Übersetzung normalerweise nicht geändert. Übersetzungsverfahren hingegen betreffen in der Regel nur kleine Textabschnitte.

Schreiber (1999) selbst teilt die Änderungen bzw. Übersetzungsverfahren nach drei Strategien bzw. Methoden ein. Bei *Textübersetzungen* stehen textinterne Invarianten (zu erhaltende Merkmale) im Vordergrund, während bei *Umfeldübersetzungen* textexterne Invarianten (z. B. der ursprüngliche Textsinn oder die kulturelle Funktion) vorrangig sind. Im Gegensatz zu diesen zwei Übersetzungstypen beruhen interlinguale Bearbeitungen gar nicht auf Unveränderlichkeit, sondern auf Varianz, d. h. intentionalen Änderungen. (Ebd. 152–153.) Von diesen drei Gruppen scheinen in erster Linie nur die zwei letzten, pragmatische Adaptationen zu beinhalten.

3.2 Typen der pragmatischen Adaptation

Vehmas-Lehto (1999, 100) klassifiziert pragmatische Adaptationen in *Zusätze, Auslassungen, Ersetzungen* und *Änderungen in der Reihenfolge*. Am üblichsten sind Ersetzungen und vor allem Zusätze. Auslassungen und Änderungen in der Reihenfolge sind eher selten: Textabschnitte zu entfernen lässt sich meist schwer begründen, und Änderungen in der Reihenfolge verursachen oft eine Kettenreaktion, die immer neue Änderungen erfordert.

Laut Ingo (1990, 237) werden pragmatische Änderungen in pragmatischen Sonderfällen gebraucht, d. h. an solchen Stellen oder Abschnitten des Ausgangstextes, die vom Inhalt her nicht als solche in der Übersetzung funktionieren würden, sondern vom Übersetzer bearbeitet werden müssten. Beispiele für pragmatische Sonderfälle und ihre Lösungen sind (1) *formbasierte Sprachelemente*, (2) *Ergänzung des Textes*, (3) *Bearbeitung des Textes*, (4) *Eigennamen* und (5) *Idiome* (ebd. 237–250). Es muss also beachtet werden, dass diese Liste nicht unbedingt verschiedene Typen der pragmatischen Adaptation beschreibt, sondern Fälle, in denen eine pragmatische Adaptation eventuell nötig ist.

Schreibers (1999) Theorie ist noch deutlich vielfältiger als die vorigen. Für Textübersetzungen, Umfeldübersetzungen und interlinguale Bearbeitungen sind jeweils verschiedene Übersetzungsverfahren typisch. (Ebd. 151–153.) Aus den 17 Verfahren scheint jedoch nur eine Minderheit pragmatisch zu sein – angenommen, dass eine pragmatische Adaptation eine Än-

derung ist, mit der eine als solche funktionsunfähige Textstelle an die Zielgruppe angepasst wird (s. Ingo 1990, 237; Vehmas-Lehto 1999, 99–100) und die hauptsächlich mit sprachexternen Faktoren zusammenhängt (s. Ingo 1990, 106–107; Vehmas-Lehto 1999, 99).

Chesterman (1997, 107) weist mit seinen pragmatischen Übersetzungsverfahren auf solche Funktionsmodelle hin, die mit der angeblichen Zielgruppe und der endgültigen Informationsmenge des Zieltextes zusammenhängen. Während die syntaktischen Verfahren die Form des Textes und die semantischen Verfahren seine Bedeutung beeinflussen, haben die pragmatischen Übersetzungsverfahren Einfluss auf die ganze Botschaft des Textes.

Wenn man schließlich die Theorien von Vehmas-Lehto (1999), Ingo (1990), Schreiber (1999) und Chesterman (1997) miteinander vergleicht, merkt man, dass in jeder dreierlei pragmatische Adaptationen vorkommen: Zusätze, Auslassungen und Ersetzungen. Somit können diese drei wohl als die wichtigsten Typen der pragmatischen Adaptation betrachtet werden.

4 Übersetzung oder Bearbeitung?

Es gibt Autoren, die „die Unterscheidung zwischen Übersetzung und Bearbeitung völlig ablehnen“ (Schreiber 1993, 122.) Andere geben schon zu, dass es dazwischen einen Unterschied gibt – halten ihn aber nicht für wichtig (ebd. 122). Man kann ja auch denken, dass jede Übersetzung schon eine Bearbeitung an sich ist. Nach Christiane Nord (2009, 30–31) muss ein Übersetzer immer die zukünftigen Leser und die Anforderungen des Auftraggebers beachten, und deswegen ist es oft notwendig, im Zieltext den ursprünglichen Inhalt etwas anders zu formulieren.

Wenn man jedoch einen fundamentalen Unterschied zwischen Übersetzung und Bearbeitung definieren will, kann man Leitlinien dafür in Schreibers (1993) Theorie suchen. Laut Schreiber (ebd. 104–105) geht es bei Übersetzungen darum, möglichst viel zu erhalten. Bei Bearbeitungen ist es dagegen erlaubt, den Text zu ändern, solange zumindest ein individuelles Textmerkmal erhalten wird, das den Bezug zum Original herstellt. Bei Übersetzungen (im engeren Sinne) soll theoretisch nur die Sprache gewechselt werden (ebd. 124). Es können allerdings auch deutliche Übersetzungsfehler oder kleine sprachliche Änderungen (z. B. ein funktionsunfähiges Element des Ausgangstextes wird im Zieltext durch ein zielsprachliches ersetzt)

vorkommen. Alle anderen Unterschiede sind als beabsichtigte Änderungen aufzufassen und weisen darauf hin, dass es im Text um eine Bearbeitung geht. (Schreiber 1993, 126–129.)

In dieser Arbeit wird untersucht, zu welcher Gattung die Selbstübersetzung von Schatz gehört. Auf Grund der vorigen Ansichten definiere ich eine Übersetzung als einen Text, der von dem Inhalt und der Interpretation her möglichst nah am Ausgangstext bleibt und den auch der Übersetzer und die Zielkultur als eine Übersetzung definieren. Für eine Bearbeitung hingegen halte ich einen Text, dessen Ziele anders sind als im Ausgangstext und in dem auch viele andere Änderungen vorkommen als nur solche, die charakteristisch für Übersetzungen sind.

5 Selbstübersetzer Roman Schatz

5.1 Untersuchungsmaterial

Das Untersuchungsmaterial besteht aus zwei Teilen. Der eine ist das erste auf Finnisch geschriebene Werk *Rakasta minut* (2009, urspr. 2006) der deutschen Medienperson Roman Schatz (geb. 1960). Die Zielgruppe des Werkes sind ohne Zweifel Finnen. Die deutsche Übersetzung *Der König von Helsinki – oder wie ich der berühmteste Deutsche Finnlands wurde* (2010, urspr. 2008; im Folgenden *Der König von Helsinki* genannt), die ebenso zum Material gehört, wurde erst zwei Jahre später veröffentlicht. Der Fall ist deswegen außergewöhnlich, weil der als Schriftsteller, Fernsehmoderator und Regisseur bekannte Schatz die finnische Sprache erst im Erwachsenenalter gelernt hat. Er hatte im ehemaligen Westberlin eine Finnin kennen gelernt, derentwegen er 1986 nach Finnland emigrierte (Virta 2007).

Das betreffende Werk ist autobiographisch und für den Autor wahrscheinlich noch persönlicher als jeder andere Text. Andererseits betont Schatz (2010) schon am in einem Vorwort das fiktive Wesen des Werkes: „Diese Autobiographie ist ein fiktives Werk. Bestimmt ist in Wirklichkeit gar nichts passiert, all diese Leute habe ich mir sicher nur eingebildet.“ (Ebd. 4.) Es kann jedenfalls angenommen werden, dass sowohl *Rakasta minut* als auch *Der König von Helsinki* Schatz' Leben von seiner Geburt bis ins mittlere Alter und von Deutschland bis nach Finnland beschreibt. Neben den menschlichen Beziehungen der Hauptperson gehören auch Finnland und seine Bewohner sowie die Assimilation zu den wichtigsten Themen. Dies bildet einen interessanten Kontrast zwischen dem Original und der Übersetzung: Die finnischen und

die deutschen Leser betrachten die Beobachtungen über Finnland bestimmt aus ganz verschiedenen Perspektiven.

5.2 Funktion der Untersuchung

Das Ziel der Analyse war es, herauszufinden, wie das Verhältnis zwischen einem Ausgangs- und einem Zieltext ist, die beide von derselben Person verfasst wurden. Ist Schatz' Selbstübersetzung tatsächlich eine Übersetzung oder eher eine anderssprachige, vom Original abweichende Bearbeitung? Auch wenn es sich hier um einen Einzelfall handelt, glaube ich, dass die Ergebnisse und die neuen Beobachtungen zur Definition von Selbstübersetzung beitragen können. Es ist wichtig, auch andere Selbstübersetzungen als die von Beckett zu untersuchen, denn trotz seiner Berühmtheit ist Beckett nur ein kleiner Faktor auf dem ganzen Feld der Selbstübersetzung.

Mit der Untersuchung wollte ich auch die Rolle eines literarischen Übersetzers spezifizieren. Da eine Selbstübersetzung frei von sämtlichen Interpretationsproblemen sind, kann sie trotz möglicher Änderungen als perfekt treu betrachtet werden – eine Selbstübersetzung entspricht doch dem Original und den Intentionen des Autors genauso viel wie es nach dem Autor nötig ist. Somit ist es möglich, daraus abzuleiten, wie viel Äquivalenz zwischen einem Ausgangs- und einem Zieltext eigentlich gebraucht wird.

Wegen der Rolle des Übersetzers war es andererseits auch interessant, ob der Autor überhaupt immer der bestmögliche Übersetzer für sein Werk ist. Auch wenn er die Zielsprache perfekt beherrscht, heißt es nicht unbedingt, dass er auch die Zielkultur kennt. Für Schatz mag das allerdings kein Problem sein, denn wie erwähnt hat er in seinem Fall in seine Muttersprache übersetzt. Aber was ist, wenn der Autor in seinem Text so viel ändert, dass die ursprüngliche Botschaft des Textes die zielsprachlichen Leser nicht mehr erreicht? Vielleicht trägt eine fremde Perspektive dazu bei, den Text so neutral wie möglich über die Sprach- und Kulturgrenze zu vermitteln. Selbstübersetzungen werden oft für perfekt und objektiv gehalten, aber vor allem in Schatz' Fall kann es ja sein, dass das autobiographische Wesen des Werkes ihn zu einer besonders freien Ausdrucksweise ermutigt hat.

5.3 Untersuchungsmethode

Es ging hier um eine Fallstudie über einen einzelnen Autor und seine zwei Texte. Ich habe Selbstübersetzung mit Hilfe von verschiedenen Beispielen aus dem Untersuchungsmaterial beschrieben und Beobachtungen festgehalten. Die Forschung war dabei sowohl qualitativ als auch quantitativ: Nach den Prinzipien der qualitativen Forschung habe ich versucht, die Bedeutung des Phänomens zu verdeutlichen, aber um dieses Ziel zu erreichen, habe ich auch Hypothesen und Statistik gebraucht.

Wegen des Umfangs der beiden Werke wurde das Material auf etwa ein Viertel begrenzt: Die Kapitel 1, 2, 9, 17 und 18 haben einen ausreichenden Einblick in die beiden Fassungen geboten. Die Behandlung des Materials basierte vor allem auf Nords (2009) Analysemodell; betrachtet wurden pragmatische Adaptationen, wie sie weiter oben (Abschnitt 3) definiert wurden. Die Analyse wurde durch einen Vergleich durchgeführt: Schatz' Texte wurden zuerst Seite für Seite verglichen, um mögliche Zusätze, Auslassungen und Ersetzungen zu finden. Diese Adaptationen wurden in ausführliche Tabellen eingetragen (s. Anhänge). Einige Beispiele für jeden Adaptationstyp wurden genauer betrachtet, um zu erörtern, ob sie wegen Pragmatik und textexterner Faktoren (z. B. Zeit, Ort, Zielgruppe) überhaupt nötig waren.

Die erste Hypothese war, dass der Text an die Bedürfnisse der jeweiligen Zielgruppe angepasst ist und dass deswegen viele pragmatische Adaptationen im Zieltext vorkommen. Aus diesem Grund wollte ich insbesondere den Sachinhalt des Materials betrachten, d. h. Textstellen, in denen der Informationsgehalt in der Übersetzung geändert war. Stilistische Lösungen, wie z. B. Rhythmus, Kohäsion und Kohärenz wurden nicht beachtet, denn pragmatische Adaptationen hängen vor allem mit sprachexternen Faktoren zusammen. Bei Ersetzungen wurden auch eingebürgerte Äquivalente von Wörtern und Phrasen ignoriert: Auch wenn die buchstäbliche Information an solchen Stellen vielleicht geändert wird, bleibt die Bedeutung gleich (z. B. *ämmä*: ‚alte Frau‘, ‚Weib‘ → *Kuh*). Für Ersetzungen wurden auch keine solchen Fälle gehalten, in denen direkte Rede indirekt geworden war oder umgekehrt.

Die zweite Hypothese hatte mit der Definition des Zieltextes zu tun. Da ich angenommen habe, dass im Zieltext viele pragmatische Adaptationen vorkommen, habe ich auch vermutet, dass er eher eine Bearbeitung als eine Übersetzung ist.

5.4 Zusammenfassung der Analyse

Es konnte festgestellt werden, dass Zusätze (107 St.), Auslassungen (93 St.) und Ersetzungen (105 St.) im Zieltext fast gleich oft vorkommen. Meistens war es schwierig, auf den Grund für bestimmte Entscheidungen zu kommen. Aus dem Sachinhalt der geänderten Textstellen konnten jedoch einige Schlüsse gezogen werden. Demnach sieht es so aus, dass die Motive für die Adaptationen z. B. im Aufklären, Korrigieren, Zusammenfassen, Färben oder Beschönigen des Zieltextes im Vergleich zum Ausgangstext gründen. Auch die Ausgangs- und die Zielkultur haben ihrerseits einige Änderungen verursacht.

Die Notwendigkeit der Adaptationen ist auf jeden Fall fraglich. Es ist zwar verständlich, dass Schatz beim Übersetzen Sachfehler korrigierte und kulturspezifische Elemente erläutern wollte. Es muss aber gesagt werden, dass die meisten Zusätze und Ersetzungen hauptsächlich dem Zweck des Färbens dienen. So auch im folgenden Beispiel, aus dem hervorgeht, wie Schatz in der deutschen Übersetzung oft neue, ggf. exotische oder humoristische Details hinzugefügt hat (s. Unterstreichung):

RM (*Rakasta minut*) S. 227: Rovaniemen Suomalais-saksalaisen ystävyysseuran puheenjohtaja haki minut lentoasemalta. Hän oli ammatiltaan sotilas, maavoimien majuri, ja hän vastasi Lapin alueen maanpäällisestä puolustuksesta.

[Der Vorsitzende des finnisch-deutschen Freundschaftsvereins in Rovaniemi holte mich am Flughafen ab. Er war von Beruf Soldat, Major des Heeres, und er war verantwortlich für die Bodenverteidigung der Region Lappland.]

DKVH (*Der König von Helsinki*) S. 245–246: Der Vorsitzende des lappländisch-deutschen Freundschaftsvereins holte mich am Flughafen ab. Auf dem Parkplatz tummelten sich ein paar Rentiere, wir mussten einige Minuten warten, bis wir losfahren konnten. Der Vorsitzende des Freundschaftsvereins war von Beruf Soldat mit dem Dienstgrad Major, und er war, wie er mir stolz erzählte, verantwortlich für die Bodenverteidigung von Rovaniemi, in enger Zusammenarbeit mit der Luftwaffe natürlich. Und er war nicht nur der Vorsitzende des lappländisch-deutschen, sondern auch des lappländisch-österreichischen und des lappländisch-schweizerischen Freundschaftsvereins. Und dann hatte er noch ein Hobby.

Demnach kommt es einem oft so vor, als wäre der Zieltext keine Interpretation des Ausgangstextes, sondern dessen Ergänzungsband: Auf Finnisch hat Schatz für seine Geschichte eine Basis geschaffen, die er dann in seiner Muttersprache auf neue Niveaus gebracht hat. Darauf weist auch Tanquero (2000, 59–61) hin, indem sie meint, die Kreativität des Selbstübersetzers wird beim Übersetzen mehr auf die Ausdrucksweise gerichtet als auf den bereits erschaffenen Handlungsrahmen und -verlauf.

Neben dem Färben des Textes war anscheinend auch das Beschönigen ein wichtiges Motiv für Adaptationen. Zum Teil waren die Änderungen taktvoll, z. B. in Fällen, in denen Hinweise auf Schatz' Verwandte oder Landsleute modifiziert worden waren.

RM S. 19: Ja sekin minulle selvisi vasta paljon myöhemmin, että hänellä oli ollut siihen aika monta to-della hyvää syytä. En silloin nimittäin vielä tiennyt, että isäni oli ehtinyt elämänsä aikana siittää ainakin seitsemän lasta ainakin neljän eri naisen kanssa...

[Und auch das erfuhr ich erst viel später, dass er dazu ziemlich viele sehr gute Gründe gehabt hatte. Da-mals wusste ich nämlich noch nicht, dass mein Vater während seines Lebens mindestens sieben Kinder mit mindestens vier verschiedenen Frauen gezeugt hatte...]

DKVH S. 19: Und erst viel später erfuhr ich, dass er dazu mehr als einen guten Grund gehabt hatte.

Im vorigen Beispiel hat Schatz die explizite Aussage über den Nachwuchs seines Vaters (s. Unterstreichung) in der Übersetzung ausgelassen. Im folgenden Beispiel ist ein Hinweis auf Juden und Konzentrationslager etwas gemildert worden:

RM S. 225: ”Totta se on, hyvä herra. *Me* tapoimme kuusi miljoonaa juutalaista, ja teitä suomalaisia ei ole kuin vaivaiset viisi miljoonaa! Kehottaisin teitä suurempaan varovaisuuteen!”
Olisin ehkä saanut pienehkön skandaalin aikaan, mutta entisenä kersanttina en sittenkään ryhtynyt siihen.

[„Es ist wahr, mein Herr. *Wir* haben sechs Millionen Juden getötet, und ihr Finnen seid nur fünf Millionen! Ich würde Ihnen empfehlen, vorsichtiger zu sein!“
Ich hätte vielleicht einen relativ kleinen Skandal verursachen können, aber als ehemaliger Hauptgefreiter habe ich schließlich doch nicht damit angefangen.]

DKVH S. 243: „Herr Rosenbusch, ich verbitte mir solche Anspielungen! Mein Großvater ist im Konzentrationenlager umgekommen, jawoll! War so betrunken, dass er vom Wachturm gefallen ist!“
Soviel Zivilcourage hatte ich dann aber doch nicht.

Auch wenn einige Änderungen vielleicht einem guten Zweck dienen, kann man daraus keine Verallgemeinerung machen: Ohne Sonderwunsch hätte ein auswärtiger Übersetzer wahrscheinlich höchstens die Stellen bearbeitet, die womöglich die ganze Zielgruppe beleidigen könnten (z. B. Hinweise auf Nazismus) statt nur Schatz' Familie. Andererseits hat Schatz auch sonstige große Änderungen gemacht (z. B. neue Absätze), die ein Durchschnittsübersetzer kaum gewagt hätte. Hierbei muss man beachten, dass Schatz' Lösungen vielleicht auch mit seiner Unerfahrenheit zusammenhängen, denn soweit bekannt hat er nur seine eigenen literarischen Werke übersetzt.

Alles in allem glaube ich nicht, dass Schatz lange über die Bedeutung oder Notwendigkeit einer einzelnen Adaptation nachgedacht hat. Ich vermute eher, dass seine Lösungen an der instinktiven Bestrebung liegen, den Text der Zielgruppe gemäß zu verbessern. Bei der Evalu-

ierung von Übersetzungen ist es auch wichtig, vor allem daran zu denken, wofür und für wen eine bestimmte Übersetzung verfasst ist. *Der König von Helsinki* erfüllt seinen Zweck in der Zielkultur und erreicht auch sein angebliches Ziel, indem er den deutschen Lesern einen relativ unbekanntem Landsmann vorstellt und ihnen von seiner Lebensumgebung erzählt – vielleicht etwas genauer als ursprünglich den Finnen. Der Inhalt des Werkes ist also an die neue Zielgruppe angepasst, aber ist die Übersetzung überhaupt noch ein Äquivalent des Originals?

Meine erste Hypothese über die Anpassung und die Menge der pragmatischen Adaptationen stellte sich als zutreffend heraus. Es wurde ja vermutet, dass es sich bei *König von Helsinki* wegen der Adaptationen eher um eine Bearbeitung handelt. Fitch (1988) ist in seiner Beckett-Analyse zu einem paradoxen Schluss gekommen: Einerseits sind Becketts Texte seiner Ansicht nach zu verschieden, um ein Ausgangstext und eine Übersetzung zu sein, andererseits aber auch zu ähnlich, um als zwei selbständige Werke zu gelten. (Ebd. 78). Diesem Modell folgen prinzipiell auch *Rakasta minut* und *Der König von Helsinki*, aber die Sache kann meines Erachtens auch strenger betrachtet werden.

Am Ende von Abschnitt 4 wurde festgestellt, dass ich eine Übersetzung als einen Text definiere, der von Inhalt und Interpretation her möglichst nah am Ausgangstext bleibt und den auch der Übersetzer und die Zielkultur als eine Übersetzung definieren. Für eine Bearbeitung hingegen halte ich einen Text, dessen Ziele anders sind als im Ausgangstext und in dem auch viele andere Änderungen vorkommen als nur solche, die charakteristisch für Übersetzungen sind. Nach diesen Bedingungen scheint *Der König von Helsinki* in erster Linie eine Bearbeitung zu sein. Der Inhalt des Zieltextes ist an manchen Stellen deutlich anders als im Original, und wie die Analyse gezeigt hat, sind diese Unterschiede meistens nicht (nur) übersetzungsspezifisch. Stattdessen kommen im Zieltext viele Änderungen vor, die nach Schreiber (1993) dezidiert mit Bearbeitungen zusammenhängen. Solche sind z. B. das Vereinfachen, Verbessern oder Beschönigen des Textes (ebd. 105). Auch das Ziel des Textes ist wegen der neuen Zielgruppe etwas anders als im Original. Weil Schatz in seiner Heimat deutlich unbekannter ist als in Finnland, funktioniert *Der König von Helsinki* gewissermaßen auch als eine Vorstellung des Autors – obwohl es sich hier schließlich um ein fiktives Werk handelt.

Andererseits muss beachtet werden, dass der Text in der Zielkultur den Status einer Übersetzung hat: Auf dem Titelblatt steht „deutsche Übersetzung vom Autor“, und auch Schatz selbst spricht über die Tätigkeit als Übersetzen (s. YleX Aamupalat 2010). Vorher wurde jedoch

festgestellt, dass Schatz nicht unbedingt die allgemeinen Normen des literarischen Übersetzens kennt, und deshalb kann er auch ein radikaleres Modifizieren für Übersetzen halten. Es kann auch angenommen werden, dass die meisten Deutschen das finnische Original nicht lesen und somit auch nicht sagen können, wie die Äquivalenz zwischen selbigem und dem Zieltext ist.

6 Schlussfolgerungen

Die Analyse hat gezeigt, dass eine Selbstübersetzung sehr viel vom Original abweichen kann. Diese Beobachtung ist für einen gewöhnlichen Übersetzer interessant: Der Selbstübersetzer Schatz hat seinen Text deutlich geändert, obwohl er die Intentionen des Autors bzw. seiner selbst natürlich ganz genau kannte. Daraus kann man ableiten, dass absolute Treue dem Ausgangstext und dem Schriftsteller gegenüber auch im Allgemeinen nicht unbedingt zweckmäßig ist.

Es ist allerdings fraglich, ob Schatz überhaupt der bestmögliche Übersetzer für sein eigenes Werk war. Egal, ob es um eine Autobiographie geht oder nicht, bei Selbstübersetzern kann der enge Bezug zum eigenen Werk dazu führen, dass sie auch unnötige Änderungen machen. Da kann das Resultat alles andere als neutral werden – auch *Der König von Helsinki* wurde ja als eine Bearbeitung definiert. Wenn man also statt dem Effekt des Textes seinen Sachinhalt priorisieren will, kann ein auswärtiger Übersetzer wegen seiner Objektivität eine bessere Wahl sein.

Bei der Arbeit eines ‚gewöhnlichen‘ literarischen Übersetzers wäre es ideal für das Resultat, wenn der Übersetzer während des Übersetzungsprozesses immer mit dem Autor kommunizieren könnte. Eine konstante Verbindung würde es ermöglichen, dass der Übersetzer bei Bedarf nach der Meinung des Autors fragen könnte – z. B. bei Zusätzen, Auslassungen und Ersetzungen. Auch wenn Schriftsteller die Unberührtheit ihrer Werke oft eifrig verteidigen, könnten viele die Übersetzung weiterentwickelnde Änderungen auch akzeptiert werden. Im Laufe der technischen Entwicklung ist die Verbindung zwischen Übersetzern und Autoren glücklicherweise schon sehr viel einfacher und schneller geworden. Für die Zukunft könnte diese Interaktion ein interessantes Forschungsgebiet sein.

In dieser Arbeit wurde ein Einzelfall untersucht, und deswegen können aus dem Ergebnis keine breiten Verallgemeinerungen über das Wesen von Selbstübersetzungen gemacht werden. Das war aber auch nicht das Ziel der Arbeit, denn es ist auf jeden Fall wichtig, die Forschung auf weitere Autoren und Sprachenpaare auszudehnen; in der Zukunft sollten auch östliche Kulturen beachtet werden. Gründliche Fallstudien sind wahrscheinlich die effektivste Weise, dieses bisher relativ unbekanntes Gebiet der Translationswissenschaft zu erläutern. Die Zeit wird zeigen, was für Leitlinien sie schließlich setzen: *Übersetzung oder anderssprachige Bearbeitung?*